Martin Bircks ungdom

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1901.
DEN GAMLA GATAN
I.

MARTIN BIRCK var ett litet barn, som låg i sin säng och drömde.

Det var sommarafton och skymning, en tyst och grön skymning, och Martin gick vid sin moders hand genom en stor och underlig trädgård, där skuggan låg mörk i alléernas djup. På båda sidor om vägen växte sällsamma blå och röda blommor, på smala stänglar vajade de af och an för vinden. Han gick och höll sin moders hand och såg förvånad på blommorna och tänkte på ingenting. »Du får bara plocka de blå blommorna, de röda äro giftiga,» sade modern. Då släppte han hennes hand och stannade för att plocka en blomma åt henne, en stor blå blomma ville han plocka, som satt och nickade tungt på sin stjälk. En sådan underlig blomma! Han såg på den och luktade på den. Och åter såg han på den med stora, förvånade ögon: den var ju icke blå, utan röd. Den var alldeles röd! Och så otäckt, giftigt röd! Han kastade den elaka blomman på marken och trampade på den som på ett farligt djur. Men då han vände sig om, var modern borta. »Mamma,» ropade han, »hvar är du? Hvar är du, hvarför gömmer du dig för mig?» Martin sprang ett stycke nedåt allén, men han såg ingen, och han var nära att gråta. Allén låg tyst och tom, och det mörknade mer och mer. Ändtligen hörde han en röst helt nära: »Här är jag, Martin, ser du mig inte?» Men Martin såg ingenting. »Här är jag ju, hvarför kommer du inte hit?» Nu förstod Martin: bakom fläderbusken, det var därifrån rösten kom, att han inte hade förstått det genast ... Och han sprang dit och tittade; han var säker om att hans moder hade gömt sig där. Men bakom fläderbusken stod Frans från »Långa raden» och gjorde en otäck grimas med sina tjocka, såriga läppar, och så räckte han ut tungan så långt han kunde! Och en sådan tunga han hade: den blef längre och längre, ja den tog aldrig något slut, och den var full med små gulgröna blåsor.

Frans var en liten buse, som bodde i »Långa raden» snedt öfver gatan. Förra söndagen hade han spottat på Martins nya bruna klädesjacka och kallat honom snobb.

Martin ville springa sin väg, men stod som fastspikad vid jorden. Han kände, hur benen domnade under honom. Och trädgården och blommorna och träden voro borta, och han stod ensam med Frans i en mörk vrå af gården därhemma, vid soptunnan, och han försökte skrika, men det kändes som om strupen varit hopsnörd ...

II.

MEN då han vaknade, stod hans moder vid bädden med en ren hvit skjorta i handen och sade:

»Upp med dig, du lilla sjusofvare, Maria har redan gått till skolan. Och kommer du inte ihåg att päronträdet på gården skall plundras i dag? Du får skynda dig, om du skall få något med!»

Martins moder hade blåa ögon och brunt hår. Och på den tiden var blicken ur dessa ögon ännu leende och ljus.

Hon lade skjortan på sängen och nickade åt honom och gick ut.

Maria var Martins stora syster. Hon var nio år. Hon gick i skolan och visste redan hvad många saker hette på franska.

Men Martin hade ännu sömnen i ögonen och drömmens virrvarr i hufvudet och kunde icke komma sig för att stiga upp.

Gardinen var uppdragen, och solen sken rätt in i rummet. Dörren till köket stod på glänt. Lotta låg i köksfönstret och pratade med någon; det var visst med Häggbom, portvakten. Till sist började Häggbom sjunga nere på gården, med sin supiga röst:

»Om jag nu vore som Salomon rik
och hade pengar i stycken,
skulle jag fara till Turkit
och köpa mig hundra flickor.»

»Hvad skulle Häggbom göra med så många?» frågade Lotta. »Häggbom som inte kan sköta sin madam en gång.»

Martin kunde inte höra hvad Häggbom svarade, men Lotta började skratta med full hals.

»Häggbom har ingen skam i sig,» sade hon.

Nu kom visst portvaktarmadamen också ut på gården; det lät som om hon slog ut en balja diskvatten. Så började hon gräla på Häggbom, och på Lotta också. Men Lotta skrattade bara och smällde igen fönstret.

Martin låg halfvaken och stirrade på sprickorna i taket. Det var en spricka som var alldeles lik madam Häggbom, om man såg på den på det rätta sättet.

Klockan slog nio i Ladugårdslandskyrkan, och då den hade slutat att slå, började klockan i salen. Martin hoppade ur sängen och sprang till fönstret för att se, om päronen sutto kvar i trädet.

Päronträdet på gården var kärt för husets kattor och barn. Det var gammalt och stort, och många af dess grenar voro redan torra och döda; men de andra skänkte ännu blom och grönska hvarje vår och frukt hvar höst.

Häggboms pojkar sutto uppe i trädet och kastade ned päron, sedan de först hade stoppat sina fickor fulla, och nedanför slogs den öfriga barnskaran om hvart päron som kom ned ur trädet. Midt i flocken stod fru Lundgren, bred och högröstad, och ville skipa rättvisa; men det var ingen som brydde sig om henne. Ett stycke ifrån stod lilla Ida Dupont med stora ögon och händerna på ryggen; hon vågade sig icke in i tumultet. Och fru Lundgren skaffade henne icke något päron, ty hon var ovän med herr Dupont, som var violoncellist i hofkapellet.

Martin blef ifrig, kastade på sig kläderna i flygande hast och kom ned utför trapporna.

Lotta skrek efter honom:

»Skall han inte tvätta och kamma sig först –»

Men Martin var redan på gården. Fru Lundgren tog honom genast under sitt beskydd.

»Kasta ner ett päron åt Martin, John – håll upp mössan, lilla barn, så får han ett päron –»

Det kom ett päron i mössan. Men nu stod Martin och kunde inte hitta rätt på sin pennknif; han ville skala päronet.

»Tag hit päronet, jag skall skala det åt dig,» sade fru Lundgren.

Och hon tog päronet, bet i det med sina stora, gula tänder och ref bort ett stycke af skalet. Martin gjorde stora ögon och blef mycket röd. Nu ville han inte alls ha något päron.

Herr Dupont låg i sitt fönster i skjortärmarna och rökte pipa med en röd kalott på hufvudet. Nu böjde han sig ut och skrattade åt fru Lundgren.

Fru Lundgren blef misslynt:

»Det är ett bortskämdt barn,» sade hon.

Nu höll John triumferande upp det sista päronet, och barnen hurrade och skreko, men John stoppade päronet i sin byxficka. Men så hittade Ville ännu ett, och det var det allra sista; han fick se Ida Dupont stå med tårarna i ögonen borta vid väggen, och så kastade han ädelmodigt sitt päron i hennes förkläde. Så hurrades det igen; päronträdet var plundradt.

Men nu kom madam Häggbom ut:

»Gud i himmelen ett sånt oväsen, och Häggbom som ligger för döden! Ner med er ur trädet, lortungar!»

Häggbom hade för en tid sedan legat sjuk, och madamens fantasi vände ofta tillbaka till denna jämförelsevis lyckliga tid.

Pojkarna hade kommit ned ur trädet; hon fick John i håret och Ville i örat och skulle leda in dem. Men fru Lundgren kände sig en smula stucken; hon hade ju på sätt och vis presiderat vid uppträdet. Hon var dessutom road af gräl och försummade därför icke att med en viss skärpa förehålla madam Häggbom det olämpliga i hennes uppträdande. Madamen släppte sina pojkar för att kunna sätta händerna i sidorna, och det blef stor träta. Åhörare strömmade till, och alla köksfönster slogos upp på vid gafvel.

Till sist bröt en röst genom grälet:

»Sch! Kanslirådet!»

Det blef alldeles tyst; kanslirådet Oldthusen hade den största våningen och var husets finaste hyresgäst. Han var klädd i en lång, åtsittande lifrock, och under armen bar han en sliten skinnportfölj. När han hade kommit ned för trappan, stannade han och tog en pris snus. Därefter gick han långsamt ut genom porten med tankspridd och bekymrad statsmannamin.

Martin och Ida smögo ut på gatan, hand i hand. De vågade sig ett par steg utanför porten; så stannade de midt på gatan och blinkade mot solen.

Gatan var kantad af trähus och tegeltak och gröna träd. Huset, där Martin bodde, var det enda stora stenhuset vid hela gatan. »Långa raden» snedt emot låg i skuggan: en låg, smutsgrå huslänga. Där bodde bara riktigt fattigt folk, sade Martins mor. Bara patrask, sade fru Lundgren. I färgeriet litet längre ned på gatan var det ingen brådska; färgaren stod i sin port i tofflor och hvit linnerock och pratade med frun på magasinet. Till och med utanför krogen i hörnet var det tyst. En bryggarkärra höll därutanför; hästen stod med bundna framfötter och åt hafre ur en påse, hängd om hans mule.

Klockan slog tio i Ladugårdslandskyrkan.

Ida pekade nedåt gatan:

»Där kommer getgumman.»

Getgumman kom med sina båda getter; den ena ledde hon i ett snöre, den andra gick lös. Kanslirådets lilla dotterdotter hade kikhostan och drack getmjölk.

»Ja; och där kommer lumpgubben.»

Lumpgubben kutade in genom porten med sin påse på ryggen och sin svarta, smetiga käpp. Man sade, att han hade sett bättre dagar.

Två fulla kommo ut från krogen och vinglade gatan fram, arm i arm. En poliskonstapel i hvita linnebyxor gick af och an; »Fäderneslandet» stack upp ur bakfickan. En flock höns tågade ut från Långa radens gård, med tuppen i spetsen; polisen stannade, tog upp ett halft franskt bröd ur bakfickan och började mata dem.

»Hvad ska vi göra?» frågade Ida.

»Jag vet inte,» svarade Martin.

Han såg mycket hjälplös ut.

»Vill du ha mitt päron?»

Ida tog upp sitt päron ur fickan och höll det under näsan på Martin. Det såg mycket frestande ut.

»Vi kan dela,» föreslog Martin.

»Ja, vi kan ju dela.»

»Men jag har ingen knif att skära med?»

»Det gör ingenting. Bit först du, så biter jag sen.»

Martin bet, och Ida bet. Martin glömde, att han ville ha päronet skaladt.

Nu var det någon som ropade på Martin, och i nästa ögonblick kom mormor ut och tog honom vid handen.

»Hvad i Herrans namn tänker Martin på i dag? Skall han inte kamma sig och tvätta sig och äta frukost? Fanken besitta, en så'n pojke ...»

Mormor skulle föreställa ond, men Martin skrattade bara.

I portgången mötte de Häggbom; han gick redan litet osäkert. Han vek undan med en lång lof och tog mycket höfligt af sig mössan, medan han sluddrade på sin visa:

»skulle jag fara till Turkit
och köpa mig hundra flickor.»

På gården hade det blifvit stilla. Madam Häggboms feta röda katt låg på soptunnan och spann med halfslutna ögon, och nedanför kilade råttorna ut och in.

III.

EN grå oktoberförmiddag fick Martin tillåtelse af sin mor att gå ner till Ida Dupont och leka.

Herr Dupont hade två små rum en trappa upp. Vid denna tid på dagen var han på repetition i hofkapellet; Martin och Ida voro ensamma.

Det var en mörk och mulen dag. Det inre rummet låg i halfskymning med en hög spånjalusi för fönstret. När man vek undan ett litet hörn af jalusien, såg man mellan två gråa husgaflar ett stycke af Ladugårdslandskyrkans stora svarta kupol. Bing bång, sade klockorna.

Ida visade Martin ett tittskåp med färglagda taflor. Där funnos hvita slott och trädgårdar med kulörta lyktor i långa glimmande rader, gula och röda och blå. Där funnos främmande städer med kyrkor och broar, och ångbåtar och stora skepp på en bred flod. Och där funnos festligt upplysta salar med strålande ljuskronor, men det som såg ut som ljuslågor var bara små hål, utstuckna med knappnålar. Och det blef alltsamman så stort och så lefvande, när man såg det i tittskåpet. Det nästan rörde sig, det var visst något trolleri ...

»Det har jag fått af min mamma,» förklarade Ida.

»Men hvar är din mamma?»

»Hon är borta.»

Martin såg undrande ut.

»Hur då borta?»

»Hon har rest bort med en främmande herre. Men ibland skrifver hon bref till mig, som pappa läser för mig; och ibland får jag vackra saker af henne, som hon skickar.»

Martin blef mycket nyfiken. Han ville gärna veta mera, men han visste inte riktigt om han borde fråga.

Men Ida tog Martin om båda axlarna och såg mycket viktig ut:

»Vet du hvad vi ska göra nu?» frågade hon. »Nu ska vi klä ut oss.»

Hon drog ut en byrålåda och började plocka upp röda lif af sammet, sidensars och rips, med snören och rosetter i oändlighet; sidenskor, handskar och silkesstrumpor och långa slöjor af tyll – skära, hvita, blå.

»Det här har jag också fått af min mamma ... när hon var vid baletten.»

Hon tog en tunn, ljusblå slöja med silfverpaljetter och svepte den om hufvudet på Martin. Så fick han ett rödt lif, ett skärp af silfverskir, en hvit kjol.

»Så lustig du ser ut,» sade Ida. »Alldeles som en flicka.»

Martin såg sig i spegeln, och de skrattade båda.

»Kom hit,» sade Ida, »så skall jag sota mustascher på dig.»

Martin tyckte inte att det passade med mustascher, när han skulle vara flicka. Men det brydde Ida sig inte om: hon sotade en kork öfver ett ljus och ritade stora, svarta mustascher på Martin, och hon passade också på att svärta ögonbrynen på sig själf – så tittade de i spegeln igen och skrattade.

»O, så vackert att ha svarta ögonbryn,» sade Ida. »Tycker du inte att jag är vacker?»

»Jo,» sade Martin.

Ida hittade på allt möjligt:

»Om du nu vill vara riktigt snäll, så ska vi hålla kalas.»

Hon gick till ett skåp och letade fram en halfutdrucken vinbutelj och ett par gröna glas. Så dukade hon upp på toalettbordet och slog i.

Martin gjorde stora ögon:

»Törs du det för din pappa?»

»Ja då. Jag törs allt hvad jag vill för min pappa. Min pappa är snäll han. Är din pappa snäll?»

»Ja,» svarade Martin.

Och de skålade och drucko. Det var ett sött och godt vin, och det lyste så grant och så dunkelrödt i de gröna glasen.

Ute hade det börjat snöa. Det var stora, tunga flingor; fönsterblecket var redan alldeles hvitt. Det var den första snön som föll; och kyrkklockorna ringde i den svarta kyrkan: Bing bång, bing bång. Martin och Ida lågo på knä på en stol med armarna om halsen på hvarandra och näsorna tryckta mot rutan.

Men Ida slog i mera vin och skålade med Martin. Och sedan tog hon ned en gammal fiol från väggen och började spela på den, och medan hon spelade, dansade hon också och svängde med en hvit slöja. Det lät mycket besynnerligt, då Ida spelade fiol. Martin höll för öronen, skrattade och sjöng och skrek. Men så började det klia på ryggen på Martin. Då kom han ihåg, hvad hans mamma hade sagt, att Ida Dupont hade loppor.

– – – Martin var inne i sängalkoven och tittade. Längst inne i halfdunklet satt en madonnabild bakom två halfbrända vaxljus; och nedanför hängde ett krucifix.

Martin stirrade förvånad.

»Hvad är det?» frågade han.

Ida blef mycket allvarsam och svarade lågt, nästan hviskande:

»Det är vår religion.»

Herr Dupont var katolik.

»Vänta,» sade Ida, »sätt dig därborta och var tyst, så ska jag lära dig vår religion.»

Ida svepte in sig i skärt tyll med guldpaljetter. Så gick hon fram och tände vaxljusen under madonnan: två stilla, klara lågor. På en liten hylla under krucifixet tände hon en rökgubbe. I långa, blåa skyar ringlade röken fram under alkovens gardin, och luften blef tung af en stark, kryddad doft.

Madonnan strålade som en teaterdrottning, i rödt, blått och guld; och stjärnorna på hennes mantel blinkade och tindrade i skenet från vaxljusen.

Martin frös af förtjusning.

Men Ida föll på knä framför madonnan. Hennes tjocka, mörkröda fläta lyste som blank koppar i ljusskenet. Hon mumlade något som Martin icke förstod, och hon gjorde besynnerliga åtbörder med händerna.

»Hvad är det?» frågade Martin. »Hvarför gör du så?»

»Tst! Det är vår religion.»

Och Ida fortsatte inne i alkoven. Hennes stora, svarta ögon hade en tindrande glans. Men Martin kände sig så besynnerligt tung i hufvudet.

»Kom hit och var med,» bad Ida. »Tycker du inte att det är vackert?»

Martin satte sig på sängkanten och försökte göra efter Idas åtbörder. Men snart började han nicka. Hufvudet blef så tungt, så tungt.

... Ute snöade det alltjämt, och kyrkklockorna ringde: Bing bång, bing bång ...

När herr Dupont kom hem, lågo barnen insomnade på sängen. Vaxljusen hade brunnit ned.

IV.

HÖSTEN gick fram öfver jorden, och i staden, där Martin bodde, stodo husen gråa och svarta af regn och rök, och dagarna blefvo kortare.

Men då eftermiddagen kom och skymningen föll på, satt Martin Bircks fader ofta vid brasan och såg in i elden. Han var icke längre ung. Han hade ett slätrakadt ansikte med skarpa markerade drag, som en skådespelare eller en präst; och han hade ett sätt att le för sig själf utan att säga något, som ingaf respekt och en viss känsla af osäkerhet. Men då han log på detta sätt, gällde hans löje i själfva verket icke alls någon svaghet eller dårskap hos hans medmänniskor, ty det fanns ingenting satiriskt i hans lynne; han log bara åt en anekdot, som han läst i tidningen på morgonen, eller åt ett par hundar, som hade skällt på lejonen kring Karl XIII:s staty, då han på middagen gick genom torget på väg hem från sitt ämbetsverk. Ty Martin Bircks fader var tjänsteman. Och ehuru hans lön icke var stor och han icke heller hade någon enskild förmögenhet, förstod han likväl att ställa det så, att han med sin familj kunde föra en jämförelsevis sorgfri tillvaro; ty han hade endast smak för oskyldiga och enkla nöjen, och ingen fåfänga dref honom att söka umgänge med dem, som stodo öfver honom i förmögenhet eller rang. Han var son af en handtverkare; och då han någon gång tänkte öfver sin lott i lifvet, jämförde han den icke med sina förmäns eller sina förmögnare kamraters, utan erinrade sig i stället det fattiga hem, ur hvilket han utgått. Och han fann då, att han var lycklig, och önskade blott, att den lycka han ägde aldrig skulle förmörkas. Han höll af sin hustru och sina barn och älskade ingenting i världen så högt som sitt hem. Då han var ledig från sina ämbetsgöromål, arbetade han gärna med sina händer. Han lagade bristfälliga möbler; och han förstod att nödtorftigt reparera den gamla köksklockan, som hade blomstermålningar på urtaflan och stora mässingslod på kedjor. Han förfärdigade också lustiga och sinnrika leksaker åt sina barn och små nätta prydnadsting åt sin hustru till hennes födelsedagar. Bland dem var ett litet tempel af hvit kartong. Det var siradt med smala guldlister, och bakom en halfkrets af smärta kolonner fanns ett spegelglas, som tycktes fördubbla pelarnas antal. Till templets krön, som omgafs med en balustrad af marmoreradt papper, ledde en spiraltrappa, också den af kartong och klädd med marmor; men i det nedersta trappsteget fanns det en liten låda, som kunde dragas ut. Och i denna låda hittade Martins moder hvarje år på sin födelsedag en hopvikt sedel eller ett litet smycke.

Han älskade också musik och sång. Han sjöng gärna Gluntar med en gammal studentkamrat, farbror Abraham, som stundom kom på besök; och han kunde fantisera vid pianot och efter gehör spela några stycken ur sina favoritoperor.

Men han läste sällan något annat än sin tidning.

Martin Bircks moder satt ofta, när skymningen föll på, vid pianot och spelade och sjöng. Hennes röst lät vackrare än alla andra röster. Hon sjöng visor, som ingen sjunger mera. Då stodo Martin och Maria bakom hennes stol och lyssnade förtjusta, och stundom försökte de sjunga med. Det var en visa om en soldat, som gömde en fältflaska, ur hvilken han hade gifvit en döende prins att dricka på slagfältet. »Och prinsen drack ur den.» Det var omkvädet. Och det var en annan visa om en herdeflicka, som vallade sin hjord i en dalgång mellan branta alper. Det hördes ett brak af en lavin, och flickan skyndade på sin hjord: »Spring på, spring på mina lamm!» Och medan modern sjöng, gledo hennes händer öfver pianots gulnade tangenter; strängarnas klang hade en spröd glastimbre, och det suckade och klagade i pedalen. Men i basen låg en sträng bruten och surrade till då och då.

Och det kändes så ödsligt, då hon hade slutat att sjunga.

Martin dref af och an. Det var som om rummen blefve större och mera tomma, när skymningen föll på.

Till slut vände han sig till mormor, som satt vid fönstret och läste i Dagbladet.

»Snälla mormor, tala om en saga,» bad Martin.

Men mormor kunde ingen ny saga. Och de gamla hade Martin redan hört så många gånger. Mormor fortsatte att läsa i tidningen med glasögonen långt ner på näsan.

»Kors i herrans namn,» sade hon plötsligt och såg upp öfver tidningen, »har ni sett att en fröken Oldthusen är död?»

»Nej, är hon död,» sade Martins fader. »Kunde det vara en syster till kanslirådet?»

»Nej, herregud, det var hans faster,» sade mormor. »Hon hette Pella; Pella Oldthusen. Jag minns henne mycket väl, jag träffade henne i Vaxholm för många år sen. Det var en förbaskadt kvick och rolig gumma; men hon hade tjyforgan. Hennes bekanta brukade säga: ’Kära ni, låt ingenting ligga framme i kväll, för Pella Oldthusen kommer hit!’ Och så hade hon en flicka som hon hade tagit upp. När den flickan skulle styras ut till sin första nattvardsgång, då stal fröken Oldthusen sin gamla jungfrus linneunderkjolar, som hängde i samma garderob som hennes egna kläder, och lät sy om dem åt flickan. Ja, det är Guds klara sanning, jag har själf hört det af en fru, som hade mycket väl reda på henne och hela släkten. ’Kära fröken,’ sade jungfrun sedan, för hon hade tjänat hos fröken i många år och kände till hennes egenheter, ’kära fröken, det har varit tjyfvar i garderoben! Och tänk så ledsamt: de ha stulit alla mina underkjolar, men inte frökens, fast de hänga alldeles bredvid.’ – ’Kan man tänka sig så’na kanaljer,’ sa Pella. ’Det var fasligt ledsamt; men jag kan ingenting göra åt den saken.’ Emellertid gaf hon jungfrun pengar till nytt linne en tid efteråt, för hon var förmögen och inte snål heller; men flickan fick gå till herrans heliga nattvard i de stulna kjolarna.»

Martin och Maria lyssnade med vidöppna munnar. Så hade mormor ändå till slut berättat en saga. Och sådana sagor kunde hon många.

Fadern hade tändt en cigarr och flyttade sin stol närmare elden. Så vinkade han åt Martin och Maria:

»Kom barn, nu ska vi leka.»

Brasan hade nästan brunnit ner. Fadern bröt sönder två eller tre tomma tändsticksaskar, och af spillrorna byggde han ett hus längst fram i kakelugnen. Han satte också in en mängd tändstickor till pelare och bjälkar, och slutligen vek han en strut af ett stycke styft papper; det var ett torn. I strutens spets klippte han ett hål till skorsten. Det blef ett ståtligt slott med pelargångar och spiror och torn, alldeles som Stockholms gamla slott i Dahlbergs Svecia. Och när det var färdigt, satte fadern eld i alla hörn.

Det fräste och gnistrade och brann.

»Nej se – å se, så det brinner! – Nu tar det eld i det bortersta hörnet. – – Nu brinner östra hvalfvet, nu störtar det in! – – Och tornet brinner – tornet ramlar. – –

– – – Nu är det slut.»

»Om igen, pappa,» bad Martin, »å, om igen! Bara en gång till!»

»Nej, inte en gång till,» sade fadern. »Det är inte roligt andra gången.»

Martin tiggde och bad. Men fadern gick bort till pianot och strök sin hustru öfver håret.

Martin blef sittande framför brasan. Det brände på kinderna, men han kunde icke slita sig därifrån. Det låg och glödde så grant där längst inne. Det glimmade och glödde och brann.

Till slut kom mormor och sköt spjället och stängde luckorna. Då gick Martin till fönstret.

Solen var längesedan borta. Det hade klarnat upp för en stund, men ännu drefvo mörka skymassor fram i brutna led öfver himmelens tunna och glasaktiga blå. Långa raden låg i djup skymning. Trädgårdarnas lönnar och körsbärsträd stodo aflöfvade, och här och hvar glimmade redan ett ljus i ett fönster fram ur det dunkla kvistnätet. Nere på gatan gick lyktgubben och tände; han var gammal och krokig och hade en skinnlufva, som gick långt ner i pannan. Nu kom han till lyktan midt för fönstret, på andra sidan af gatan: när han tände den, lyste hela rummet upp. Den hvita spetsgardinen tecknade sitt brutna mönster mot taket och väggen, och kallor, fucksior och agapantus målade fantastiska skuggor.

Det mörknade mer och mer.

Man kunde se så långt bort där uppifrån – långt bort öfver de låga gamla kvarteren med trähus och trädgårdar. Man kunde se Humlegården med taket af rotundan mellan de nakna gamla lindarna. Och längst bort i väster reste sig en grå kontur; det var Observatoriet på sin kulle.

Oktoberhimlens djupa och tomma blå blef mera djupt och mera tomt. Och i väster skiftade den i ett rödt, som tycktes smutsigt af dimma och sot.

Martin ritade figurer med fingret på rutan, som började imma sig.

»Är det jul snart, mormor?»

»Å, det dröjer, barn ...»

Martin stod länge med näsan tryckt mot rutan och stirrade på himmelen, en tungsint skymningshimmel med blekrödt mellan gråa moln.

V.

MEN då lampan var tänd och man satt kring det runda bordet, hvar och en med sitt arbete, sin bok eller sin tidning, då gick Martin bort och satte sig i en vrå. Ty han hade plötsligt blifvit sorgsen, utan att han visste hvarför. Där satt han i mörkret och stirrade in i den rundel af gult ljus, inom hvilken de andra sutto tillsammans och arbetade eller pratade, och kände sig utanför och öfvergifven och glömd.

Och det hjälpte icke, att Maria letade fram en gammal årgång af »När och Fjärran» för att visa honom

Garibaldi och kriget i Polen och kejsar Napoleon med spetsiga mustascher; han hade sett det alltsamman, många gånger. Det hjälpte icke heller att hon gaf honom ett stycke papper och lärde honom att vika saltkar, kråka och två båtar i lås; ty Martin längtade blott, utan att veta det, efter att någon skulle säga eller göra något, som kunde komma honom att gråta. Därför satt han butter och tyst och lyssnade till regnet, som piskade mot rutan; ty det hade börjat regna på nytt, och blåsten skakade fönsterglaset.

»Ja,» hörde han plötsligt fadern säga till modern, »du har kanske rätt i att vi borde försöka sälja pianot och köpa ett pianino i stället, på afbetalning. Det håller ju inte stämning i fjorton dar; och ett pianino är också en vackrare möbel.»

Martin spratt till vid orden: sälja pianot. Han visste icke riktigt hvad ett pianino var, men han trodde icke att det kunde vara ett riktigt piano; han föreställde sig snarare någonting med en vef. Och han trodde icke, att något annat instrument kunde låta så vackert som deras piano. Han var god vän med hvarje buckla och hvarje rispa i det röda mahognyfaneret, ty han hade själf gjort de flesta af dem, och han kände igen nästan hvarje tangent på dess särskilda färgton. Sälja pianot! Det lät för hans öron som någonting omöjligt. Det var nästan som om han hade hört föräldrarna i lugn ton sitta och tala om att sälja mormor och köpa en tant i stället.

Martin började gråta innan han själf visste af det.

»Mamma,» sade Maria, »Martin gråter!»

»Hvarför gråter du, Martin?» frågade modern.

Martin snyftade bara.

»Han är trött och sömnig,» förklarade mormor. »Det är bäst att han får gå och lägga sig.»

Medan Martin snyftande gjorde sin rond för att säga god natt, kom Lotta in med tebrickan. Hon hade en mycket högtidlig min, då hon sade:

»Nu kan jag tala om för herrskapet att Häggbom är död.»

Det blef alldeles tyst i rummet. Martin slutade upp att gråta.

Mormor knäppte ihop händerna.

»Nej, har han verkligen slutat nu, gick det så hastigt ... Herregud, har han slutat. Ja, det brännvinet ... Men det var nog bäst för honom att han fick dö, fast det blir smått för madamen; han var ju portvakt i alla fall och försörjde hustru och barn.»

»Han dog precis klockan sju,» sade Lotta.

Men då ingen svarade något, gick hon ut i köket igen.

»Det är kanske så godt att man skickar ut en lista bland grannarna och ställer till en liten insamling,» sade modern.

Martin skickades i säng. Modern satt på sängkanten och läste bönerna med honom; han slapp med Gud som hafver, ty han var så trött. Eljes brukade han också läsa Fader vår och Herren välsigne oss.

Martin låg länge vaken och lyssnade till regnet, som plaskade mot fönsterblecket; ty han var icke alls sömnig, han hade bara sagt så för att slippa läsa de långa bönerna, som han icke förstod. Ty det är omöjligt för ett litet barn att förbinda någon som helst föreställning med vändningar sådana som »helgadt varde ditt

namn» eller »tillkomme ditt rike». Han låg och tänkte på Häggbom och undrade, om han kunde komma till himmelen. Han luktade ju alltid brännvin.

Martin var mörkrädd. Då Lotta kom in med ett tändt ljus för att ordna något i rummet, bad han henne att låta ljuset stå.

»Martin skall sofva,» sade Lotta, »annars kommer Häggbom och biter honom.»

Och hon gick ut och tog ljuset med sig.

Martin började gråta på nytt. Blåsten hvisslade i fönsterspringorna, då och då slog en port igen med en skräll, och en hund tjöt därute. Innan modern drog ned gardinen, tyckte Martin att det var ett rödt sken på himlen. Kanske elden var lös på Söder ...

Det var buller och bråk ner på gatan. Fulla människor, som kommo ut från krogen – – slag och skrik. – – Tunga steg mot gatläggningen, någon som sprang och någon som förföljde – och rop på »polis, polis!»

Martin drog täcket öfver hufvudet och grät sig i sömn.

————

VI.

DEN hvita vintern kom med bjällerklang och snö och isblommor på rutan. Det är döda sommarblommor, som gå igen, sade Martins mor. Granskogarna där ute på landet drogo från mörkret och ensligheten in till stadens gator och torg, och då julens klockor ringde in helgen, stod där också i Martins hem en mörk och försagd gran och doftade af skog, tills kvällen kom, och den stod tindrande af ljus, hvita ljus och färgade ljus, och full af röda vinteräpplen och konfekt med deviser, som voro så dumma att till och med Martin och Maria kunde förstå hur dumma de voro. All julens härlighet drog förbi, det var som att vända bladen i en bilderbok, och då nyårsnattens stjärna brann öfver de hvita taken och man sade hvarandra god natt och tack för i år, tänkte Martin med en frysande känsla på den rad af gråa vinterdagar som väntade och som han icke kunde se något slut på; ty det var så ändlöst långt till sommaren, och ännu längre till nästa jul. Nyårsmorgonen väcktes han medan det ännu var mörkt för att gå i ottan. Yrvaken kraflade han genom snön vid sina föräldrars sida, och då man kom förbi hörnet stod Ladugårdslandskyrkan där som en jättestor lykta och sken ut öfver det hvita torget, där människorna från alla håll krälade fram öfver snön. I kyrkan var det orgelbrus och sång och många tindrande ljus, och Martin kände sig lycklig och god och tänkte, att detta just var rätta sättet att börja det nya året; och då prästen började predika, somnade han strax. Men då han vaknade, sken redan gryningens bleka dager in genom fönsterna i kupolen, och modern ruskade på honom och sade: »Nu ska vi gå hem och dricka kaffe.»

Så gick man då hem med hjärtat fullt af de vackraste föresatser; ty Martin förstod af sig själf, att det var någonting sådant prästen hade predikat om. Och fram på förmiddagen skickades Martin och Maria omkring på nyårsvisiter till morbror Janne och moster Lovisa och till tanter och farbröder och blefvo bjudna på kakor och vin och konfekt ur julgranarna. Men hos farbror Abraham fanns det ingen julgran, ty han var änkling och hade inga barn utan bodde ensam med en gammal hushållerska. Farbror Abraham var doktor och hade många gånger kurerat Martin och Maria för mässling och skarlakansfeber och ondt i bröstet. Han hade ett svart skägg och en lång, krokig näsa; ty han var jude. Han hade också en papegoja, som kunde svära på franska, och en svart katt. Denna katt hette Kolmodin; och han var den klokaste katt i världen, ty då han stod utanför tamburdörren och ville komma in, jamade han icke som andra kattor bruka, utan reste sig på bakbenen, spände klorna i klocksträngen och drog i den mycket hårdt.

Då Martin och Maria denna nyårsdag kommo för att önska farbror Abraham ett godt nytt år, satt han ensam

med en flaska vin på bordet och spelade schack med sig själf.

Rummet var stort och halfskumt och fullt af böcker. Ute föll snön i stora flockar. Farbror Abraham stoppade deras fickor fulla med namnam och lät papegojan svära på franska och var mycket vänlig; men han sade icke mycket, och framför elden, som glödde i kakelugnen, satt katten Kolmodin och stirrade dystert på sin herre. Martin och Maria sutto tysta och sågo på hvarandra och kände sig beklämda. Ty de hade mer än en gång hört föräldrarna säga, att farbror Abraham icke var någon lycklig människa, och att han aldrig var riktigt glad.

VII.

SÅ var då det nya året inne. Den almanacka, som Martin hade gifvit sin far i julklapp, hade röda pärmar, medan den gamla hade blå. Och Martin fann med förundran och missräkning, att detta var den enda skillnad han kunde se mellan det nya och det gamla året, att dagarna gingo som de förr hade gått, med klockringning och snö och mulen himmel, med leda vid de gamla lekarna och de gamla sagorna och med längtan efter att bli stor. Den tiden längtade han efter, men fruktade den också. Ty modern hade så ofta pekat på lumpgubben, som hade sett bättre dagar, och sagt, att om Martin inte ville äta upp sin välling eller sin ölsupa och eljes vara en snäll och duktig gosse, så skulle han komma att bli just en sådan lumpgubbe när han blef stor. Men när modern talade så, då snördes hans bröst samman, och han såg sig själf i skymningen smyga in genom porten med en påse på ryggen och peta i soptunnan med en svart käpp, medan far och mor och syster och mormor sutto tillsammans kring lampan som förr. Ty det föll honom aldrig in att tänka, att hans hem kunde upplösas och skingras.

Det föll snö, mycket snö. Drifvorna växte, och det blef gnistrande kallt. Martin fick hålla sig inne med abcbok och multiplikationstabell, med färglåda och sprattelgubbar och alla de redan vissnande härligheter som julen lämnat efter sig. Men bland sprattelgubbarna fanns det en, som hette Röda Turken, och som han höll mera af än de andra, ty farbror Abraham, som hade gifvit honom den, hade sagt, att det var den lustigaste sprattelgubbe i hela världen. »Ser du,» hade han sagt en kväll, »i och för sig är det ju hvarken lustigt eller märkvärdigt, att en pappgubbe sprattlar, när man rycker i trådarna. Men Röda Turken är inte någon vanlig pappgubbe, han kan tänka och tycka alldeles som vi. Och när du nu rycker i trådarna och han börjar sprattla, då säger han till sig själf: Jag är en varelse med fri vilja, jag sprattlar alldeles som jag vill och uteslutande för mitt eget nöje; hejsan, det finns ingenting så roligt som att sprattla! Men när du slutar upp med att rycka i tråden, då tror han att han är trött och säger till sig själf: Jag ger katten att sprattla mera, det skönaste som finns är att hänga på en krok på väggen och vara alldeles stilla. – Ja, det är den lustigaste sprattelgubbe i världen!»

Martin förstod icke mycket af detta, men han förstod att Röda Turken var rolig och satte mera värde på honom än förut.

Så gingo dagarna, och med Trettondagen började de små familjebjudningarna med julgransplundringar och skuggspel och dockteater och laterna magica med brokiga bilder på ett spökaktigt hvitt lakan. Men på hemvägen gnistrade stjärnorna, och fadern pekade på himmelen och sade: Där är Vintergatan, och där är Karlavagnen.

VIII.

MEN en morgon, då Martin vaknade, såg han att himlen lyste med ett ljusare blått än den gjort på mycket

länge och att det droppade från taken och från päronträdets nakna kvistar. Och medan han satt upprätt i sängen och såg ut mot detta ljusa blå, kom Maria in med ett ris, som tycktes blomma i hundra färger, men det var icke blommor, det var brokiga fjädrar, och hon smällde på honom med riset och dansade och sjöng att det var fettisdag och att hon hade lof från skolan, hurra! Och att det skulle bli semlor med mandelmassa inuti till middagen.

Och de togo fjädrarna ur riset och klädde ut sig med dem och lekte indianer och hvita; men de voro indianer bägge två.

Men riset tog modern, och hon satte det i fönstret i en kruka fylld med vatten, midt i solskenet. Ty kammaren låg åt öster, och där var morgonsol. Och se, det gick icke många dar, innan det kom fram små brungröna knoppar här och där på kvistarna, de svällde och blefvo större, och en dag hade de slagit ut och förvandlats till veckiga, ljusgröna blad, hela riset grönskade, och nu var det vår.

En eftermiddag föll det en strimma sol in i salen, som låg åt väster.

»Se solen, barn,» sade modern. »Det är vår första eftermiddagssol i år.»

Solstrimman föll på ljuskronans slipade glasbitar, den bröts och strödde regnbågsfärgade fläckar rundt omkring i rummet, på möbler och tapeter. Fadern gick just genom salen; han satte de trekantiga glasbitarna i rörelse med ett litet slag af sin hand. Det blef ett virrvarr och en dans kring väggarna af de brokiga fläckarna, en dans som af fladdrande fjärilar. Martin och Maria började en jakt efter dem. De sprungo sig röda och varma och slogo händerna mot väggarna, och när de sågo en solfläck teckna sig mot handen i stället för mot tapeten, skreko de i förtjusning: »Nu har jag honom!»

Men i nästa sekund gled han undan, solstrimman bleknade efter hand, och fjärilarna tröttnade att fladdra och lysa och blefvo borta – Martin såg den sista af dem slockna på sin hand.

Men nej, det var icke vår ännu.

Åter föll det snö, våt snö som smälte strax och strax var smutsig, åter ringde klockorna i den svarta kupolen under en grå himmel, och det var Långfredag. Martin och Maria voro i kyrkan, men de fingo icke sitta hos sina föräldrar, ty deras föräldrar sutto långt borta i koret bland en mängd af svartklädda och allvarliga människor; de voro också svartklädda själfva, fadern i frack och hvit halsduk, och allt var svart: det röda på predikstolen och altaret var borta, och det var svart i stället, prästerna hade svarta mässkåpor, ett svart kors reste sig hotande ur altartaflans blyfärgade moln längst borta i korets skymning, och svartgrå låg himlen och stirrade in genom kupolens hvalffönster. Martin kunde icke somna som vanligt, ty allt var så hemskt, koralen klagade och kvidde, prästen såg dyster och elak ut och talade om blod, och en hund tjöt därute på kyrkogården ...

Martin var förtjust öfver allt detta, ehuru han icke visste det.

Nej, våren, den riktiga våren ... Den kom först när de kungliga körde ut till Djurgården i guldspann och plymascher. Hur sken icke allt den dagen, hur lyste det icke af blått och sol och vår kring skorstenarna och taken, kring tuppen på kyrktornet! På Martins gata blommade redan lönnarna, och öfver de lutande planken sväfvade skyar af hvit blom, körsbärsblom och hagtorn. På torget och Storgatan vimlade det af folk, hela staden var ute i ljusa och brokiga kläder, och framför Lifgardeskasärnen stodo de ljusblå lifgardisterna, som Martin älskade och vördade, på post med dragna sablar. De kungliga körde förbi i en sky af plymer och guld, folket hurrade och Martin hurrade med, och så gick man ut på Djurgården för att dricka saft och vatten på Bellmansro. Rundt omkring gnällde fioler och positiv, och Martin kände sig fullkomligt lycklig. Men på hemvägen stannade man ett ögonblick för att se på Kasperteatern. Det började redan skymma öfver slätten,

men ännu skockade sig folket samman kring dockteatern, där Kasper just höll på att slå ihjäl sin hustru. Martin tryckte sig hårdt intill sin mor. Han såg munnar öppna sig till breda skratt rundt omkring, i halfskymningen, han förstod ingenting, men ljudet af träpåkens slag mot dockans hufvud skrämde honom – skrattade man åt att den elake mannen därborta slog sin hustru? Så kom fordringsägaren, också honom slog Kasper ihjäl, polisen och djäfvulen handterade han lika illa, tills ändtligen Döden narrade honom ner i sin kittel, och det var slut. Martin kunde icke skratta och icke heller gråta, han endast stirrade häpen och skräckslagen in i denna nya värld, som var så olik hans egen. På hemvägen var han frusen och trött. Solen var borta, och det mörknade mer och mer; kungen hade för längesedan åkt hem till sitt slott, fulla människor knuffades och skrålade rundt omkring. Hvitsipporna, som Martin hade plockat i skogskanten, voro vissna, och han kastade bort dem att trampas ned i smutsen.

Men då man ändtligen var hemma och det var natt och Martin låg i sin säng och sof, drömde han, att fadern slog modern i hufvudet med en stor påk.

IX.

SOMMARHIMMEL och sommarsol, ett hvitt hus mellan gröna träd ...

I det hvita huset hade Martins föräldrar hyrt några låga rum med rankiga hvita möbler och med de blåaste rullgardiner i världen för de små fyrkantiga fönstren. Tätt förbi dessa fönster strök kronans landsväg fram. Här drogo ständigt forbönder och vägfarande från Mälaröarna fram på väg till och från staden, och alla stannade de här för att betala bropengar, ty det hvita huset var brovaktarens hus och låg just vid landfästet till Nockeby bro. Och brovaktaren satt hvarje kväll på sin förstukvist, som var omslingrad af humlerankor, och drack toddy och räckte fram sin sparbössa åt de vägfarande och pratade och ljög, ty han hade varit sjökapten och rest i många främmande länder. Men nu var han en liten hvithårig gubbe och hade i många år haft bron på arrende och var en välbärgad man.

Men på aftonen första dagen, då packlårar, koffertar och klädkorgar ännu stodo huller om buller i rummen, som sågo en smula främmande ut ännu, men där hvarje skåp och stol och hvarje blomma i tapeten tycktes säga: vi bli väl snart bekanta – och medan kvällsvarden med smör och ost och några små stekta fiskar stod dukad vid fönstret, satt Martin tyst på kanten af en kista och betraktade den främmande och nya taflan: den grå landsvägen med telegrafstolparna, i hvilka vinden sjöng, och hästarnas, kärrornas och böndernas mörka skuggfigurer mot den grönblå västerhimlen. Men snedt öfver vägen, ett stycke åt sidan, var det en backe med en grupp af ekar, hvilkas grönska stod mäktig och tung i sommarkvällens skymning, och bland dessa ekar var det en, som stod naken och svart och icke kunde grönska som de andra, och i dess grenar hade kråkorna byggt bo.

Martin kunde icke taga sina ögon från det svarta trädet med kråkboet mellan grenarna. Han tyckte att han kände detta träd, att han hade sett det förr, eller hört en saga om det.

Och han drömde om det på natten.

Sommarhimmel, sommardagar. Gröna ängar, gröna träd ...

Ängarna stodo fulla af blommor, och Martin och Maria plockade dem och bundo dem till buketter åt sin moder. Och Maria sade till Martin: Akta dig för ormarna! Om du trampar på en orm, så tror han att du har gjort det med flit, och så biter han dig. Då trampade Martin så försiktigt han kunde i det höga gräset. Och hon lärde honom också, att det var en stor synd att plocka den hvita smultronblomman, ty det var den som det blef smultron af. Och de kommo öfverens om att den som först fick se en smultronblomma skulle säga:

Fri för den! – Och den som hade sagt »fri» för en blomma skulle få plocka bäret när det blef moget. Men när de kommo till ekbacken, då var där alldeles hvitt af smultronblom under ekarna; Maria var den första som såg det, och hon ropade strax: »Fri för allihop!» Men då hon såg att Martin inte längre såg riktigt glad ut, föreslog hon strax att de skulle dela skatten; och så drogo de i tanken ett streck från ett träd till ett annat och delade på så sätt hela ekbacken i två delar. Till höger om strecket var det Marias smultronställe, och Martins var till vänster. Därefter satte de sig ned under en ek i skuggan och ordnade sina blommor så som de tyckte att det passade bäst; och Maria lärde Martin att sticka in det fina hjärtformiga darrgräset öfverallt bland prästkragar och smörblommor och att binda ihop buketten med långa strån. Men Martin tröttnade snart på sina blommor, ty han hade glömt att han hade plockat dem för att ge dem åt sin moder, och han lät dem ligga i gräset och lade sig själf på rygg midt ibland dem och såg på skyarna, som drefvo fram öfver den blå himlen högt öfver hans hufvud. De liknade hvita hundar; små lurfviga, hvita hundar. Det var kanske också små hundar. Då människorna dö, komma de ju till himmelen; men hundarna, som inte ha någon riktig själ, kunna väl inte komma så högt upp. De få springa utanför och leka med hvarandra. Men deras herrar komma nog ut till dem ibland, och då hoppa de små hundarna upp på sina herrar och slicka dem och bli så glada ...

Hvita skyar, sommarskyar.

Men det roligaste af allt, det var den långa bron och sjön och alla ångbåtarna, som blåste redan på långt håll för att bron skulle öppna sig och släppa dem igenom. Martin lärde sig snart att känna igen dem alla: Fyris och Garibaldi, Brage, som aldrig gjorde sig någon brådska, den vackra, blåa Tynnelsö och den bruna Enköping, som kallades kaffebrännaren, emedan den puttrade som då man bränner kaffe. Hvarje båt hade för honom sitt särskilda ansiktsuttryck, så att han på långt håll kunde skilja den från de andra. De hjälpte honom också att hålla reda på tiden. Då Tynnelsö låg i brohålet, var det tid att gå hem och äta frukost; och då Runan blåste med sin hesa hals, då var Brage inte långt borta, och med Brage kom pappa från staden. Så var det också bogserbåtarna med sina långa rader af pråmar; dessa pråmar brukade ofta fastna i brohålet, och ingenting i världen var så roligt som att då höra pråmkarlarna svära. Men de dagar då sjön gick grön med hvitt skum och vågorna stänkte högt upp öfver bron, då kunde inga ångbåtar täfla med rospiggarnas skutor om första platsen i Martins hjärta. I hvarje skutskeppare såg han då en hjälte, som trotsade vågorna och stormen för att nå något okändt och hemlighetsfullt mål; ty det föll honom aldrig in att tro, att de bara seglade till Stockholm för att sälja den ved, det hö eller de lerkärl som de hade ombord. Dessa saker behagade honom likväl icke riktigt, ty han kunde icke hindra att de mot hans vilja ingåfvo honom en dunkel misstanke om en eller annan lumpen biafsikt hos skepparen, och han tyckte i djupet af sitt hjärta mest om de skutor, som kommo tomma från staden. De dansade också käckast öfver vågorna, och de styrde bort mot trakter, där Martin aldrig hade varit, långt förbi Tyska Botten och Blackeberg – och där gick gränsen för den kända världen.

Där var det också solen gick ned hvarje kväll i ett rödt och skimrande förlofvadt land. Martin var fullkomligt viss om att det var just där den gick ner, strax bakom udden, och inte på något annat ställe. Han såg det ju så tydligt. Likväl föreställde han sig icke, att de som bodde där borta fingo se solen på riktigt nära håll, eller att de behöfde vara rädda för att få den i hufvudet. Om en annan gosse hade kommit till honom och sagt honom något sådant, skulle Martin ha tyckt att han var mycket dum. Ty det är med barnen alldeles som med de vuxna: de göra sig ofta de besynnerligaste föreställningar om världen; men om någon kommer och drar ut konsekvenserna af deras idéer, säga de att han är mycket dum, eller att det är opassande att skämta om allvarliga saker.

Sommartiden, smultrontiden ...

På den tiden var sommaren annorlunda än nu. Den var en lycka, som fyllde dagen och aftonen och trängde ända in i nattens drömmar, och morgonen var lyckan själf. Men en morgon vaknade Martin tidigare än vanligt, och då han hörde en liten fågel kvittra i ligusterhäcken utanför fönstret och såg att solen sken, reste

han sig upp i bädden och ville klä på sig och gå ut. Då kom hans moder och sade, att han skulle ligga stilla ännu en liten stund, ty det var hans födelsedag, och Maria höll på med någonting därute, som han inte fick se förr än det var färdigt. Och hon kysste honom och sade, att han fyllde sju år och att han skulle vara riktigt flitig och snäll i sommar, så att han inte skulle behöfva skämmas för de andra gossarna i höst, när han skulle börja skolan. Men då Martin hörde ordet skolan, glömde han fågeln, som kvittrade i häcken, och solen som sken, och han kände det så trångt i halsen som om han måste gråta; men han behärskade sig och grät icke. Han visste inte riktigt klart hvad en skola ville säga; men det lät så elakt och hårdt. Hans moder höll visserligen skola med honom och Maria, men det var bara en liten stund hvar dag nere i trädgården, i syrénbersån, och där fladdrade fjärilar, både gula och hvita och blå, och humlorna surrade, medan hans moder berättade sagor för honom om Josef i Egypten och om kungar och profeter och lärde honom att forma bokstäfver efter en förskrift. Och han förstod att en riktig skola måste vara något helt annat. Men medan han var bekymrad i sitt hjärta öfver att han skulle börja skolan på hösten, kommo de alla in och gratulerade honom för att det var hans födelsedag, pappa och mormor och Maria, och Maria gjorde sig till och neg och sade: »Jag har den äran att gratulera!» Men Martin skämdes och blef röd i ansiktet och vände sig mot väggen.

Då lämnades han ensam. Men det dröjde inte länge förr än mormor stack in hufvudet och ropade, att kungen kom ridande med femton generaler för att gratulera Martin, och i detsamma hörde han ett mullrande öfver bron som om åskan gick. Då sprang han ur sängen och kastade på sig sina kläder, men bullret kom närmare, det stod en sky af damm öfver vägen, hästarnas hofvar dånade mot marken och bron, och det blixtrade af blanka vapen. Då han kom ut på verandan, hade de främsta redan hunnit långt förbi, men Martins moder tröstade honom med att kungen inte var med. I stället var det nästan hela hans krigshär, ty det skulle vara fältmanövrer i Drottningholmstrakten. Det var husarer och dragoner och hela artilleriet från Stockholm, och artilleristerna skakades som potatissäckar på sina kärror och voro gråa och svarta af damm och smuts. Men Martin beundrade dem ännu mera på det sättet och undrade för sig själf, om det inte var ännu bättre att vara artillerist än att vara skutskeppare.

Men krigsmakten drog förbi och blef borta, det kom en frisk vind från sjön och tog med sig den lukt af smuts och svett som den hade lämnat kvar, och då Martin vände sig om, stod där bredvid frukostbordet ett särskildt litet bord dukadt åt honom, och Maria hade klädt det med blommor och gröna blad. Då skämdes han återigen och blef röd, men han blef också mycket glad, ty midt på bordet stod en kaka, som hans mor hade bakat åt honom, och en stor tallrik full med smultron, som Maria hade plockat under ekarna, och en tjugufemöring från pappa och ett paket med strumpor som mormor hade stickat. Men af allt detta tyckte Martin mest om tjugufemöringen. Ty han hade redan lärt sig förstå att ett par strumpor, det är ett par strumpor rätt och slätt, och en kaka är en kaka; men en tjugufemöring, det är ett obestämdt antal uppfyllda önskningar i hvilken riktning som helst inom en viss gräns, och hur trång den gränsen var hade erfarenheten ännu icke lärt honom.

Och Martin gick omkring och tackade alla och smakade på kakan och smultronen och såg att strumporna voro rödrandiga och vackra och gömde tjugufemöringen väl i en tändsticksask, som han hade till kassaskrin, och där det låg ett par gamla kopparslantar förut och några små stenar, som han hade letat ut i sanden och gömt, därför att de voro så vackra.

Så blåste Brage vid Tyska Botten, och pappa måste fara till staden; men Martin fick gå med mamma och mormor och Maria till Drottningholm. Där låg kungens hvita sommarslott och speglade sig i den blanka viken, och träden i parken voro större än alla andra träd, och skuggan under dem var djup och sval. Och öfver dammarnas och kanalernas mörka vatten gledo de hvita svanarna fram med stelt sträckta halsar, och Martin trodde icke att de bekymrade sig om någonting annat i världen än sina egna hvita drömmar.

Men mormor hade ett franskt bröd med sig, och hon bröt det i smulor och matade dem som man matar höns.

Sommardagar, lyckodagar, blåklint i den gula rågen ...

Det var nära vid skördetiden, och Martin gick på vägen med sin moder, Maria gick på hennes andra sida och tog då och då en blåklint ur rågen. Men modern hade en skär klädning och en halmhatt med stora brätten, och hon talade med dem om människorna och världen och om Gud.

»Ser du, Martin,» sade hon, »där står just det tunga och det lätta axet, som vi läste om här om dagen i bersån. Du minns, det fulla axet, som böjde sitt hufvud så djupt mot jorden, därför att det hade så många sädeskorn att bära på. Men sädeskornen mal man till mjöl i kvarnen, och af mjölet bakar man bröd, och brödet är godt att äta när man är hungrig. Men det tomma axet är till ingen nytta; bonden kastar bort det eller ger det åt sin häst att tugga på, och det blir hästen inte fetare af. Och ändå reser det sig så stolt i höjden och ser ned på de andra axen, som stå och bocka sig rundt omkring.»

Och modern bröt af det stolta, lätta axet och visade Martin att det var alldeles tomt.

»Sådana äro många bland människorna,» sade hon. »Det kommer du att få se när du blir stor. Då får du också se människor, som gå och hänga med hufvudet för att man skall tro, att de höra till de fulla axen. Men de äro just de allra tommaste.

Men ni skall också komma ihåg, barn, att det inte tillhör er att afgöra, hvarken nu eller när ni bli stora, om en människa hör till de fulla eller de tomma axen. Sådant kan en människa aldrig riktigt veta om en annan. Det vet bara Gud.»

Då modern talade med Martin om Gud, kände han sig på en gång högtidlig och litet generad, ungefär som en liten hund, då man försöker prata med honom som med en människa. Ty när han hörde sin mor berätta om paradiset och Noaks ark, då kunde han mycket väl följa med och såg det alltsammans så tydligt för sina ögon, både äppelträdet och ormen och alla djuren i arken; men vid ordet Gud kunde han icke föreställa sig någonting bestämdt, hvarken en gammal gubbe eller en medelålders herre med mörkt skägg. Högst uppe i det blå hvalfvet i Ladugårdslandskyrkans kupol satt ett stort, måladt öga, och modern hade sagt att det var en sinnebild af Gud. Men det ensamma ögat föreföll Martin så hemskt och sorgligt; han vågade knappt se på det, och det hjälpte honom icke alls att förstå, hur Gud i verkligheten såg ut. Han hade också fått lära sig utantill de tio buden, som Gud hade skrifvit upp åt Moses på Sinai berg. Men de kunde blott styrka hans hemliga misstanke om att Gud var någonting som egentligen bara angick de fullvuxna. Aldrig kunde det vara till Martin som Gud talade, då han sade: »Du skall inga andra gudar hafva för mig.» Martin visste hvarken hur en afgud såg ut eller hur man skulle göra för att dyrka honom. Att han skulle hedra sina föräldrar föll ju af sig själft. Han kände icke heller någon frestelse att dräpa, eller att stjäla, eller att begära grannens jungfru, oxe eller åsna. Och han visste inte alls hur han skulle bära sig åt för att göra hor; men han föresatte sig att försöka akta sig för det i alla fall, för säkerhets skull.

»Gud vet allt, både det som nu sker och det som kommer att ske. Han har själf bestämt det alltsammans. Och när du ber till Gud, Martin, skall du inte tro, att du med dina böner kan förmå honom att ändra en prick i sina beslut. Men Gud tycker ändå om att man ber till honom, och därför skall du göra det. Du skall aldrig sluta upp med att läsa din aftonbön hvar kväll innan du somnar, om du blir aldrig så stor och förståndig. Men när du blir stor och skall reda dig på egen hand i världen, då får du aldrig glömma, att du först och främst måste lita på dig själf. Gud hjälper bara den som hjälper sig själf. Och om det en gång i lifvet händer dig, att det är någonting som du rätt innerligt önskar dig, så att du tycker att du aldrig kan vara glad mera, om du inte får det – då skall du inte be till Gud att han ger dig det. Försök hellre att skaffa dig det själf; men om det är omöjligt, så bed honom om styrka att försaka det du önskar. Han tycker inte om andra böner.»

Så talade Martin Bircks moder, medan de gingo på vägen. Och sommarens vind susade omkring dem och strök fram öfver fälten, och säden gick i vågor.

Men brovaktaren, gubben Moberg, hade en dräng vid namn Johan. Johan var fjorton eller femton år och blef snart Martins bästa vän. Han skar pilbågar och barkbåtar åt Martin, och Martin hjälpte honom att vefva upp bron. Om kvällarna, då han var ledig, brukade han också leka »dunk» eller »ingen röfvare finns i skogen» med Martin och Maria och några andra barn. Men det var hvarken för barkbåtarnas eller lekarnas skull som Martin höll så mycket af Johan och beundrade honom så gränslöst. Det var för att Johan alltid hade så mycket underliga saker att berätta om, saker som pappa och mamma och mormor aldrig talade om. Det var i synnerhet i mörkningen Johan brukade bli meddelsam, då Martin och han sutto tillsammans på en bjälke vid brohålet och väntade på en ångbåt, som skulle komma, och hvars lanternor förr eller senare sköto fram bakom udden, den gröna först och sedan den röda. Då kunde Johan tala om både ett och annat. Än var det om gubben Moberg, som brukade se små, små djäflar hoppa upp och ner i toddyglaset, upp och ner; och det var dem han pratade med när han satt och muttrade för sig själf och rörde om i glaset. Men med prästen i Lofö var det ännu värre fatt. Se han var riktigt god vän med hin onde, det visste hela socken. Det kunde man ju också förstå af sig själf, om man tänkte rätt på saken; hur skulle han annars kunna stå i predikstolen och predika som han gjorde i en hel timme, hvar fick han alla sina ord ifrån? För resten hade Johan en gång haft ett ärende till honom och varit ända inne i hans rum, och han hade med sina egna ögon sett, att det var proppfullt med böcker från golf till tak. Ja, nog var den i kompani med fan! – Eller han berättade om en som hade blifvit mördad på landsvägen för tre år sedan, alldeles där i närheten, och han beskref stället så noga: Det var just där skogen står så tät på ena sidan, och på den andra står ett pilträd bredvid en telegrafstolpe. Det var en kväll i november det hade skett, och gick man förbi det stället vid den rätta tiden, då kunde man tydligt höra hur det jämrade sig i diket. – – – Men de fick aldrig fatt på den som hade gjort det.

När Martin hörde sådant, klämde han sig hårdt fast vid Johans arm, och han kände sig lättare om hjärtat då ångbåtens lanternor lyste fram ur mörkret och närmade sig och då han hörde maskinens dunk-dunk och kaptenens kommandorop och de måste skynda sig att vefva upp bron. Och när de följdes åt hem öfver bron, voro de bägge upphetsade af tankar på spöken och mord, och Johan sade till Martin:

»Hör, han är visst efter oss!»

Martin visste inte om han var mördaren eller den mördade, men han trodde sig höra steg på bron och tordes inte vända sig om. Men Johan, som hade ett gladt lynne, skingrade hans rädsla genom att stämma upp en lustig visa, och han sjöng på melodien »det satt en kärng på Konhams torg»:

»Jag går mot döden hvart jag går,
killivillivippombom!»

Och Martin stämde i och sjöng med.

Men när de kommo fram till brovaktarens hus, tystnade Johan, och Martin sjöng ensam med full hals:

»Jag går mot döden hvart jag går,
killivillivippombom!»

Men brovaktaren, gubben Moberg, satt på sin förstukvist, som var omslingrad af humlerankor, och drack toddy med två bönder vid skenet af en rund kinesisk lykta. Och han var en gammal man och drack toddy hvarje kväll, och man sade, att han inte kunde ha lång tid kvar. Men han ville så ogärna dö. Och om han hörde någon tala om sjukdom och död, var det som om man hade sagt någonting oanständigt, eller det var mycket värre, ty oanständigt tal sårade icke alls hans öron, utan kryade upp hans humör. Men då han nu såg Martin komma på vägen och hörde honom sjunga en dödspsalm på en fräck gatvisas melodi, då reste han sig och gick med vacklande steg ett stycke fram på vägen och stannade framför Martin. Martin stannade också och tystnade strax och såg sig om efter Johan, men Johan var försvunnen.

Men gubben Moberg hade blifvit blåblek i ansiktet, och han darrade på rösten då han sade:

»Och det där skall vara ett bättre mans barn! Jag får säga, att det är besynnerliga tider.»

Därefter gick han in i huset utan att hvarken dricka ur sin toddy eller säga god natt åt bönderna och gick till sängs.

Men Martin stod ensam kvar på vägen, och det hade med ens blifvit så tyst omkring honom. Han hörde bara ljudet af böndernas käppar, som de stötte hårdt mot vägen, medan de gingo bort i mörkret utan att säga något.

Men Martins föräldrar hade hört alltsammans från verandan på sidan af huset.

»Martin, kom in!»

Martin var så röd som hans halslinning var hvit. Nu skulle han redogöra för hvem som hade lärt honom att sjunga så där. Men han sade, att han hade hittat på det själf. Fadern förklarade för Martin, hur förskräckligt illa han hade burit sig åt, och Martin grät och skickades till sängs. Hans mor grät också, då hon läste bönerna med honom. Hon var upprörd och förskräckt. Ty barnens brott bedömas, liksom de fullvuxnas, mera efter den skandal de ha gjort än efter deras egen inre beskaffenhet; och Martins brott hade gjort en förskräcklig skandal.

Sommarens vackraste dagar hade gått. Om dagen var det regn och blåst, och sjön gick grön. Och i skymningen flaxade kråkorna kring ekbacken med det nakna trädet.

När det regnade, fick Martin läsa »Biet och dufvan» och »En padda såg en tjur hvad hände». Och han läste också om »Litens resa till Drömmestad»:

»Små guldfiskar, en långan rad,
vimla i silfvervatten.
Liten åker till Drömmestad,
kommer nog fram till natten.
Snart, snart
drömmarnas hus
skimra i månskenskvällen.
Klart, klart
tindrande ljus
skymta på tusen ställen.
Slupen glider, det går mot land,
lyktorna hela raden
stå bland vimmel och sorl på strand,
klockorna slå i staden.»
– – – – – – – – –

– – Staden. Martin fick tårar i ögonen. Han hade ofta tänkt på staden den sista tiden och undrat om allting var sig likt därhemma. Ty om vintern längtade Martin efter sommarens gröna gräs och smultronen i skogen; men då en rad af sommardagar hunnit gå och grönskan icke längre var ny och maskrosorna på gräsplanen stodo gråa af landsvägens damm, då drömde han åter om stadens tindrande lyktrader, om julen och snön och om vinterdagens gråskymning framför den tända brasan.

X.

ÅRETS hjul det rullade rundt, och det blef åter höst.

I staden var det så mycket nytt. »Långa raden» var borta med sina trädgårdar och skjul; i stället reste sig där ett stort tegelhus i höjden, högre för hvarje dag, och skymde bort både Humlegårdens lindar och Observatoriet på sin kulle. Öfverallt ref man ned och byggde upp, och i Ladugårdslandets berg och backar knallade dynamiten hvarje dag; men Ladugårdslandet skulle nu heta Östermalm. Och madam Häggbom hade blifvit fru. Om någon kallade henne madam, svarade hon höfligt men bestämdt: »Det dammar inte!»

Martin gick i skolan; men det var en liten beskedlig skola och inte alls så farligt som han hade trott. Det var bara att lära sig sina läxor, så gick det ju bra. Och Martin kände med stolthet sin kunskap om världen vidgas med hvarje dag. Rummet och tiden flyttade dagligen sina gränsmärken allt längre ut under hans ögon: världen var mycket större än han hade drömt och så gammal att tanken hisnade inför årens mängd. Såg man framåt, då hade tiden inga gränser, då löpte den bara ut i en svindlande blå oändlighet; men följde man den tillbaka, då fanns det åtminstone där långt borta i mörkret en begynnelse, en punkt där man måste stanna: sex tusen år före vår frälsares födelse hade Gud skapat världen. Det stod tydligt och klart i Martins bibliska historia, på första sidan.

Och på sex dagar hade han skapat den. Men läraren sade, att dagarna voro längre på den tiden.

Men om också skapelsedagarna kanske voro litet längre än andra veckodagar, så var det i stället alldeles tvärt om med Methusalems niohundrasextionio år. Se, på den tiden räknade man inte så långa år som nu, sade läraren.

Det var så mycket nytt att lära och förstå, och skolan hade i verkligheten inga af de fasor, med hvilken Martin hade styrt ut den i sin fantasi.

Men till gengäld var vägen dit och därifrån uppfylld af alla slags faror och äfventyrligheter. De illasinnade varelser, som kallades busar, och som kallade Martin och hans kamrater snobbar, kunde stå på lur bakom hvarje gathörn. De värsta bland dessa busar voro de grymma och farliga träskbusarna, som då och då brukade lämna sina dystra hemvist i trakten mellan Humlegården och Roslagstorg – »Träsket» – för att ge sig ut på krigståg, och om hvilka man sade, att de begagnade daggar med blykulor. Men mer än dessa träskbusar, som Martin aldrig hade sett och på hvilkas tillvaro han icke ens var fullt säker, fruktade han den förskräckliga busen Frans, som hade bott i »Långa raden» och som ännu bodde kvar på samma gata. Ty denna buse riktade alla sina krafter och all sin håg på att förbittra Martins lif om dagen och förföljde honom ända in i nattens drömmar.

Men en dag, då Martin var på väg hem i frukostlofvet, fann han två af sina kamrater i slagsmål med Frans i ett gathörn; och de hade redan öfvervunnit honom och kastat omkull honom och bultade på honom med knytnäfvarna. Martin hade vid denna tid börjat läsa indianböcker, och han såg strax i Frans ett ämne till ett ädelt rödskinn och ville icke försumma ett så gynnsamt tillfälle att göra honom till sin vän och bundsförvant mot andra busar. Därför gick han fram och förehöll sina kamrater, hur fegt det var att vara två mot en, att Frans bodde på hans gata och var en ganska hygglig buse, och att de skulle låta honom vara i fred. Och medan han på detta sätt drog kamraternas uppmärksamhet till sig, lyckades Frans komma på benen och sprang sin väg.

I stället fick Martin allt det puckel, som var ämnadt åt Frans. Därtill måste han länge lida smälek af sina kamrater för att han var god vän med en buse. Och då han nästa gång mötte Frans på gatan, utanför färgarens port, satte denne genast krokben för Martin, så att han föll i rännstenen, slog hans näsa i blod och ref sönder hans böcker, svor förskräckligt och sprang sin väg.

Ty han hade icke förstått, att han skulle vara ett ädelt rödskinn. Men denne Frans var icke heller en liten buse som många andra; utan han var en alldeles förskräcklig buse.

XI.

MARTIN kom i elementarskolan.

Där var allting så främmande och kallt. Gråa väggar, långa korridorer.

Och skolgården, den var som öknen Sahara. Då klockan ringde till den första rasten, smög Martin sig bort till afträdet för att slippa ifrån sina nya kamrater. Men under nästa rast samlade de sig omkring honom i en ring och betraktade honom en stund under tystnad, tills slutligen en liten rödhårig pojke med bred skalle öppnade munnen och frågade:

»Hvad är du för en djäfvel?»

Martin hade vid dessa ord en dunkel känsla af att det var ett nytt skede i hans lif, som nu tog sin början. Han hade varit lycklig som en ört på marken, liksom hvarje litet barn med goda föräldrar och ett godt hem. Nu slogos dörrarna upp till en helt ny värld, en värld där man inte längre kunde reda sig med samma enkla hjälpmedel som dem hans far och mor hade lärt honom: att vara höflig och vänlig mot alla och aldrig gå andras rätt för nära. Här gällde det att snabbt och säkert kunna bedöma, i hvilka fall man borde använda knytnäfvarna och i hvilka man skulle taga till benen, och under hvilka omständigheter man kunde ha gagn af list och förställning. Det dröjde icke heller allt för länge innan Martin fann sig tillrätta. Han erinrade sig plötsligt diverse svordomar och fula ord, som han hade hört af brovaktarens dräng på landet, och han försummade icke att passa in dem här och där i sina samtal med kamraterna, där han trodde det vara lämpligt. På detta sätt blef han fortare bekant med dem, och de upplyste honom till gengäld om mycket som en nykomling kunde ha nytta af att veta: hvilka bland lärarna som brukade slåss och hvilka som bara brukade ge anmärkningar; att den värsta af alla var magister Sundell, som hade speglar i glasögonen, så att han såg allt hvad man gjorde bakom hans rygg, och som alltid gick med guttaperkagaloscher för att man inte skulle höra när han kom i korridoren; att Korfkakan var hygglig, fast han var snål på betyg, men att Loppan var en förbannad stöfvel.

XII.

SÅ lades år till år, och nytt fick begrafva gammalt, medan Martin långsamt öfvades i lifvets dubbla konst, att lära och att glömma. Ty liksom spelaren för att kunna hålla ut tills det sista myntet runnit bort ur hans darrande hand måste kunna glömma sina förluster för den vinst, om hvilken han yrar, så är också för människan, den tvungne spelaren, konsten att glömma den största och den på hvilken det hela hänger.

Och Martin glömde. Röda Turken, som längesedan hade tröttnat att sprattla, var så glömd som om han aldrig hade funnits till. Och farbror Abraham, som hade gifvit honom den, och som hade hängt sig i ett spjällsnöre en regnig dag, då han icke fann det mödan värdt att lefva längre, var snart glömd också han, om han än då och då dök upp i Martins drömmar som en mörk och oroande gåta. Men medan han glömde, lärde han. En tredjedel af sanningen skänktes honom af lärarna, och en annan tredjedel bjöds honom af kamraterna, som snart hjälpte honom att lyfta på den slöja, i hvilken det sjätte budet och allt hvad därtill hörde låg höljdt. De begagnade sig därvid gärna af den heliga skrift. De förklarade noggrant, hvad det var Absalon gjorde med sin faders frillor på palatsets tak, inför allt folket, och de fråssade med Hezekiel i Ahalas och Ahalibas bottenlösa synd. Men om än bägge dessa tredjedelar skänktes honom uppblandade

med villfarelser och lögner, och om än sanningens sista tredjedel, som kanske var den viktigaste och som det ålåg honom att söka själf en gång, ännu icke hade börjat sysselsätta honom, så vidgades likväl dagligen luckorna, som erfarenheten ref i de spindelväfshäckar af saga och dröm, med hvilka vänliga händer hade omgärdat hans barndoms täppa, och allt oftare gapade genom remnorna det stora, tomma hålet, som kallas världen.

DEN HVITA MÖSSAN

I.

DÅ Martin Birck hade fått den hvita mössan, var hans första omsorg att gå in i en cigarrbod för att köpa en käpp af kanelrör och en bunt cigarretter. Den unga flickan, som stod i butiken, hade svarta ögon och en tjock lugg. Hennes yttre motsvarade endast ofullständigt hans drömmars ideal, som låg i en ljusare och mera Gretchenartad sfär; men då hon vänligt lyckönskade honom till hans hvita mössa och samtidigt betraktade honom med en blick, full af godhet, oaktadt han aldrig förr hade varit inne i hennes bod, kände han det plötsligt helt varmt om hjärtat, fattade hennes smutsiga hand, som låg utsträckt öfver diskens lager af Cameo och Duke of Durham, och kysste den ömt. Han ångrade sig likväl nästan strax. Han hade kanske uppfört sig illa. Visserligen trodde han icke att den unga flickan var alldeles oskyldig, hon hade nog en älskare, eller kanske flera; men därför hade ju inte hvem som helst rätt att komma in från gatan och kyssa henne på handen utan vidare. Han stod förlägen och visste icke hvad han skulle säga eller göra, tills han ändtligen kom sig för att välja ut en käpp, tända en cigarrett, betala och gå.

Drottninggatan sken ännu våt efter den sista regnskuren, små damer med guppande turnyrer lyfte på kjolarna för att hoppa öfver vattenpussarna, som speglade blått, eleganta herrar med smala rutiga ben och med likadana kanelrör som Martins svängde sina cylinderhattar till gravitetiska hälsningar och blottade därvid skallar så tättklippta, att hufvudsvålen lyste igenom. Öfver de grå husens skorstenar och tak ilade vårdagens oroliga hvita skyar i fladdrande hast, och längst ner i gatans fond skälfde solljuset kring kyrkor och torn. Martin stannade framför hvartannat bodfönster för att spegla sin hvita mössa. Han kunde icke förstå, hur han hade blifvit student. Han hade ända in i det sista trott att han skulle bli kuggad. Så mycket gladare var hans öfverraskning, då han fick sitt studentbetyg liksom de andra, och i synnerhet då han kom till slutraderna: »På grund häraf har bemälde M. Birck befunnits i afseende på den mogenhet, som en fullständig elementarundervisning afser att bibringa, förtjäna vitsordet Med beröm godkänd.» Dessa ord kommo hans hjärta att svälla af rörd tacksamhet mot lärarkollegiet; ty visserligen ansåg han sig själf tämligen mogen, men det var långt öfver hans förväntan att finna denna uppfattning delad af hans lärare. Under de sista terminerna hade han sällan kunnat sina läxor. Ofta hade han icke ens kunnat förmå sig att läsa öfver dem i tiominuterslofvet före lektionens början eller att smyga ett par lösrifna blad ur läroboken in i bibeln för att studera dem under morgonbönen, medan lektorn i teologi stod i katedern och pratade strunt, en resurs som eljes äfven de lataste bland hans kamrater icke brukade försumma att anlita. Likväl skulle han gärna ha velat glädja sina föräldrar med vackra terminsbetyg, om han än icke för egen del hade någon stark ärelystnad i den riktningen; men det hade under de senaste åren kommit öfver honom en dof apati för allt hvad som rörde skolan, mot hvilken han ingenting förmådde. Han hade så svårt för att taga den på fullt allvar. Om han någon gång mot vanligheten hade utmärkt sig i ett eller annat ämne, skämdes han nästan inför sig själf som öfver en platthet. Så ofta han skulle dyka ned bland dessa tarfliga detaljer, i hvilka läroböckerna hade sin lust, kände han sig nästan lika löjlig som mannen, hvars hus brann och som räddade eldgaffeln.

Och nu, då eldgaffeln verkligen var räddad, var han likväl så glad att han hade velat sjunga, och han kände sig lycklig och fri och skyndade hemåt med sin hvita mössa, hem till sin barndoms blommande gata. Men gatan var icke längre densamma som förr. Från en enda liten täppa sträckte ännu körsbärsträden sina grenar

ut öfver ett mossigt plank – resten var stora röda tegelhus och små gemena läsarkapell. Och busen Frans kunde icke längre störa den smula idyll som ännu fanns kvar, ty han hade vuxit upp och blifvit stor, också han, och satt för längesedan på Långholmen.

II.

HEMMET var tystare och mera tomt än förr. Maria, Martins syster, var gift sedan ett år med en läkare i en aflägsen landsort, och mormor fanns icke mer.

På kvällen skulle Martin och hans kamrater ha studentsexa på Hasselbacken. Martins fader gaf honom fem kronor att offra åt ungdomsglädjen, och hans moder tog honom afsides och sade:

»Martin, Martin, nu måste du lofva mig att vara försiktig i kväll och inte låta narra dig till några galenskaper. Du skall inte bry dig om att dricka ur ditt glas hvar gång någon vill skåla med dig, då blir du alldeles yr i hufvudet. Det allra bästa vore om du bara ville låtsa som om du drack. Och så måste jag säga dig, Martin, att det finns ett slags förskräckliga kvinnor, som inte tänka på någonting annat än att försöka störta unga män i fördärfvet. Dem måste du i synnerhet akta dig för. Lilla Martin, om jag bara visste att du höll dig till Gud och tänkte på honom, skulle jag inte vara orolig för dig; men det vet jag ju att du inte gör. Till och med deras andedräkt är giftig; och om du bara stannar på gatan och talar med en sådan kvinna, kan du sedan få de allra hemskaste sjukdomar, som ingen läkare i hela världen kan bota.»

»Lilla mamma,» svarade Martin, »det där har du alldeles fått om bakfoten.»

Och han tog sin hvita mössa och sade adjö och gick.

Modern följde honom med bekymrade ögon, och då han var borta, satte hon sig ned i en mörk vrå och grät. Ty hon kände, att hon skulle komma att förlora honom, som mödrarna alltid förlora sina söner.

III.

MARTIN tänkte på sin moder, medan han gick utför Storgatan på väg till Djurgården.

Hur hade förhållandet mellan dem kunnat blifva sådant det var? För henne var han alltjämt ett litet barn. Då han först började tala med henne om sina religiösa tvifvel, låtsades hon tro, att det var något som han hade fått utifrån, från elaka kamrater eller ur någon dålig bok. Sedan hade det gått därhän, att han icke längre kunde tala med henne annat än om de hvardagligaste ämnen, om skjortor och strumpor och knappar som skulle sys i. Om deras samtal någon gång kom in på ett allvarligare område, behandlade de hvarandra ömsesidigt som små barn. Och utan att han ville det eller märkte det förr än det redan var för sent, kunde han därvid få något öfverlägset i tonen, som sårade henne, så att det efter ett sådant samtal stannade en tagg i hjärtat på dem bägge.

Hon låg ofta vaken om nätterna och grät och sörjde öfver hans otro. Likväl hörde hon själf med alla sina tankar och förhoppningar och med hela sin varelse jorden till. Hon trodde visserligen på helvetet, ty hon trodde på bibeln; men hon kunde aldrig på allvar föreställa sig, att hennes son eller öfver hufvud taget någon af dem som hon kände och umgicks med skulle kunna komma till ett så förskräckligt ställe. Därför var det egentligen icke för hans själ hon sörjde mest, utan för hans framtid här på jorden; ty hon hade märkt, att det icke brukade gå väl i världen för dem som föraktade Gud och religionen. Några kommo i fängelse, andra lämnade landet för att lefva bland främlingar, alla väckte ovilja och misstro hos hederligt folk. Hon fruktade

att hennes son skulle kunna bli som en af dem, och det var detta som höll henne vaken om natten och gjorde hennes ögon förgråtna. Hon hade ingen kärare dröm än att han skulle bli »som andra», som folket är mest, om möjligt bättre och framför allt lyckligare, men dock i det hela taget som de. Hon kunde väl föreställa sig att hennes son skulle kunna bli poet, och hon kunde till och med önska det, ty hon älskade poesi, och hon fick tårar i ögonen då han läste någon af sina dikter för henne; men hon tänkte sig då, att han skulle sitta i ett ämbetsverk om hvardagarna och bara om söndagarna eller eljes på lediga stunder skrifva några verser om solnedgångar och skicka in dem till svenska akademien och få dem prisbelönta och bli på en gång en stor skald och en aktad ämbetsman med säkra inkomster. Och hon trodde på fullt allvar, att han också skulle bli mera ansedd bland poeterna, om han sutte i ett ämbetsverk och hade en titel, än om han bara skref. Så hade det ju varit med alla riktiga skalder. Tegnér var ju egentligen biskop, och till och med Bellman hade åtminstone haft en befattning vid nummerlotteriet. Och som ett exempel, hvilket Martin särskildt borde taga till efterföljd, brukade hon nämna en skald, som hon hade känt då hon var ung, och som nu var revisor i kammarrätten och skref vers om allt stort och skönt, om hafvet och solen och kungen, och hade vasaorden. Ett sådant lif fann hon ädelt och eftersträfvansvärdt, och då hennes drömmar om sonens framtid gingo allra högst, var det något sådant hon tänkte sig.

Men Martin drömde andra drömmar. Han ville bli diktare. Han skulle skrifva en bok, en roman eller en diktcykel, eller allra helst ett idédrama på samma versmått som »Brand» och »Peer Gynt». Han skulle ägna sitt lif åt att söka efter sanningen och att gifva människorna hvad han fann eller trodde sig finna af den. Och han skulle också bli berömd och en stor man och förtjäna mycket pengar, han skulle köpa ett litet hus åt sin far och en ny sidenklänning åt sin mor, ty den gamla var sliten och vänd och allt för ofta begagnad. Han skulle bli afundad af männen och eftersträfvad af kvinnorna, men af alla kvinnor i världen skulle han icke älska mer än en, och denna enda älskade en annan. Denna olyckliga kärlek skulle gifva hans tanke bitterhet och djup och hans dikt vingar. Men han kände dunkelt, att medan han sökte efter sanningen, skulle han endast finna sanningar, och medan han skänkte dem åt människorna på vers, underbarare än någon musik, eller på en klar och kall prosa med ord som hvassa tänder, skulle han förakta sig själf för att han skördade ära och guld af de smulor han händelsevis hade funnit medan han sökte efter något annat. Och detta självförakt skulle fräta på hans själ och göra honom till ett tomt skal. Men han skulle inte låta världen märka något, han skulle måla sina kinder med smink och sina ögon med tusch och bära sitt hufvud upprätt, och just i det ögonblick, då han själf djupast föraktade sin diktning och satte den lägre än det lägsta handtverk, skulle den hänföra människorna mest, och han skulle bli invald i Svenska akademien efter Wirsén. Och med ett ansikte, orörligt som en mask, skulle han hålla det vanliga blomsterströdda talet öfver sin företrädare. Aldrig mera skulle han sedan sätta en penna till papperet. I ett underligt brokigt och förvirradt lif skulle han söka döfva sin förtviflan. Ingen last skulle vara honom främmande, på ljusa dagen skulle han åka i droska genom gatorna med gycklare och skökor, och med spel och drickande skulle han få natten att gå. Tills han en dyster oktoberkväll tröttnade på sitt vansinniga och tomma lif, gjorde upp eld i sin kakelugn och brände sina papper, tömde ett glas dunkelrödt vin, kryddadt med en underlig krydda, och somnade för att icke vakna mer ...

Eller det var kanske inte nödvändigt, att hans lif måste sluta så tragiskt. När han tänkte närmare på saken, föreföll det honom till och med en smula banalt. Han kunde ju lika gärna flytta till en småstad, till Strengnäs eller Grenna. Där kunde han hyra ett hus och lefva ensam med en papegoja och en svart katt. Han kunde också ha ett akvarium med guldfiskar. Bakom stängda fönsterluckor skulle han drömma bort sin dag, men då natten kom, skulle han tända ljus i alla rummen och gå af och an, af och an, och grubbla öfver allts fåfänglighet. Och när stadens borgare gingo förbi hans hus på hemväg från sin aftontoddy på stadskällaren, skulle de stanna och peka uppåt hans fönster och säga:

»Där bor Martin Birck. Han har lärt som en vis och lefvat som en dåre, och han är mycket olycklig.»

Detta och en del annat tänkte Martin Birck, medan han gick utför Storgatan öfver Djurgården på väg till Hasselbacken.

————

IV.

ORKESTERN intonerade de första takterna af »Mefistofeles».

Martin satt ute vid balkongräcket med Henrik Rissler. De lyssnade till musiken och sågo ut öfver terrasserna och talade icke mycket. Henrik Rissler hade en jämn och hvit panna och lugna, klara ögon. Hans blick var sökande och lång och tycktes halka öfver de närmaste föremålen för att snabbare nå fram till de mera aflägsna. Han var den ende af kamraterna, som sökte Martins umgänge utom skolan. De brukade gå hem till hvarandra om eftermiddagarna och prata och röka cigarretter, och emellanåt gingo de långa promenader tillsammans, ofta i regn och snö och blåst, utåt Djurgården eller Ladugårdsgärdet, och talade om allt det som sysselsätter unga människor, om flickor och Gud och själens odödlighet. Eller de gingo i gasskenet på gatorna med en känsla af att de kastade sig i världsvimlet, de stannade framför kopparsticken i bokhandelsfönsterna, och framför alla andra beundrade de en litografi med titeln »Don Juan aux Enfers» och med ett motto från Baudelaire:

»Mais le calme héros, courbé sur sa rapière,
regardait le sillage et ne daignait rien voir.»

Denna bild satte deras fantasi i rörelse, hjärtat klappade fortare när de sedan i människoströmmen snuddade vid en vacker flickas arm, och de trodde sig upplefva ett helt äfventyr hvar gång en gammal sminkad näringsidkerska kastade till dem en varm blick.

Men den första orsaken till deras vänskap var den, att de bägge hade läst Niels Lyhne och älskade den mer än andra böcker.

Därinne pratade och skrattade man kring bålarna och bildade grupper och kotterier. De flesta grupperade sig af gammal vana efter de sociala och intellektuella likheter och olikheter, som redan på skolbänken hade förenat några och skilt dem från andra: Gabel och Billfelt – Jansson och Moberg – Planius och Tullman. Andra gingo omkring litet surmulna och talade om sammanhållning.

Josef Marin knackade i bålen och utbragte en skål för det ontologiska beviset. Den dracks under tämligen lam tillslutning. Man var så utled vid skolsakerna, att man icke ens fann det mödan värdt att skämta med dem.

Josef Marin skulle bli präst; men han var ännu icke riktigt befästad i tron.

Musiken spelade studentsånger, »Stå stark» och »Sjungom studentens lyckliga dar». Det började skymma öfver trädens kronor, öfver stadens skorstenar och tak och södra bergens höjder, vårkvällens bleka skymning, som förtunnar allt och lyfter allt och gör det sväfvande och overkligt som drömmens länder. Mängden, som skålade och drack nere på terrassen och som ännu helt nyss kunde tydligt urskiljas till sina beståndsdelar, löjtnanter och studenter, gardister och flickor och borgarfolk med hustrur och barn, hade nu i skymningen smält ihop till en oredig massa, och liksom af en oförklarlig nyck tystnade plötsligt sorlet, så att man en sekund hörde vattnets plask i fontänen och de sista sömniga fågelpipen från träden. Och i väster flammade redan en stark och ensam stjärna.

»Se Venus,» sade Henrik. »Så hon tindrar!»

Martin satt i tankar och ritade på bordet, och strecken formade sig under hans hand till en kvinnas armar och bröst.

»Säg,» frågade han plötsligt – han kände att han rodnade – »säg, tror du att det är möjligt för en man att lefva kysk, tills den riktiga kärlekslyckan kommer? Det är ju ändå det man helst skulle vilja. Att vara tillsammans med kvinnor, som man inte kan känna någonting för, som höra till en annan ras och ha smutsigt linne och säga fula ord och bara tänka på betalningen, det måste vara otäckt.»

Henrik Rissler blef också en smula röd.

»Möjligt,» sade han, »ja, för några är det väl alltid möjligt. Människorna äro ju så olika. Men så mycket vet jag redan om mig själf, att det knappast kommer att bli möjligt för mig. Då får åtminstone den stora kärleken inte låta vänta på sig stort längre ...»

De sutto tysta och stirrade mot stjärnan, som tindrade allt starkare i det mörknande blå.

»Venus,» mumlade Martin, »Venus. Det är en stor och vacker stjärna. Men jag förstår inte hvarför hon skall ha ett namn. Hon kommer i alla fall inte om man ropar på henne.»

Martin hörde plötsligt en främmande röst bakom sin stol.

»Mycket sant,» sade rösten, »mycket sant! Hon kommer inte om man ropar på henne. En lika vemodig som träffande anmärkning!»

Martin vände sig om förvånad. Den främmande var en vårdslöst klädd man i studentmössa, med ett smalt och blekt ansikte och en svart mustasch, som hängde ned öfver munnen, så att det icke var lätt att se om han log eller var allvarlig. Ansiktet såg litet gammalt ut till den hvita mössan, och den var icke heller alldeles ren.

En af Martins kamrater stod bredvid och presenterade honom: doktor Markel.

Doktor Markel hade kommit dit i sällskap med en äldre bror till Billfelt. De hade kommit från Uppsala samma dag, ätit middag på Hasselbacken och därefter inviterat sig själfva att deltaga i studentsexan. Den äldre Billfelt höll just ett tal därinne. Martin hörde något om »Uppsala» och »alma mater».

Doktor Markel slog sig utan vidare ned hos Henrik och Martin.

»Två unga skalder, inte sant?» frågade han. »Jag vågar anta det, efter herrarna sitta här för sig själfva, afsides från den profana hopen, och tala om stjärnor. Törs man fråga hvad herrarna ha för lifsåskådning? Tror ni på Gud?»

Henrik Rissler betraktade förvånad den främmande, och Martin skakade på hufvudet.

Doktor Markel såg fullkomligt allvarlig ut, det låg bara en lätt dimma öfver hans ögon, som voro stora och sorgsna.

Några af de andra hade kommit till och lyssnade till samtalet. Planius och Tullman satte upp samma läraktiga ansikten, med hvilka de under lektionerna hade vant sig att lyssna till lärarens förklaringar. Gabel smålog sarkastiskt med sitt fina adelsansikte, och bakom honom trängde sig Josef Marin fram. Josef Marin var liten och svagt byggd, och han såg blek och förläst ut. De två eller tre glas punsch han druckit hade redan gjort honom litet uppsluppen; men då han nu hörde en allvarlig fråga framställas och icke kunde finna att det låg något skämt under, inföll han med allt det allvar han i en hast kunde samla ihop:

»Jag tror på Gud. Men jag uppfattar honom inte som ett personligt väsen.»

Doktor Markel föreföll angenämt öfverraskad.

»Å, ni är panteist, charmant! Det måste ni också bli» – han vände sig till Martin – »ni som skall studera till skald. För skalder och för dem som vilja förföra flickor, och det vill alla skalder, kan jag inte nog varmt rekommendera den panteistiska världsuppfattningen. Ingenting kan vara mer ägnadt att kollra bort en flickunge än det panteistiska svammel hvarmed Faust besvarar Gretchens enkla fråga: tror du på Gud? Om han då hade svarat, enkelt och flärdlöst som hon frågade: nej, mitt barn, jag tror inte på Gud – så var öfvertygad, att flickan hade gjort korstecknet och sprungit in till sig, ins stille Kämmerlein, och vridit om nyckeln två hvarf i låset. I stället svarar han, att han både tror och inte tror, hvilket gör intryck af djupa själsstrider, och att Gud egentligen är namnet på den känsla, som två älskande erfara när de ligga i samma säng. Detta säger han med mycket patos och på ett vackert språk, så att det inte sårar hennes blygsamhet, tvärtom, hon tycker att han talar som en präst, och resten vet vi. – Och för en skald ... Men tillåt mig först som äldre student ....»

Doktor Markel lade med lätthet och världsvana bort titlarna med alla som för tillfället befunno sig inom räckhåll för en brorskål och fortsatte därefter:

»För en skald är panteismen ett rent fynd, en sann guldgrufva. Om han är kyrkligt troende, får han visserligen Karl XIII:s orden och goda inkomster, men blir bara läst af mamseller och förlöjligas i de liberala tidningarna, som ju i alla fall ha den största publiken. Om han är ateist, blir han ansedd för en flack och ytlig natur och en elak människa och får svårt att låna pengar. Nej, en skald bör tro på Gud; men på en gud som är någonting alldeles extra och noch nie dagewesenes, aldrig förr visad på någon cirkus, och som man aldrig riktigt kan komma underfund med, ty då vore ju skämtet genast slut. Panteismens gud är just det råmaterial som behöfs till en sådan. Det är idealet för en gud. Honom kan hvar och en skära till på sin egen fason, han fattar aldrig humör, han straffar aldrig och belönar visserligen inte heller, han tar det hela med ro, och det kommer sig däraf att han saknar en liten egenskap, som äfven den enklaste bland Stadsgårdens busar till en viss grad består sig med: personlighet. Detta är just det fina hos honom. Till en personlig gud måste man stå i ett personligt förhållande, det vill säga vara läsare. Att vara läsare är förträffligt, om man nyss har kommit ut från Långholmen och behöfver rehabiliteras. Eljes är det onödigt. Ni ser hvart jag vill hän, mina herrar: att hålla sig med en personlig gud medför en mängd onödigt besvär; att vara alldeles utan är för riskabelt. Därför måste man ha en opersonlig gud. En sådan gud sätter fantasien i rörelse och tar sig bra ut i poesi utan att till gengäld medföra några förpliktelser. Med en sådan gud blir man af allt bildadt folk ansedd för en upplyst och ädelt tänkande person och kan bli ungefär hvad som helst, från ärkebiskop till radikal tidningsredaktör.

I högtidlig stil kallas han Allfader, i hvardagslag Vårherre. Egentligen behöfver han inte något namn, det är nämligen med honom som med stjärnan därborta: han kommer i alla fall inte om man ropar på honom.»

Den gest, med hvilken doktor Markel sökte stjärnan och liksom vinkade henne till sig, fann blott en mörk och mulen rymd, ty det hade dragit upp stora moln, stjärnan var borta, det hade blifvit skumt som på en höstkväll, och några stora regndroppar började redan falla mot barriären.

Doktor Markels uppträdande gjorde icke lycka. Josef Marin, som under hans tal hade druckit mera punsch och blifvit ännu blekare än förut, mumlade något om att man borde smocka honom på käften. Andra stodo i grupper och rådslogo om att bryta upp.

Den äldre Billfelt uppfattade stämningen, ringde på kyparen och rekvirerade champagne. Han höjde sitt glas och tackade i vackert rundade vändningar för den vänlighet, med hvilken han och hans vän, doktor Markel, representanter för Uppsala och alma mater, hade blifvit mottagna af blifvande alumner. Därefter betalade

han champagnen och försvann med Markel.

»Din bror är en gentleman,» sade Gabel till Billfelt.

Det regnade som om himmelen varit öppen. Man trängde ihop sig på en spårvagn för att fara in till staden och dricka kaffe. De flesta förordade Hamburger börs.

Martin, som alltid hade trott att Hamburger börs var ett ställe där Stockholms tyska köpmän samlades för att göra affärer, trädde med förvåning in i ett kafé, som tycktes honom stråla af en sagolik lyx. Här och där i sofforna sutto några af hans förra lärare och en del gamla farbröder och höjde glasen och nickade gemytligt.

Det kom in kaffe och likörer. Man talade om sina framtidsplaner. De flesta skulle bli jurister och ämnade använda sommaren till att läsa på prillan. Stämningen steg, och man afgaf oförsiktiga löften att hålla ihop och inte glömma bort hvarandra. Vid den ena bordsändan svuro Gabel och Billfelt hvarandra evig vänskap, vid den andra tolkade Jansson sina känslor för Moberg. Josef Marin kunde endast med möda afhållas från att profetera. Då Josef Marin profeterade gick det så till, att han läste upp långa ramsor af likgiltigt innehåll, giftermålsannonser ur Dagens Nyheter blandade med stycken ur Tegnérs Svea och Norbecks teologi; och allt detta föredrog han i samma sjungande och högtidliga ton i hvilken han föreställde sig att Elias bestraffade Achab och Hezekiel spådde Israels och Judas undergång. Klockan blef ett och närmade sig två, och en och annan sade redan god natt och bröt upp, i synnerhet de som på fullt allvar hade för afsikt att läsa på prillan. Publiken glesnade rundt omkring, det elektriska ljuset var längesedan släckt, endast ett par gaslågor brunno ännu, och kyparna stodo med martyrminer och längtade efter sömnen och drickspengarna. Det var ingenting annat att göra än att bryta upp.

Ute började det redan dagas kring gatorna och torgen, det regnade icke mer, men luften kändes fuktig och kall och disig, och genom dimman lyste Jakobs urtafla som en måne ur Fliegende Blätter.

Man hade svårt att skiljas och dref ett stycke ned åt stråkvägen förbi operan. Från Lagerlunden kommo skalder och tidningsmurflar, och Martin betraktade dem med vördnad och undrade, om det någonsin skulle förunnas honom att bli som en af dem. Studentmössorna lyste hvita i natten, det kom nattfjärilar fladdrande från höger och vänster och smögo sina armar under de unga männens och frestade dem med löften om lifvets högsta lycka, och under muntert glam och oskyldigt skämt följdes man åt ner i Karl XII:s torg, ty Josef Marin hade fått för sig att han måste profetera för Karl XII. Men medan han profeterade, tog Gabel den vackraste flickan om lifvet och började en vals med henne kring statyn, Moberg följde exemplet och trådde dansen med en åldrig bachantinna, och Martin stod med klappande hjärta och stirrade på en liten blek olycka med ögon som svarta kol och undrade om han skulle våga närma sig henne, men medan han undrade, lade Planius armen om hennes lif och skumpade i väg, och Martin stod ensam och såg dem hvirfla om i dimman, par om par. Men öfver söder började morgonbrisen redan lätta på dimmorna, öfver strömmen drefvos de fram som hvit rök, och korset på Katarinas kupol brann likt morgonstjärnan i den första gryningsstrimman.

En polis skymtade fram nere på kajen och närmade sig långsamt, en af flickorna utstötte ett litet varningsrop, och skaran skingrades åt alla håll. En tjock nymf tog utan vidare Martins arm och följde med honom.

»Jag måste hålla dig under armen, min sockergris,» sade hon, »annars kommer bylingen och tar mig. För resten kan du gärna följa med hem till mig, hvad? Jag har riktigt trefligt hemma hos mig, skall du få se. Jag har en stor, skön säng, och lakana har jag själf broderat. Jag sitter för det mesta och broderar om förmiddagarna, något måste man ju ha för sig, och jag står inte ut med att sitta och spela mariage med mamma dag ut och dag in som de andra flickorna, och så svär di och lefver och bär sig tarfligt åt. Jag tycker inte om sånt där, jag tycker mest om snälla och hyggliga gossar som du. Och om du är riktigt snäll och

kommer och hälsar på mig ofta, skall jag brodera en nattskjorta åt dig till minne. – Jaså, du har inga pengar, fy fan, det var ett par andra galoscher. Då får du komma igen när du har några. Fråga bara efter Hulda. Men säg, är det sant att det finns en flicka i Uppsala som kallas för Karl XII?»

»Jag vet inte,» svarade Martin.

»Ja, adjö då ...»

Det var icke alldeles sant att Martin inte hade några pengar; han hade ännu några kronor kvar af honoraret för ett poem, som han hade fått tryckt i »Hemvännen», och han hade bara sagt så för att icke såra hennes känslor.

V.

MARTIN låg länge vaken och kunde icke sofva. Det var den lilla bleka och svarta som icke lämnade honom någon ro. Hon hade stått så blek och stilla och ensam, hon hade icke tagit någons arm och icke skrattat och pratat som de andra. Hvem var hon, och hur hade hon kommit dit där hon var? Hon hade väl blifvit förförd och öfvergifven, hon hade kanske ett litet barn som måste svälta och frysa om hon inte skaffade det mat och kläder genom att sälja sin kropp. Hur han skulle kyssa henne, om han nu hade henne i sina armar, hur han skulle smeka henne och gifva henne de ömmaste namn och försöka komma henne att glömma hvem hon var, en allmän glädjeflicka, och hvem han var, en tillfällig, betalande kund som alla andra! Hvem var hon nu tillsammans med, kanske med Planius? Hvad kunde Planius vara för henne? Han var inte vackrare än Martin, och han var dum som en braxenpanka. Han hade varit en af de värsta plugghästarna och ändå bara fått »Godkänd» i mogenhetsbetyg. Hvarför skulle hon just välja honom? Men hon hade naturligtvis inte gjort något val, hon hade bara tagit den första bästa. Martin förstod det och fann det naturligt. Hon hade en gång gifvit bort sitt hjärta och sin själ och hade icke längre något att ge annat än sin kropp, och hvarför skulle hon neka den åt någon, då det nu en gång var hennes yrke att sälja den och då hon redan hade kommit så djupt ned i smutsen som en människa kan komma? Men kanske ändå, om Martin kunde träffa henne och hon lärde känna honom, kanske hon ändå kunde komma att hålla af honom och börja ett nytt lif. För henne skulle han offra allt, alla drömmar om diktarära och hela sin framtid skulle han offra henne, han skulle välja något yrke med hvilket han strax skulle kunna förtjäna sitt och hennes uppehälle, de skulle gifta sig och lefva långt borta från människorna, i ett litet hus vid en sjö djupt inne i skogen. De skulle ro tillsammans i en liten båt i vassen och drömma bort timmarna, de skulle gå i land på en holme, och där skulle de vara tillsammans hela natten, medan stjärnorna brunno öfver deras hufvuden. All sorg och alla mörka minnen skulle han kyssa bort från hennes panna, och hennes lilla barn skulle han hålla af som om det hade varit hans eget. – – –

Men medan Martin fantiserade på detta sätt, förstod han samtidigt fullkomligt klart, att det under alla dessa drömmerier icke låg något annat än begäret, en ung mans hunger efter en kvinnas hvita kropp. Och ju längre det led på natten, medan han låg vaken och stirrade på det grå dagsljuset, som sipprade in bakom rullgardinen, desto bittrare ångrade han att han hade sagt nej åt den andra, den tjocka.

VI.

NÄR någon frågar en ung man, som nyss har tagit studentexamen: hvad skall du bli? så kan han icke svara: diktare. Då skulle människorna vända bort hufvudet och hålla för munnen. Han kan svara: jurist, eller målare, eller musiker; ty till alla dessa yrken kan man låta utbilda sig vid statsläroverk, och redan under

lärotiden har man en liten hylla i samhället att sitta på, ett fack att hålla till i, och man *är* redan något: studerande vid universitetet, eller elev vid konstakademien eller konservatoriet. Det är icke mycket, men det är dock alltid en liten sockerbit att kasta i gapet på de närgångna och en någorlunda begriplig framtid att peka på för de välvilliga. Men den, som skall bli diktare, är ingenting alls annat än ett åtlöje för Gud och människor, förr än han redan blifvit erkänd och berömd. Därför måste han under alla de långa läroåren hänga en falsk skylt öfver sin dörr och låtsas sysselsätta sig med något som människorna anse aktningsvärdt.

Detta förstod Martin och fann, att det var fullkomligt naturligt och icke kunde vara annorlunda; och då hans far frågade honom hvad han ville bli, svarade han icke att han ville bli diktare, utan att han ville gå in som extra i något ämbetsverk. Och fadern fann behag i detta svar och såg däri ett tecken, att hans son skulle bli lika förståndig och lycklig som han själf. Han hade fruktat, att Martin möjligen skulle vilja resa till Uppsala för att läsa estetik, och han kände med sig själf, att han icke hade kunnat säga nej; men han darrade för alla de utgifter och bekymmer som det för en fattig familjefar medför att hålla en son vid universitetet. Därför blef han förtjust öfver det svar han nu fick och hade ingenting annat att anmärka än att Martin borde söka inträde icke i ett ämbetsverk, utan i så många som möjligt; och på aftonen bjöd han honom med sig till Blanchs kafé för att höra på musik och dricka toddy.

Men redan nästa dag satte han sig i rörelse och talade med sina bekanta i de olika verken och hjälpte Martin att skrifva ansökningar.

VII.

MEN hos chefen för det ämbetsverk, till hvilket Martin hufvudsakligen ämnade förlägga sin verksamhet, måste han personligen göra sin uppvaktning klockan åtta på morgonen i frack och hvit halsduk. Frusen och hungrig, ty han hade icke hunnit äta något, gick han upp för trapporna i ett tyst hus vid en förnäm gata och ringde på generaldirektörens dörr. En betjänt med guldkanter anmälde honom och öppnade dörren till ett skumt kabinett med blott till hälften uppdragna gardiner. Alla slags klädesplagg lågo kringströdda här och där på stolarna, på toalettspegeln hängde ett stort grönt ordensband, och vid tröskeln stod ett nattkärl som han var nära att snafva öfver, men han hejdade sig i tid och blef stående med en stum bugning. Midt i rummet stod en vördnadsbjudande gammal gubbe i en purpurröd sammetsnattrock, gestikulerande med en rakknif och med hakan intvålad, och ur den röda sammeten och den hvita tvålen höjde sig en röst och sade:

»Herrn har ett vackert studentbetyg; men glöm inte bort, att ärlighet och flit är och förblir det förnämsta i statens tjänst. Herrn blir antagen och kan infinna sig i morgon för att börja sin tjänstgöring, om det finns något att göra. Framför allt: var ärlig! Farväl.»

Martin antog, att detta ohöfliga tilltal stod i öfverensstämmelse med gammal häfd, och lät icke afskräcka sig. Han kom till ämbetsrummet, han fick en plats vid ett bord och en tjock räkenskapsbok att granska. Han räknade igenom kolumn efter kolumn. Om summorna stämde, skulle han sätta kråkor i kanten; om de icke stämde skulle han göra anmärkning. Men de stämde alltid. Martin fick småningom den öfvertygelsen, att det aldrig förekom några fel i dessa räkenskaper, och när denna öfvertygelse en gång hunnit bli rotfast hos honom, slutade han alldeles upp att räkna och satte bara kråkor. Och emellanåt såg han upp från sitt verkliga eller låtsade arbete och lyssnade till flugornas surrande och regnets plask mot fönsterblecket, eller till de äldres samtal och gräl, eller till en blind man, som spelade flöjt på gården.

Och han sade till sig själf:

– Detta är alltså lifvet.

VIII.

MEN för Martin var detta icke lifvet. För honom var det ett gömställe, en asyl, i hvilken han hade sökt sin tillflykt för en tid, som han hoppades kunna göra kort.

Han läste och tänkte. Han sökte i böckerna och i sina egna tankar det, som man så ofta söker i ungdomen för att på ålderdomen glömma att man någonsin har bekymrat sig om det: en tro att lefva på, en stjärna att styra efter, ett sammanhang i tingen, en mening och ett mål.

Martin hade varit kristen till sitt sextonde år. Det är naturligt, att ett barn tror, hvad de äldre säga vara sant. Och han hade trott allt och icke tviflat, och om söndagarna hade han gått i kyrkan med sina föräldrar. Om prästen var en vältalare och en charlatan, kände han sig uppbyggd och rörd och önskade, att han själf kunde bli en sådan präst; men om det var en anspråkslös hedersman, som predikade så godt han kunde utan att väsnas och gestikulera, somnade han vanligen. Men då han var sexton år, gick han och läste. Religionen hade dittills varit en detalj i skolarbetet, sidoordnad med andra detaljer; nu blef den med ens det väsentliga, det som dagligen tog tiden och tankarna i anspråk, och den nöjde sig icke med tankarna: den ville också lägga an på känslan, ty det var brukligt att gråta då man »gick fram», och den utvecklade öppet sitt kraf på att vara det högsta af allt, den ledande makten i lifvet, det enda viktiga. Och Martin kunde icke undgå att finna, att om religionen var sanningen, då hade den rätt äfven i detta, och framför allt i detta; då måste han ägna den alla sina krafter och hela sin själ, då måste han bli läsare. Men om den icke var sanningen, då måste han söka sanningen hvar han kunde finna den, då måste han alltså bli fritänkare. Hvad som var däremellan, kristendomen af vana och bruk, sådan den bekändes och troddes af mängden, det var för honom tanklöshet och platthet. Det var en utväg, som föreföll honom naturlig för de flesta bland hans kamrater; men det föll honom aldrig in att tro, att den kunde stå öppen för honom. Han stod vid skiljovägen och måste välja.

Men en natt, då han låg vaken och grubblade öfver detta och icke kunde sofva, emedan månen sken rätt in i rummet och tankarna trängdes i hans hufvud, stod det med ens klart för honom att han icke trodde. Det föreföll honom som om han redan länge hade förstått, att den kristna religionen var något som egentligen ingen kunde tro på, om han ville vara uppriktig mot sig själf. Det blef tydligt för honom, att problemet om kristendomens sanning var något som han redan hade kommit förbi, och att det egentligen var en helt annan gåta som nu oroade honom: hur var det möjligt, att de andra kunde tro på detta, och icke han? Och med »de andra» menade han icke blott sina kamrater, ty de tycktes icke bry sig något vidare om sådant, och han visste för öfrigt att man kunde få dem att tro på litet af hvarje, utan sina föräldrar, sina lärare, alla de fullvuxna, som måste veta mera om lifvet och världen än han. Hur var det möjligt att han, Martin Birck, som ännu inte hade fyllt sexton år och låg i en liten järnsäng i sina föräldrars hem, kunde tänka annorlunda om de högsta och viktigaste tingen än de gamla och erfarna, och att han kunde ha rätt och de orätt? Detta tycktes honom vara ett nästan lika svindlande vanvett som själfva den tro han nyss hade förkastat. Här stod allt stilla för honom, han fick ingen klarhet i detta. Han steg upp ur bädden och gick till fönstret. Snön lyste hvitt på taken, det var mörkt i husen, och gatan låg tom. Månen stod högt på himlen, men det var en gråhvit vintermåne, liten och förfrusen och oändligt aflägsen, och i måndiset blinkade stjärnorna sömnigt och matt. Martin stod och ritade med fingret på rutan. »Gif mig ett tecken, Gud!» hviskade han. Och han stod länge vid fönstret och frös och stirrade på månen, han såg den glida in och gömma sig bakom en svart fabriksskorsten, och han såg den krypa fram igen på andra sidan. Men han fick intet tecken.

I djupet af sitt hjärta önskade han icke heller något; ty han kände, att en öfvertygelse var något som man icke kunde och icke borde få till skänks, genom ett underverk. Att söka efter sanningen och att i sökandet vara uppriktig mot sig själf, det var den enda ledtråd han kunde finna.

Martin trodde, att konfirmationen och den första nattvardsgången voro plikter, föreskrifna af lagen, och som man icke kunde undandraga sig. Hans far visste icke heller annat, eller om han visste det, sade han det icke, ty han hyllade valspråket: Tala är silfver, tiga är guld. Därför gick Martin till nattvarden med de andra läsbarnen. Det var en vårdag med sol och späd grönska i kyrkogårdens gamla träd, och då Martin hörde klockorna dåna och sjunga och orgeln tog upp ingångspsalmen, fick han ögonen fulla af tårar och sörjde i sitt hjärta öfver att han icke var som de andra och icke kunde tro och känna som de. Och då han såg kyrkan full af allvarliga människor och hörde lärarens röst, som från predikstolen förmanade de unga att stadigt hålla fast vid fädernas tro, kände han oro och förvirring längst inne i själen, och åter var gåtan där och ängslade honom: hur är det möjligt, att alla dessa kunna tro, och icke jag? Det är ju ett vanvett att tänka, att jag ensam kan ha rätt mot dem alla och mot alla de döda, som sofva i grafvarna där ute och som lefde och dogo i den tro jag förkastar. Det är ett vanvett, ett vanvett! Jag måste öfvervinna mitt förnuft och lära mig att tro. Men då han kom till själfva ceremonien och såg prästerna i sina kåpor röra sig af och an framför altaret, medan de sysslade med brödet och vinet och buro handdukar öfver armen liksom kypare, kände han svindel och äckel och kunde icke förstå, att han hade låtit narra sig med på detta. Och ehuru han visste eller trodde, att dessa präster, som tassade omkring därborta i skumrasket, i det borgerliga lifvet voro ungefär så hederliga som folket är mest, föreföllo de honom i detta ögonblick som skamlösa bedragare.

Tron på en Gud och på ett lif efter detta var hvad Martin vid denna tidpunkt hade kvar af sin barndoms tro. Men hans gud var icke längre en faderlig gud, som lyssnade till böner och nickade bifall till dem, om de voro nyttiga och förståndiga, eller skakade på hufvudet om de voro barnsliga och dumma. Hans gud hade blifvit iskall och aflägsen som den måne han hade stått och stirrat på en vinternatt, och han slutade upp med att läsa sin aftonbön, ty han trodde icke att det fanns någon som hörde den. Och slutligen kom den dag då Martin förstod, att det som han på sista tiden hade kallat gud var något till hvilket en människa icke kunde träda i något som helst förhållande hvarken af kärlek och lydnad eller af motsatsen, och som icke kunde få namn af gud annat än genom en lättfärdig lek med ord och ett missbruk af språkets ofullkomlighet. Och då han granskade sin odödlighetstro, fann han snart, att han hade kommit mycket långt bort från sin barndoms blåa himmelrike. Han hade märkt, att alla, som på någon annan grundval än uppenbarelsens försvarade tron på ett lif efter detta, också förutsatte ett lif före detta, och han fann det naturligt och logiskt. Evigt är blott det, som alltid har funnits till. Det som en gång har blifvit till, skall en gång upphöra att vara till: sådan var lagen för allt varande. Men Martin hade intet minne af någon tidigare tillvaro, och han hade icke heller läst eller hört talas om någon, som med något sken af sannolikhet hade uppgifvit sig minnas något sådant. Visserligen fanns det människor, som påstodo sig minnas sin præexistens; men de uppgåfvo sig då i regeln ha varit någon historisk personlighet, om hvilken de i sin nuvarande tillvaro hade läst i böcker: Julius Cæsar, eller Gregorius VII. Endast sällan kunde någon erinra sig ha varit slaf eller kypare eller bodbetjänt. Denna omständighet föreföll besynnerlig. I alla händelser var det tydligt, att mängden af människor, och bland dem Martin, icke hade det ringaste minne af någon föregående tillvaro. Han slöt däraf, att han i ett kommande lif icke heller skulle kunna erinra sig något af det nuvarande, ja, att han icke ens skulle kunna konstatera sin egen identitet; och han fann, att om man kallade en sådan fortvaro odödlighet, då var det åter, liksom nyss i fråga om Gud, en svaghet i tanken och en lek med språkets ofullkomlighet och ingenting annat. Och ännu mera bizarrt föreföll det honom att gifva ett sådant namn åt den döda kroppens uppgående i den lefvande naturen, i växter och djur och luft och vatten. Han hade icke sinne för dylika ordlekar.

På detta sätt gick det till, att Martin trädde ut i lifvet utan någon annan tro än den, att han skulle växa och åldras och dö som ett träd på marken, liksom hans fäder före honom, och att den gröna jorden, som han såg med sina ögon, var hans enda hem i världarna och det enda rum inom hvilket det var honom gifvet att lefva och verka. Och bland de många drömmar han diktade om sitt lif var också den, att han skulle bli som ett stort och vackert träd vid vägen och grönska rikt och skänka svalka och skydd åt många. Han ville skapa lycka och skönhet omkring sig och skingra villfarelserna; och han skulle tala och skrifva så att alla genast måste inse att han hade rätt. Visserligen var han icke fullt säker på att sanningen i och för sig kunde skapa

lycka; men historien hade lärt honom, att villfarelsen skapade olycka och brott. Som farsoter hade de olika religionerna dragit fram öfver världen, och han häpnade, då han tänkte på all den ödeläggelse med hvilken kristendomen hade betecknat sin väg genom tiderna och folken. Men han trodde med full tillförsikt, att dess dagar nu voro räknade. Han tyckte sig känna, att han lefde i gryningen till en ny tid, och han ville vara med om att i tanke och dikt bana väg för det som skulle komma.

På den tiden, då Martin trodde och tänkte så, föreföll det honom ännu som om lifvet, hur kort och vanskligt det var, likväl hade ett slags mening. Han kände sig stadd i utveckling och växt, och det gick dagligen upp nya sanningar för hans tanke och ny skönhet för hans sinnen under hans långa ensamma vandringar bort åt stadens utkanter eller i skogen när det började våras. Och våren ... På den tiden var våren ännu en verklig vår – icke en sjukdom, ett rus, en feber i blodet, i hvilken all gammal halfglömd saknad och längtan flyter upp och säger: se här är jag, känner du igen mig, jag har sofvit länge, men jag är inte död! Icke något sådant; men ett uppvaknande, en morgon, ett sus i luften och en klingande sång. Och på den tiden voro de tusen otillfredsställda begär, som han bar inom sig, lika många skimrande förhoppningar och halfutsagda löften, ty inga långa år af tomhet och besvikelse hade ännu hunnit slipa dem till hvassa knifvar, som sargade och refvo i själen. Och om han än icke på allvar trodde, att alla dessa förbindelser skulle infrias af lifvet, eller ens de flesta af dem, så funnos de likväl där som bestickande möjligheter, som en häfstång till drömmar utan mål och gräns, och äfven i de ögonblick, då den bok han höll i handen eller den erfarenhet han under dagens lopp hade gjort hviskade varningar i hans öra och rådde honom att icke tro på lyckan, flöto de tillsamman i en längtan utan bitterhet och ett vemod, ljust som vårskymningen.

Och likväl kommo dessa varningar allt tätare, och allt oftare hände det att han midt i de drömmar ett ungt blod föregycklade honom grep sig själf i att lyssna till den andra rösten, den röst, som trängde upp ur de äldsta tidernas djup och gaf eko i dagens nyaste böcker, den underliga rösten, som intet af de hundra nya evangelier, hvilka periodiskt som vårstormarna hade blåst genom människornas sinnen, förmått bringa till tystnad mer än för ett kort ögonblick, den röst som sade: allt är fåfänglighet, och det finns ingenting nytt under solen. Hvarför lefde han, och hvad var meningen med det hela? Han upphörde icke att göra sig själf dessa frågor, ty han begärde ännu alltjämt af det lif, som han såg med sina ögon, att det skulle ligga något under, något som kunde kallas: lifvets mening. Ty det mesta både af den lycka, som han såg människorna äga, och den, som han såg att de sträfvade efter, tycktes honom liksom trollguldet i sagan egentligen vara vissna löf, eller de föreföllo honom som lustiga leksaker och något som man icke kunde taga allvarligt. Och om han vände blicken till sitt eget lif, sådant han lefde det från dag till dag, kunde han icke undgå att finna, att det i sig själft var eländigt och tomt och att dess enda värde låg i det ovissa hoppet, att det icke alltid skulle förblifva sådant. Men hvad han hoppades var icke att uppnå något som man kunde närma sig steg för steg, med arbete och tålamod och hundra små försakelser – välstånd och anseende och liknande, som andra hade uppnått före honom – det som han hoppades och väntade på var något obestämdt och osägbart; en soluppgång, en islossning, ett uppvaknande ur en pinsam och meningslös dröm.

Ty som en pinsam och förvirrad dröm föreföll honom hans lif, då han såg på det med vakna ögon och fann det uppfylldt af fattig glädje, af tarfliga sorger och ignobla bekymmer. Han skref då och då några poem och noveller för att förtjäna litet pengar och för att pröfva, hur långt hans ord kunde följa hans tankar, men hvarje nytt år föreföll honom allt hvad han hade skrifvit under det gamla barnsligt och värdelöst, och det ville icke bli till något, som helt kunde fylla honom med skapandets lycka. För öfrigt utförde han i det närmaste automatiskt den summa af handlingar eller rättare gester, som i allmänhet brukar utmärka en ung man i verken eller som omständigheterna eljes kunde föranleda. Han gick till sitt ämbetsrum så sent på dagen som möjligt, och han lämnade det så tidigt anständigheten medgaf. Han gjorde bekantskaper bland kamraterna i verket och deltog i deras nöjen. Han drack punsch och åt sexor och besökte billiga glädjeflickor; han älskade musik och satt ofta på operan bland femte radens sotarmurrar och musikentusiaster, och han sjöng kvartetter och recipierade i Par Bricole, där en gammal skolrektor med

faderligt välsignande händer hängde den gyllene blecktratten i rosenrödt band om hans hals.

Och han sade till sig själf:

– Nej, jag drömmer. Detta är icke lifvet.

————

IX.

DET gick år.

– – – Martin dref omkring i skymningen. Gatorna och torgen lågo hvita, snön föll mjukt och tyst. En man gick framför honom i sicksack och tände en lykta här och en lykta där.

Martin dref omkring utan mål, han visste knappt hvart han gick.

Plötsligt märkte han, att han gick och grät. Han förstod icke rätt hvarför. Han hade eljes icke lätt för att gråta. Det måste ha fastnat några snöflingor i ögonhåren, och han hade blifvit våt i ögonen ... Han vek in på en sidogata och kom till ett stycke park, han snuddade förbi ett halft insnöadt par på en soffa och gick längre in mellan träden, där det var ensamt och tomt och grenarna slokade tunga af våt snö.

... Besynnerligt. Ett kyffe i en gränd; en rykande lampa. Två nakna armar, som böjdes och sträcktes framme vid fönstret, och ljudet af gardinen som rullades ned. Och flickan, som gnolade på sista varietévisan medan hon långsamt och likgiltigt häktade upp sitt röda lifstycke – han gnolade med för att slippa tala – var hon vacker eller ful? Han visste det icke, han hade knappt sett på henne. Det var dock icke henne han längtade efter.

Han hade suttit hemma i skymningen, marseftermiddagens isiga blå skymning, och vridit och vändt på en gammal dikt, som aldrig ville bli riktigt färdig. Så hade han med ens kommit att tänka på en kvinna. Han hade mött henne på middagen då han kom från sitt verk, och han hade känt det som ett plötsligt rus. Hon gick midt i solskenet, och många män vände på hufvudet efter henne där hon gick fram. Men hon tycktes ingenting märka eller ana. Hon var helt ung, aderton eller kanske tjugu år. Hon var hvarken rikt eller fattigt klädd, men hon bar hufvudet sorglöst och lätt och kanske också litet stolt, och smärt och rak gick hon sin väg fram med det bruna håret lysande i solskenet och log emellanåt för sig själf. Han följde henne på afstånd, hon gick upp åt Östermalm och försvann till sist i en port.

Så hade hon kommit för honom igen i skymningen, då han satt i gungstolen och letade efter rim, och hon lämnade honom ingen ro, han kastade pennan och gick ut. Det var icke solsken längre, det snöade. Han kom till det stora grå huset där han hade sett henne gå in, han gick af och an på trottoaren midt emot och såg det lysa upp i ett fönster här och ett fönster där. Hvem var hon? Han erinrade sig att han hade sett henne hälsa på en herre som han kände. Han gick upp i trapporna och läste namnen på dörrarna, och till sist fann han sig själf barnslig och dum, fällde upp rockkragen och gick åter ut i snön. Den första flicka som gaf honom en menande blick tog han under armen och följde henne hem.

Nu stod han där i hennes kammare, han stod stel och tyst och betraktade henne, medan hon löste upp sina kläder och pratade och gnolade. Han frågade sig knappt om hon var vacker. Han visste blott, att hon kunde ha varit vackrare utan att därför fresta honom mera och fulare utan att därför fresta honom mindre. Hon var märkt af sitt yrke. Hon var ung ännu, och likväl såg man att hon för länge sedan hade tröttnat att välja och rata bland sina kunder. Med samma vana rörelser af sin hand, en arbeterskas grofva hand, häktade hon upp sitt tarfliga snörlif för hvem som begärde det af henne, för löjtnanten och bokhållaren, justitierådet och kyparen, och hon gjorde ingen åtskillnad emellan dem om icke möjligen den, att hon i sitt hjärta föredrog

kyparen, emedan han var mindre högmodig än de andra och förstod henne bättre. Hvar kom hon ifrån? Kanske från en bakgård med soptunna och afträden, kanske från ett torp i skogen. Det senare föreföll sannolikast, det fanns ännu något af skogstjärnet i ögonen. Glad bland andra glada barn hade hon sprungit barbent i backarna och plockat smultron. Redan tidigt hade hennes jämnåriga lärt henne att bita i den förbjudna frukten. Så hade hon kommit till staden, och det hade gått henne som många andra. Det var kanske ingen nödvändighet i och för sig, hon kunde också ha blifvit en arbetares hustru om hon hade velat, men hon fann deras lott hårdare och hon hade utan att tänka mycket gått den väg, som låg bäst jämnad för hennes fot. Med litet mera förstånd och bättre tur kunde hon väl också ha blifvit en borgarfru, som går på torget med sin jungfru och prutar på pepparrotsköttet ...

»Nå,» sade hon, »skall du inte klä af dig?»

Han stirrade stelt på henne och förstod plötsligt ingenting af alltsammans, hvarför han hade kommit och hvad han ville henne. Han mumlade något om att han inte mådde bra, lade några kronor på kommoden och gick. Hon blef icke ond, hon såg blott förvånad ut och kastade icke något glåpord efter honom i trappan.

Det snöade alltjämt. Skulle den då aldrig ta något slut, denna vinter? Det led ju mot slutet af mars, och träden dignade af snö och det var bittert kallt ...

Martin var trött, han satte sig på en soffa under ett af de hvita träden och lät snön lägga sig i drifvor på hatten och skuldrorna.

– Hvad göra vi med vårt lif, vi människor?

Det lif han lefde, den fattiga glädje han sökte och stundom också fann, föreföll honom i detta ögonblick som en dårhusfantasi. Och likväl var detta lif det normala. De flesta män han kände lefde så. Han var tjugutre år. I fyra eller fem år hade han redan varit med i leken, han borde ha hunnit vänja sig ...

Nej, han förstod icke människorna, och han förstod icke heller sig själf. Han lyssnade ofta till sina kamraters och umgängesvänners samtal om dessa ting. Han hade märkt, att de flesta aktningsvärda unga män, och de gamla för resten också, trodde på två sorters kärlek, en ren sort och en sinnlig sort. Unga flickor af bättre familj skulle älskas med den rena sorten, men det betydde förlofning och giftermål, och det hade man sällan råd till. I regeln var det därför bara förmögna flickor som kunde inspirera en ren kärlek, eljes hörde denna känsla mera hemma i lyrisk poesi än i verkligheten. Den andra sorten däremot, den sinnliga, kunde och borde en normal ung man ägna sig åt ungefär en gång i veckan. Men hela denna sida af tillvaron ansågs icke ha någon allvarlig betydelse, det var icke något som kunde göra en människa lycklig eller olycklig, det var enbart komik; ett stoff till roliga historier och en lika angenäm som hygienisk förströelse, när man hade lyft sin aflöning och druckit en halfva punsch. Men på mellantiderna sysselsatte hela det sexuella lifvet endast föga de aktningsvärda och hyggliga bland männen; de funno dess funktioner osköna och oanständiga, eller som de helst sade svinaktiga, emedan de icke kunde utföra dem utan att känna sig som svin.

Denna uppfattning var den härskande öfverallt i samhället, och sådana förhållandena nu en gång voro förklarades detta sätt att lefva vara det sundaste och klokaste, visserligen icke i prästernas predikningar, riksdagsmännens tal och tidningarnas ledande artiklar, men i det upplysta omdömet man och man emellan inom alla kretsar. Det ansågs nödvändigt för att de unga männen skulle kunna bevara hälsa och godt humör och för att de unga flickorna af bättre familj skulle kunna få behålla sin stora dygd. Och de unga männen drucko punsch och besökte glädjeflickor och blefvo feta och rödblommiga och lyckades icke blott uthärda med detta lif som med ett eländigt surrogat, utan det tilltalade dem i så hög grad, att de ofta nog icke ens som gifta försmådde att göra utflykter till gamla ställen, som blifvit dem kära. Och de unga flickorna af bättre familj fingo behålla sin stora dygd och tillfrågades för öfrigt icke om sin mening, men för några af dem blef den dyra klenoden i längden för tung att bära ...

Hvad ha vi gjort med vårt lif, vi människor?

Lyckan, ungdomsglädjen, hvart tog den vägen? Lifvet är inrättadt för de gamla, därför är det en olycka att vara ung. Det är inrättadt för de tanklösa och slöa, för dem som taga falskt för äkta eller till och med föredraga det falska, därför är det en sjukdom att tänka och känna, en barnsjukdom som man måste gå igenom innan man blir man ...

En kvinnoskugga gled långsamt förbi soffan där han satt, och knappt hunnen förbi stannade hon, vände på hufvudet och fäste på honom två stora mörka ögon.

Han reste sig, skakade af sig snön och gick sin väg.

Han gick fort, ty han frös.

Han tänkte på lifvet och böckerna. I hans uppväxtår hade en ny litteratur brutit sig fram, som stod i strid mot den härskande samhällsmoralen och arbetade på att förändra den. Nu hade den tystnat. Det var dock så litet uträttadt, nästan ingenting, och redan släppte man taget. Det man hade kämpat för och för hvars skull man hade tagit och gifvit så hvassa hugg, det befanns nu plötsligt vara »åttiotal» och som sådant en gång för alla slutrannsakadt och dömdt, vägdt på en våg och befunnet för tungt. Rundt omkring honom doftade i stället poesiens blå blomma som aldrig förr. Åter en gång klingade de gamla orden som nya; jorden blef ung på nytt, åter fylldes skogarna och vattnen af centaurer och nymfer, riddare och jungfrur lustvandrade i solnedgången, och åter en gång stod Visan själf med vidöppna ögon, klara af den långa sömnen, i folkets midt och sjöng som hon icke hade sjungit på hundra år. Martin älskade denna poesi, dess rytmer och ord smögo sig in äfven i de vers han själf satt och petade med i skymningen, och likväl var honom allt detta så besynnerligt främmande. Världen var ju likväl densamma som förut, allt gick sin vanliga gång, och ingen seger var vunnen – var tiden inne att sjunga? Det är sant, när han såg närmare efter, fann han väl också i den nya diktningen idéer på grunden, och också dessa idéer stodo i uppenbar strid mot den gängse moralen. Men det märkte endast få, och nästan ingen fäste något afseende vid det. Det var ju vers!

Det var vers; och som forum för idéer var och förblef poesien ungefär jämnställd med kungliga operan. Också där kunde barytonen vråla mot tyranner utan att därför befara att gå miste om vasaorden, också där spelades förförelsescener i bengalisk belysning utan att någon tog anstöt; det som i det borgerliga lifvet af borgarfolk kallades svinaktigt, uppfattades i Faust och Romeo och Julia af samma människor som poetiskt och nätt och fullkomligt passande för unga flickor. Och på samma sätt i poesien. Idéer, inlindade i vers och vackra ord, voro icke längre kontraband; man märkte dem icke ens.

Skulle det icke ännu en gång kunna komma en man, som icke sjöng, utan talade, och talade tydligt!

... Han hade kommit utåt Strandvägen. Isen i Nybroviken var nyss uppbruten, en bogserbåt banade sig stönande väg mellan isflaken. Till vänster tornade några nybyggda millionärbaracker upp sig i snödiset, i en af dem lyste det redan af elektriskt ljus och slipade glasprismor ur en lång fil af rum, och i en stor sal rörde sig en hvitskimrande härfva af dansande par bakom gardinernas musslin.

Några ensamma vandrare hade stannat i en grupp och stirrade som fastnaglade mot paradiset där uppe. Martin stannade också en minut och gick vidare i tankar. Ett par takter af valsen hade trängt till hans öra, det var »Donauwellen»; han gick och gnolade på den och fick den icke ur hufvudet.

O Eros, Eros. Skökans kammare, och festsalen däruppe ... I bägge templen dyrkades samma gud, och i bägge templen dyrkades han af samma män. Men kvinnorna ...

Han dansade icke, och likväl älskade han baler. Han höll af att stå i en dörröppning och se de andra hvirfla förbi. Hvad var det för en stämning öfver dessa ungdomens fester, som förtrollade honom och gjorde

honom grubblande och sjuk af längtan efter det omöjliga? Se kvinnorna ... Tätt tryckta i männens armar, med halfslutna ögon och munnarna öppna, sväfvade de oskyldigaste unga flickor förbi i dräkter, som blottade eller framhäfde deras unga flämtande bröst. Hvad tänkte de på, hvad drömde de om? Där funnos väl de som tänkte på ingenting och drömde om strunt och icke hade någon annan längtan än att röra på benen och få litet motion, riktiga unga flickor efter mödrarnas och tanternas sinnen. Men sådana voro väl icke alla. Så oerhördt hade icke människornas döttrar kunnat förändras sedan den icke alltför aflägsna tid, då ynglingar och jungfrur buro fallosbilder i procession, sjungande heliga sånger. Hvad tala de om, de unga flickorna, när de sitta tillsammans och hviska i en vrå? »Den är hemligt förlofvad med den»; »han är kär i henne, men hon tycker om en annan». Hvad handla böckerna om, som de läsa? Om detsamma: om några som äro kära i hvarandra, och hur det sedan gick, och hvilka som fingo hvarandra. Att »få» hvarandra, hvad betyder det? Det får man veta på bröllopsnatten.

Men åren gå, och bröllopet, det låter kanske vänta på sig. Den unga flickan blir tjugufem år, hon närmar sig trettio, och hon dansar ännu på balerna med halfslutna ögon, men munnen är icke längre öppen, hon vet nu att det ser opassande ut, och hon håller den krampaktigt sluten, ett blodrödt streck. Kommer det då aldrig, det stora, underbara? Hennes blick är en drunknandes. Rädda mig, jag sjunker, jag går under. Ungdomen är så kort, se min hy bleknar redan, min barm sjunker in och min unga blomma vissnar. Hon försöker med att vara utmanande och djärf, hon är rädd att hon har varit för blyg förut, det var kanske inte det rätta sättet ... Men herrarna skratta redan åt henne i smyg, när de skåla med hvarandra vid punschen, och några håna henne öppet. Andra förstå henne bättre och tänka för sig själfva, att hon skulle kunna bli en god hustru och en varm älskarinna. Men de ha icke lust att gifta sig, och att förföra en familjeflicka är för resten också en vidlyftig historia, och när de gå från balen kunna de ju lätt och utan vidare bråk hitta vägen till sitt gamla ställe, till kammaren med den rykande lampan, eller med en röd ampel från Leja i taket.

– Hvad göra vi med vårt lif, vi män, och hvad göra vi med deras?

Martin vände tillbaka inåt staden.

I ett gathörn träffade han en poet, som gick och frös i en tunn gulgrön ulster. Han var ett par år äldre än Martin och redan en smula berömd, ty han skref med en fabelaktig lätthet de allra vackraste vers om hvad som helst, mest om flickor och blommor och om juninätterna på den skånska slätten, som han kom ifrån. Han hade ett blekt ansikte och ett tunt rödt skägg; och när han mötte en yrkesbroder, fingo hans stora barnögon ett vildt och stirrande uttryck, som om han lade råd med sig själf och sade: skall jag mörda honom, eller skola vi gå in någonstans och förtära alkohol?

De gingo upp på Anglais och drucko grön chartreuse.

Poeten talade om sig själf. Han anförtrodde Martin, att han var dekadent. Han dyrkade allt som var stadt i upplösning och förruttnelse och dömdt att gå under. Han hatade solen och ljuset – och han knöt förbittrad näfven mot gaskronan i taket – han älskade natten och synden och alla spritdrycker som skiftade i grönt. Han hade de flesta kända veneriska sjukdomar, och dessutom agorafobi. Ingenting i världen skulle kunna förmå honom att gå snedt öfver Gustaf Adolfs torg. Denna sjukdom beredde honom en alldeles särskild glädje, ty han betraktade den som ett förebud till paralysie générale. Och paralysie générale, det var den stora sömnen, det var Nirvana.

Martin lyssnade tankspridt. Ljuset är godt, sade han till sig själf, och mörkret är också godt. Men stundom är mörkret ondt, och ljuset också ondt ...

»Men hur kommer det sig,» frågade han, »att dina dikter egentligen inte i något väsentligt hänseende skilja sig från dem som bruka få pris i akademien?»

Vid dessa ord förmörkades skaldens blick, och hans läppar blefvo plötsligt tunna och smala. Han tog upp en smutsig slidknif ur fickan, drog ut den till hälften och lade pekfingret på den blottade klingan.

»Hur långt tål du kallt stål?» frågade han.

»Du missförstår mig alldeles,» sade Martin och lade lugnande sin hand på hans arm. »Jag älskar dina dikter. Men jag ser bara inte riktigt sammanhanget mellan dem och ditt eget inre lif, som du nyss skildrade det ...»

Skalden log.

»Det var roligt att höra att du älskar mina dikter,» sade han. »Det som jag hittills har låtit trycka är nämligen bara skit. Det kan duga åt packet. Se här ...»

Och han tog upp ett tidningsurklipp ur fickan, en recension öfver hans senaste diktsamling, undertecknad med en känd signatur. Den ansedde kritikern beklagade mildt, att några af dikterna icke kunde frikännas från en viss anstrykning af sensualism, som verkade obehagligt. I andra åter anslog skalden renare toner, ägnade att gifva rika löften för framtiden.

»Jaha, det var ju vänligt,» svarade Martin sedan han läst det.

»Vänligt?» Skalden gjorde åter ett krampaktigt grepp i den ficka där knifven låg. »Vänligt, säger du? Borde inte en sådan som han krypa i stoftet för de uslaste af mina dikter?»

»Jo,» sade Martin, »jo, naturligtvis; men när det nu en gång inte brukas af äldre folk gent emot yngre ...»

Skalden teg och drack och teg länge.

Martin drack också. Den starka gröna drycken brände i hans gom och hans hjärna. Och åter var kvinnan från förmiddagen där, hon som gick i solskenet och log. Sof hon kanske nu, drömde hon, log hon i drömmen? Eller vred hon sig sömnlös på sitt läger i längtan efter en man?

Om han skulle skrifva till henne. Han kunde ju lätt få veta hvad hon hette. Nej. Hon skulle bara visa brefvet för sina väninnor, och de skulle fnissa och skratta ...

Kafét var nästan tomt. Längst inne i ett hörn satt en ensam stamkund gömd bakom en tidning. I en spegel på andra väggen skymtade en gammal gentleman med hvita polissonger och en röd silkesnäsduk stickande upp ur bröstfickan. Han betraktade skänkfröken stilla och allvarligt. Hon var fet och röd och hvit, röd af naturen och hvit af puder, och hon stödde bröst och armar mot disken och liknade en sfinx.

Skalden utstötte en suck. Martin betraktade honom – ett barns ansikte under den rödskäggiga röfvarmasken – han kom att tänka på att han kanske hade sårat honom nyss, och han kände ett behof af att säga honom något vänligt.

»Vet du hvad,» sade han, »om du rakade af dig skägget skulle du säkert komma att se ut som en ytterst liderlig munk.»

Poeten lyste upp.

»Det har du kanske rätt i,» sade han och sökte med blicken efter sin bild i spegeln. »Jag har för resten skrifvit dikter, som luta åt katolicismen. Du borde en gång läsa mina dikter, de riktiga, de som inte kunna tryckas.»

»Ja,» sade Martin, »hvar bor du?»

Poeten förklarade, att han inte bodde någonstans. Han hade icke haft någon bostad på tre veckor, och han behöfde ingen. Han skref sina vers vid kafébordet och sof hos flickor, och hos en af dem hade han sin grönrandiga nattsäck med några löskragar och Verlaines dikter, och där funnos också hans egna manuskript.

Martin började bli verkligt imponerad, men han fann intet uttryck för sina känslor, och tystnaden bredde sig åter mellan de två, som slumpen hade drifvit tillsammans i ett gathörn.

Klockan slog tolf, gasen skrufvades ned till hälften, och skalden kände inspirationen närma sig med mörkret och började skrifva vers på bordet.

Martin sade godnatt.

Stureplan låg hvit och tom. Det snöade icke längre, månen var uppe, och det var ännu mera bittert kallt. I öster öppnade sig en ny gata utan hus, som ett stort hål i en vägg. Åt väster bredde sig i måndimman ett insnöadt gytter af gamla kåkar och murgaflar, och ur en af de syndens gator som smögo sig fram mellan dem genljöd kvinnoskratt och ljudet af en port, som öppnades och slogs igen.

X.

DET var sent, då Martin kom hem, och han var trött intill döden men kunde icke sofva. Det fladdrade svarta fjärilar för hans ögon, och tankar och rytmer kommo för honom, där han låg och stirrade ut i mörkret. Han reste sig i bädden och tände åter ljuset på nattduksbordet, där papper och penna lågo tillhands som alltid. Han kände ingenting af feber och öfverhetsning, blott en djup trötthet som väl smärtade men icke bedrog; han såg klart hvar tanken sviktade och behöfde stödet af en rytm, ett stycke melodi; han ändrade och strök öfver, och det blef till sist en dikt.

»Du däruppe,
som är döf och stum!
Du däruppe,
som kramar med din högra hand
det Godas doftande och friska frukt
och med den vänstra pressar
det Ondas maskbo, tungt af giftig stank,
och som till båda ser
med lika välbehag!
Du däruppe,
hvilkens blick är skum
af all rymdens tomhet
– jag har en bön till dig.

En bön, en enda,
som du ej höra kan
och ej kan fylla:
lär mig,
lär mig att glömma,
att jag har mött din blick.
Ty se,
i unga dagar
jag danade mig själf en gud

i min liknelse,
en varm och lefvande och stridbar gud,
och jag gick ut en vårdag
att söka honom genom värld och himmel.
Ej honom fann jag,
men dig.
Ej lifvets gudom,
men dödens fann jag, under lifvets mask.

Tag minnet af din åsyn bort,
förskräcklige! Det minnet är
en lönnlig sjukdom, är en mask som tär
mitt lifsträds rot.
Jag vet det väl, med hvarje ödsladt år
och hvarje dag som fåfäng rinner
den gnager närmare mitt väsens nerv.
Den gnager och den tär
allt det i mig, som är af mänsklig adel,
allt det, som vågar, det som vill och verkar,
och skonar ej
det själens underbara, sköra ur
som visar Godt och Ondt.

Säg, du däruppe,
är det din vilja
att dana om mig efter ditt beläte?
Var detta tydningen du gaf åt ordet:
den Gud har sett, han måste döden dö?
Förskräcklige,
tvekar du ej att smitta
mig, människobarnet,
med dina gudalyten?

XI.

EFTERMIDDAGSSOLEN föll in öfver skrifbordet och förgyllde allt, skriftyget och böckerna och orden, som han skref på papperet. Röken ur skorstenarna steg rak och stilla mot himlen, och i ett fönster midt emot lekte en ung judinna med sitt barn.

Martin skref till sin syster.

»Kära Maria, tack för ditt bref. Mamma är dålig som vanligt, kanske litet bättre de sista veckorna. Pappa är sig lik, han blir bara tystare för hvart år. Det är alltså rätt stillsamt här hemma, ty som du vet är jag heller inte den, som älskar fåfängligt tal. Tiga är guld! Morbror Janne, moster Louise etc. lefva tyvärr ännu och ha hälsan, och det gör för resten ingenting, eftersom vi i alla händelser inte lära få ärfva dem. Men de reta mig alltid genom att fråga mig om mina utsikter i verket, om pappa inte är i tur att få vasaorden snart, om det är sant att din man begagnar morfin o. s. v. Eljes är det ju ingenting ondt med dem.

Du frågar om jag skrifver mycket nu för tiden – nej, mycket litet, men jag har däremot haft ett långt

förordnande som amanuens, och i natt drömde jag så tydligt och klart, att pappa och jag fick en vasaorden ihop, emedan kungen inte hade råd att ge oss hvar sin.

Tack för inbjudningen att komma till er i sommar, men det lär väl inte kunna bli af – mitt förordnande kommer nog att räcka sommaren öfver. Tråkigt att din man är så nervös. Roligt att din lilla gosse mår bra. Alla hälsa.

Din bror Martin.

Han kuverterade brefvet och lade det åt sidan.

Han satt och tänkte på sin syster.

Är hon lycklig? frågade han sig själf. Och han nödgades svara: nej, hon är icke lycklig. Hon vet kanhända icke af det själf. För sex år sedan var hon mycket lycklig, då hon blef gift och doktorinna och fick ett eget litet hem på landet att styra med, just hvad hon mest hade drömt om. Och hon har icke gjort något plötsligt fall från lyckotinnarna sedan dess. Hon har bara helt sakta glidit utför, som det brukar gå med åren. Hennes man är älskvärd och begåfvad och en skicklig läkare, men han stöter sig ofta med de rika i sin trakt och har mest praktik bland de fattiga. Därför är det stundom ondt om pengar. Dessutom är jag rädd att hans hälsa är undergräfd, och hans lynne är emellanåt litet bittert. Likväl var han vid rätt godt humör när han senast var häruppe ensam, utan henne. Han roade sig så godt han kunde, och jag fruktar att han var henne litet otrogen.

En sällsynt fågel, lyckan ...

Martin hade under dessa tankar åter börjat skrifva. Han skref långsamt och halft på lek, en mening då och då, utan att rätt veta hvart han ville hän.

»Du känner mig icke. Jag mötte dig en dag i solskenet. Det är veckor, ja månader sedan dess. Du gick på den sidan af gatan, där solen sken, du gick ensam med sänkt hufvud och log för dig själf.

Det var en af de dagarna, då snön började smälta på gatan och trottoaren sken våt och blank. Du stannade i ett gathörn och hälsade på en gammal fru och talade med henne. Den gamla frun var mycket ful och mycket dum, och jag tror också att hon var litet elak, som dumma människor bruka vara. Men när du såg på henne och talade med henne, blef hon strax mindre elak och mindre ful.

Litet längre upp på gatan var det en herre som hälsade på dig, och du böjde på hufvudet och hälsade tillbaka. Jag kände hur mitt hjärta blef bittert af afund, och jag följde honom med blicken, då han gick utför gatan. Men man kunde icke se på honom, att han nyss hade hälsat på dig. Man kunde snarare tro att han var en löjtnant, som nyss hade hälsat på en major.

Jag har mött dig ofta sedan dess. Du känner mig icke, och det är icke sannolikt att du någonsin får veta hvem jag är. Du går i solskenet, jag går för det mesta i skuggan. Jag är likadant klädd som många andra män, och jag undviker alltid att betrakta dig så att du ser det. Nej, du kan icke få veta hvem jag är.

Du har en lampa med en gul skärm. I går stod du länge vid fönstret i det gula skenet, sedan du hade tändt lampan, och såg på stjärnorna. Du gick till fönstret för att rulla ned gardinen, men du glömde dig kvar en liten stund. Midt för ditt fönster stod en stjärna, som brann klarare än de andra. Jag kunde icke se den, där jag stod inklämd i en liten svart port midt emot huset där du bor; men jag vet att den nu om vårkvällarna står just så, att du måste se den från ditt fönster. Det är Venus.

Du känner mig icke, och jag känner icke heller dig annorlunda än jag känner de kvinnor, som stundom göra mig den stora glädjen att besöka mig om natten i mina drömmar. Det är därför jag kallar dig du. Men bland

dessa kvinnor är du sedan en tid den enda, de andra ha öfvergifvit mig, och jag känner heller ingen längtan efter dem.

Läs detta bref och bry dig icke om det; bränn upp det om du vill, eller göm det nederst i din lilla lönnlåda, om du vill. Läs det och bry dig icke om det, gå som förut i solskenet och le i dina egna lyckliga tankar. Men du skall icke visa det för dina väninnor och låta dem fnissa och fnittra åt det. Om du gör det, skall du tre nätter å rad icke kunna sofva för onda drömmar, och en liten djäfvul ifrån helvetet skall sätta sig på din sängkant och se på dig från kvällen ända till morgonen.

Men jag vet att du icke gör det, du visar det icke för någon. God natt, min älskade. God natt!»

Martin satt länge med detta bref i handen. Hvad kan det leda till om jag skickar af det? frågade han sig själf. – Till ingenting, förmodligen. Det sätter hennes fantasi en smula i rörelse, hennes unga flicklängtan får kanske en liten stöt i riktning mot det obekanta och nya. Hon kommer kanske att visa brefvet för sina väninnor, eftersom tron på djäflar nu mera är i aftagande; men hon kommer icke att bränna det. Hon gör sig kanske lustig öfver det, och hon anser det måhända till och med för sin plikt att känna sig förnärmad. Men i verkligheten kommer det att göra henne glädje, och om hon en gång efter naturens ordning blir gift och får barn och åldras i hushållsbekymmer och med hvart år sjunker djupare ned i tillvarons tröstlösa enahanda, då kommer hon att erinra sig detta bref och undra hvem som skref det och om det kanske var där det rätta lyckofröet låg gömdt. Och hon kommer icke ens att minnas, att det någonsin har förtörnat henne. I verkligheten innehåller det heller ingenting som med rätta kan såra henne. Det visar henne bara att hon är åtrådd af en man; och då hon är tjugu år och från hufvud till fot en synnerligt skön och härlig naturens skapelse, måste hon redan förut ha märkt att männen åtrå henne. Och detta gör henne alldeles icke förargad, utan tvärtom lycklig och glad, och det är därför hon går i solskenet och ler.

Under dessa tankar satt han likväl länge och vägde brefvet i sin hand, som om det hade varit ett människoöde, tills han ändtligen fann sin tvekan löjlig, lade in det i ett kuvert af tjockt och ogenomskinligt papper och skref utanskriften med en tunn och intetsägande flickstil för att den icke skulle väcka någon nyfikenhet hos hennes anhöriga. Han hade utan att lägga i dagen något påfallande intresse lyckats få veta hennes namn. Hon hette Harriet Skotte. Hennes far hade en egendom på landet, inåt Mälaren, och hon bodde nu öfver vintern i Stockholm hos några släktingar för att lära sig någonting; franska eller konstväfnad eller något sådant ... För att bli förlofvad, kort sagdt ...

Harriet Skotte. Han upprepade detta namn för sig själf och sökte göra sig reda för det intryck det framkallade. Han tog förnamnet särskildt och mumlade: Harriet, Harriet. Men det gaf honom intet intryck af hennes väsen, det väckte blott en obestämd föreställning om något engelskt och blekt och blondt, en sensation af teångor och välgörenhet och utkylda sofrum med fernissade golf som på ett sjukhus. Tillnamnet åter ledde blott tanken på släkten, på en farbror, som var kommerseråd, och en kusin som var löjtnant på trängen. Men om han hviskade hela namnet för sig själf: Harriet Skotte – då kom det in ett nytt element, som alldeles trängde ut de andra, då var det något helt annat och nytt, då kände han det som om hon själf gick genom rummet med det bruna håret lysande i solstrimman ...

Han spratt till vid en ringning på tamburklockan, han hörde hur jungfrun gick och öppnade och hur en välkänd röst frågade om han var hemma. Han stoppade brefvet i fickan, i nästa ögonblick öppnades dörren och Henrik Rissler stod på tröskeln och blundade mot solen, hvars kopparröda strålar nu föllo vågrätt in i kammaren.

XII.

HENRIK RISSLER hade kommit ned från Uppsala. Han hade nyss blifvit färdig med sin licentiat och skulle nu om ett par veckor anträda en tur ned i Europa innan han skref sin gradualafhandling »Om den romantiska ironien». Han hade ingen förmögenhet, men hans farbror – bankofullmäktigen, politikern, millionären – hade erbjudit sig att bekosta hans resa. Detta visste Martin redan af Henriks bref. Men innan han reste, skulle han hvila ut några veckor. Han var litet öfveransträngd, ty han hade arbetat mycket för att så fort som möjligt komma lös från Uppsala, och han hade likväl fått tid öfver att skrifva ett par kritiska studier i en tidskrift och därigenom blifvit litet känd bland det tjugutal människor, som intresserade sig för sådant.

Martin väntade honom sedan ett par dar och hade en flaska vin och en ask cigarretter i beredskap.

Henrik skuggade med handen för ögonen mot solen:

»Här är allt sig likt,» sade han. »Här har tiden stått still.»

»Ja, i det närmaste,» svarade Martin. »De ha bara byggt upp en stor fabriksskorsten där midt öfver. Den har varit mig till rätt mycken förströelse i ensamheten. En tid arbetade jag i kapp med murarne, men jag blef efter. Jag började på en dikt, när de nyss hade börjat på skorstenen; nu är skorstenen färdig, men inte dikten. Den är vacker för resten, skorstenen nämligen. I synnerhet i skymningen, som silhuett. Röken bolmar inte längre, man glömmer ändamålet; det är inte en skorsten, det är ett pelartorn, byggdt af någon kaldeisk furste och präst, som stiger dit upp när det blir natt och mäter stjärnornas gång.»

»Ja,» sade Henrik, »man glömmer ändamålet; och då först blir den vacker!»

»Nej,» svarade Martin, »den blir inte vacker därför att man glömmer ändamålet, utan därför att man diktar om det till ett annat, som har förmånen af gammal och vördnadsvärd poetisk tradition. Eljes höra fabriksskorstenarna redan i och för sig och utan all omdiktning till de vackraste bland moderna byggnader. De lofva mindre än de hålla, och de äro åtminstone inga maskeradfigurer hvarken i gotik eller renässans.»

Henrik smålog.

»Åttital!» sade han.

Henrik Rissler satt på sin gamla plats i soffhörnet, Martin satt i gungstolen vid skrifbordet. De drucko vin och talade om Uppsala, om böcker och kvinnor och om en ny filosof vid namn Nietzsche. Och medan de talade, blef solstrimman, i hvilken dammet dansade som röda gnistor, allt smalare och snedare och mera öfvermättadt röd.

Martin betraktade Henrik. Han fann honom förändrad; ansiktet var magrare, starkare och mera manligt modelleradt. Hvarför hade han sagt: Här är allt sig likt, här har tiden stått still? För honom hade tiden alltså inte stått stilla. Han hade upplefvat något, men hvad? Han var kär, förmodligen, han skulle kanske rent af förlofva sig – med hvem? Var det hans kusin Anna Rissler, hon tyckte om honom, det visste han – nej, det var det nog inte – var det Maria Randel, eller Sigrid Tesch?

»Det är eget,» sade Henrik, »har du känt detsamma? – hur pinsamt det är att söka gamla stämningar och inte finna dem. Att läsa om en bok, som man har hållit af, eller höra en opera, som man förr kunde lägga in allt möjligt i och litet till – och sitta tomhändt och undra, hvart det tog vägen.»

»Ja,» sade Martin, »det är en underlig och beklämmande känsla. Man känner det som om man hade förpliktelser att hålla mot sitt förflutna, som om man beginge en trolöshet ... Och man kan inte göra något åt det. Hvarför är det egentligen så pinsamt, är det kanske därför att det inte finns någon kärandepart i målet, inga bestämdt formulerade kraf att bemöta? Ty käranden, det är inte den bok eller den musik som man har

förlorat greppet på, inte stämningen som viker undan – käranden, det är ens eget gamla jag, och det är ju dödt och begrafvet, det är upphäfdt och vederlagdt af det nya, det har ingen talan att föra och likväl för det ett slags talan – där ligger motsägelsen, och det finns ingenting så pinsamt som en motsägelse, när den inte är komisk.»

Henrik fortsatte tråden:

»Ja, du har rätt, det är mellan det gamla och det nya jaget striden står, och så länge det finns ett nytt, som är starkare, kan man ju alltid få bukt med skuggorna. Det är en ständig växling. Det gamla går, och nytt kommer – ja, det gamla går, det är egentligen det enda säkra, men hur länge kan man vara viss om att det kommer nytt i stället? Om tillförseln stannar en dag, om ingenting under solen vill vara nytt längre och man bara blir fattigare med hvart år och hvar dag som går!»

»Ja,» sade Martin, »sådant händer ibland. Och det finns exempel på att man då vänder på fjärdingen och får upp det allra äldsta, det allra dödaste och mest vissna och börjar dyrka det på nytt utan att se karrikatyren. Det är nästan det värsta af allt. Hellre då det kända receptet: fattig, men stolt.»

De sutto tysta några ögonblick. Solen var borta, och likväl var det icke skymning ännu. Det var nästan ljusare i rummet än nyss, allt därinne hade bara plötsligt blifvit blekt.

Henrik bröt tystnaden:

»Ja,» sade han, »det käns vemodigt att växa ur sig själf och sina gamla stämningar – men hvad gör det, så länge man växer! Och hvad är för resten vemod om inte hvad busen sade om tandborsten: ett nytt njutningsmedel som öfverklassen har hittat på. Men vemodigt är det också bara så länge, som det blott rör sig om stämningar och musik och idéer. Egentligen är det något annat jag hela tiden har tänkt på. Jag har tänkt på kvinnorna och på kärleken. Kommer man in på det gebitet, då är det inte bara vemodigt längre, nej, så billigt kommer man inte ifrån det. Man är kär i en kvinna. Man vill att hela oändligheten skall ligga i den känslan. Och likväl kan man inte komma undan reflexionen som säger en, att den känslan måste vara underkastad samma växlingens lag som allt annat i världen, och att man en dag skall tröttna på den man älskar, som man har tröttnat på månskensmusiken i Faust. Jag har inte upplefvat många kärlekshistorier, men tro mig, jag har aldrig, inte ens i min fantasi, börjat den leken annat än med den tysta bönen: måtte hon bli den första som tröttnar, och inte jag!»

»Jag är rädd att den bönen i allmänhet inte blir hörd,» sade Martin. »Nog kan både en älskare och en äkta man bli bedragna, men det händer visst sällan när de önska det.»

»Och likväl blygs jag för den bönen, ty jag vet att den går direkt ur mitt hjärtas stora feghet. Hur långt måste man inte ha kommit bort från det ursprungliga enkla och rättframma greppet på dessa saker för att kunna finna det saligare att bedragas än att bedraga! Och ändå finner jag det så. Hvad betyder egentligen kärleken för mig, hvad betyder den öfver hufvud taget för en man! Hur skulle det kunna ligga något tragiskt i att en man blir bedragen i kärlek? Tar han det tragiskt så blir han ju komisk. Om en man vid upptäckten att han är hanrej afbryter läsningen af en god bok, så är han värd att vara det. Nej, kvinnorna ... Med dem är det något annat.»

Henriks blick stirrade ut i det tomma.

»Öfvergifna kvinnor,» sade han, »det är något särskildt med dem. Man kommer inte lätt förbi dem. – Jo, om de gräla och bråka och ställa till uppträden, då går det ju strax lättare, då blir det hela burleskt, man skakar det af sig och är fri. Då frågar man sig själf: hur har jag någonsin kunnat älska den där människan? – man öfvertygar sig lätt om att man aldrig har älskat henne, och så är hon ute ur sagan. Men de andra ... som det

pinsammaste af allt förefaller det mig vara att tänka mig den som jag älskar vissnad och blekt, undanskjuten, ställd på skuggsidan i lifvet, medan jag själf lefver vidare ... Det är en paradox, jag vet det, det kan aldrig inträffa; man kan inte samtidigt handla så och känna det så. Och ändå ... Jag mötte nyss en gammal kvinna, här på gatan, strax utanför din port. Hon var gammal och urblekt och litet löjlig. Hon var också rätt fattigt klädd, en pauvre honteuse. Man ser ofta sådana gamla kvinnor, det var ingenting märkvärdigt med henne, ingenting som skilde henne från många andra hennes likar, annat än att hon med ens, när jag kom henne nära, föreföll mig så lik ... Nej, jag kan gärna säga dig det med ens. Det finns en ung flicka som jag håller mycket af. Jag håller så mycket af henne att vi komma att gifta oss med hvarandra, kanske rätt snart. Det var henne hon liknade, trots skillnaden i ålder och i allt annat – det var för resten en sådan där obestämd likhet, som man kan tycka sig finna ett ögonblick och som i det nästa är som borta utan att man vet hvad den bestod i. Men det ögonblicket var nog för mig, det gick en kyla igenom mig, en isning som om jag hade sett någonting förfärligt, och det tycktes mig bara värre därför att allting annars var som vanligt, solen sken och det gick folk på gatan ... Hon som jag håller af stod för mig, hon gick förbi mig vissnad, undanskjuten, litet löjlig. Det föreföll mig som om inte ens den tanken, att jag själf vore död och låg under jorden, kunde vara någon tröst för mig i detta, den enda föreställning som kunde bringa någon lindring var den att jag lefde lika eländig och förtärd som hon.»

De sutto länge tysta.

»Säg,» frågade Martin slutligen, »hvem är hon, hon som du håller af? – Så vida du kan säga det. Känner jag henne?»

»Ja,» svarade Henrik lågt, »du känner henne, och till dig kan jag säga det. Det är Sigrid Tesch.»

Sigrid Tesch. Martin såg framför sig en ung och vek gestalt, ett stort mörkt hår, ett fint och regelmässigt ansikte. Han hade träffat henne ett par gånger, helt flyktigt. Han visste att hon hade gjort intryck på Henrik, och också i hans egna skymningstankar hade hon någon gång dragit förbi med ett blekt drömleende.

Så, det var alltså hon, Sigrid Tesch, som skulle bli Henriks brud ...

»Ja,» sade Henrik, »är det inte oförklarligt att man alls kan våga ge sig in i något sådant som kärleken ... Och ändå!»

»Ja,» sade Martin, »och ändå ...!»

De logo båda.

Henrik Rissler reste sig:

»Det har blifvit skumt,» sade han, »vi se ju knappast glasen, går du med ut? Det är underbart ute i kväll. Så, du skall skrifva – nå, vi ses väl snart igen, farväl!»

XIII.

DET var skumt nu, nästan mörkt, och Martin satt ännu i gungstolen vid skrifbordet och kunde icke förmå sig att tända lampan. Det var ännu litet vin kvar i buteljen, han slog det i sitt glas och drack. Han hade ställt upp fönstret för att låta röken drifva ut, och genom trampet af fötter, som likt ljudet af hundra pickande ur steg upp därnerifrån, hörde han husporten öppnas och falla igen och steg som aflägsnade sig nedåt gatan – det var Henriks. Martin tänkte på hans kärlek och hvad han hade sagt om den, och det slog honom strax, hur hans egen förälskelse vid blotta beröringen med denna smula verklighet löste upp sig och blef borta som

dimma och dröm. Harriet Skotte ... Han frågade sig själf: om jag i morgon får läsa i tidningen att hon är förlofvad, eller gift, eller att hon är död – hvad har det att betyda för mig? Ingenting, ingen mistad verklighet, ingen förhoppning ens som går i spillror, bara en stämning som brister och som snart skulle ha brustit ändå.

Han tog upp brefvet, som han skrifvit, ur fickan, bröt det och läste det igen. Jag bränner det, tänkte han. – Ja, hvarför bränna? Jag kanske kan få användning för det någon gång, i en novell.

Han kastade in det i en skrifbordslåda, bland andra manuskript. Och han sjönk åter in i drömmar.

Plötsligt stod modern i dörren. Hon höll en lampa i handen och böjde sig fram och såg på honom.

»Du sitter i mörkret,» sade hon. »Pappa har gått ut. Får jag sitta en stund här inne hos dig?»

Martin nickade. Hon ställde lampan på bordet, gick efter sin lappkorg och sina sysaker och satte sig att sy.

Hon satt länge tyst, böjd öfver sitt arbete. Till sist lyfte hon upp sina ögon, stora af gråt och vakor:

»Säg, Martin,» sade hon, »du får inte bli ond; men en dag, när du var ute, kunde jag inte låta bli att dra ut en låda i ditt skrifbord och titta i dina papper. Annars skulle jag aldrig få veta hvad du går och tänker på. Och det som jag fick fatt i gjorde mig så ängslig, att jag måste sätta mig ner och gråta. Jag förstod det inte, jag vet inte en gång om det skulle vara vers, eller hvad det nu var, men jag tyckte att det bara var fullt af förfärliga hädelser. Jag blef så rädd, jag trodde nästan ett tag att du inte var riktigt klok. Jag vet ju att jag inte förstår någonting, men så mycket kan jag ju alltid se, att du inte kan komma någonstans med att skrifva på det sättet. Du kan ju ändå skrifva rätt vackert, när du vill!»

Martin teg. Hvad skulle han svara? Han anade eller trodde åtminstone, att modern i verkligheten hade velat säga något helt annat, och att detta: att han inte skulle kunna komma fram i världen, egentligen bara var en nödfallsutväg som hon grep efter då tankarna och orden sveko henne. Hon hade nog känt och anat, att dikten, som hon funnit i lådan, var ämnad att uppfattas helt annorlunda än hon nu låtsades tro, hon ville att han skulle förklara sig, att han skulle tala med henne om sina tankar, hon bultade på dörren: släpp in mig, låt mig inte stå utanför, jag fryser, det är så ensamt! Och likväl öppnade han icke dörren, han kunde det icke, han hade aldrig stängt den, den hade gått i lås af sig själf. Hvad skulle han svara henne? Hennes ord hade fyllt honom med ett djupt missmod. Om han hade någon ärelystnad var det den att skrifva så, att hvar och en med litet god vilja kunde förstå det. Han hade icke smak för något litterärt frimureri, han ville inte tro på en litteratur för de utvalda, och det hade heller icke undgått honom hur lätt det hände, att ingen ville vara utvald. Nu stod det med ens klart för honom hur hopplöst hans ideal var, det fanns ingen konst för alla och inga tankar för alla, tvärtom, de enklaste idéer i det tydligaste språk blefvo blott sällan förstådda af andra än dem, som på förhand voro förtrogna med just den tankekretsen. Hur skulle kan kunna tala med henne om sina tankar, då hennes ordförråd, sådant årens enformighet hade utbildat det, icke ens räckte till att uttrycka hvad hon själf längst inne tänkte och kände? Den gud hans dikt handlade om, det var ju Spinozas gud, Världssjälen – men den guden var ju bara ett tankeexperiment, medan hennes, moderns, åtminstone var en fantasiskapelse och som sådan alltid hade en smula mera lif och mera blod. Hur skulle han kunna förklara för henne, att det som hon kallade hädelser icke gällde hennes gud? Hon skulle ha svarat, att det bara fanns en gud. Han visste allt, hvad hon skulle svara och säga, därför teg han och såg ut genom fönstret och lyssnade till lördagstrampet af trötta fötter nere på gatan och till regnet, som började falla mot fönsterblecket. Och det som hon hade sagt om hans framtid, hvad kunde han svara på det? På det fanns det ju bara ett svar: att göra lycka, att bli berömd. Och det svaret kunde han icke ge. Vinner jag en dag en framgång, tänkte han för sig själf, en framgång som skulle kunna glädja henne, då lefver hon väl inte mer. Så är det alltid. Hvarför skulle jag hoppas på ett undantag för henne och mig? Hvad skulle han då göra, skulle han lägga armarna om hennes hals, skulle han stryka henne öfver håret och kyssa henne? Nej, det

skulle inte ha fallit sig naturligt, han höll inte af den sortens bedrägerier och inte hon heller; han kände henne, hon skulle aldrig ha nöjt sig med det. Hon hade frågat, och det var ett svar hon väntade. Han kunde ingenting svara, och han teg.

Han teg och kände samtidigt, hur tystnaden sved i hans bröst, och då han icke kunde säga något sökte han i stället med blicken hennes ögon, de ögonen som fordom hade lett så ljust och blått, när de sågo in i hans. Ja, det hände ju stundom ännu någon gång, midt under middagen eller om kvällen vid tebordet, att hon såg på honom och nickade och log, ljust som förr, liksom mödrarna nicka och le mot sina små barn innan de kunna tala. Kanske hade hon en känsla af att tiden hade gått i cirkel, och att det leendet var den enda uttrycksform hon ännu hade i sin makt, då hon ville meddela sig med sitt barn. Just så skulle han ha önskat att hon nu hade velat se på honom och nicka med hufvudet och le, med ett leende långt på andra sidan om allt det betydelselösa, som skilde dem åt.

Men hon log icke nu, hon satt tyst med händerna korslagda i knät, och ögonen, som eljes hade så nära till gråt, stirrade nu tårlösa in i skuggorna som om de sökte och frågade: Äro då alla mödrar lika olyckliga som jag? Lika ensamma? Lika öfvergifna af sina barn?

Lamplågan fläktade till för nattvinden. Hon reste sig och sade godnatt, tog lampan och gick.

XIV.

MARTIN satt ännu länge vid fönstret.

Här har tiden stått still, hade Henrik Rissler sagt. Ja, han hade rätt. Här stod den stilla, tiden. Det är med förändringarna man mäter tidens gång, jag har ingenting att mäta den med. Jag skulle inte ens veta att det är lördag i dag, om jag inte hörde det på trampet där nere.

Han kom att tänka på en gammal historia. Det var en gång en syndare, han dog en afton i sin säng. Nästa morgon vaknade han i helvetet, gnuggade sig i ögonen och skrek: hvad är klockan? Men då stod djäfvulen vid hans sida och log och höll upp för honom ett ur, som icke hade några visare. Tiden var ute, evigheten var inne.

Evigheten; ingen brådska mer ...

Andra människor ha dag och natt, helgdag och hvardag, jul och påsk. För mig flyter det alltsammans i ett. Är jag då redan bosatt i evigheten?

Och han tänkte vidare: i morgon är det söndag. Hvad betyder det för mig? Det betyder, att jag i morgon är ledig från mitt skenbara arbete, och att jag alltså dubbelt starkt känner krafvet från det, som skulle vara mitt verkliga. Men om vädret är vackert, går jag naturligtvis ut och går ... Så blir det i alla fall ingen riktig söndag, hur jag än gör. Hvad är det för ett besynnerligt slags arbete jag har tagit för mig, är det inte bäst att afstå medan det ännu är tid, att underkasta sig regeln, som gäller för de andra. Aldrig blir man färdig med detta, aldrig en känsla af hvila och ro. Många frimåndagar, men aldrig en riktig söndag, aldrig mera!

Mitt skenbara och mitt verkliga arbete – hur länge skall jag ännu kunna hålla den illusionen uppe? Sanningen är, att jag är på god väg att få ett permanent förordnande, att jag om åtta eller tio år blir ordinarie, och att jag om fyrtio år får afsked med pension. Min stackars mor skulle kunna spara sig många bekymmer, om hon såg allt detta lika klart som jag nu gör. Men hon tror i sitt hjärtas oskuld, att det som jag skrifver på några papperslappar om natten skall hindra min befordran, ty hon har ingen aning om människornas gränslösa likgiltighet för idéer. För att skada min befordran skulle jag vara tvungen att skrifva personligt

ovett om mina förmän, och hvarför skulle jag göra det? Det är ju beskedliga människor, och de ha skaffat mig gratifikationer och arfvoden oaktadt andra hade förtjänat dem bättre. De ha visst fattat sympati för mig. Jag blir aldrig den, som sätter torpedo under arken, det ha de känt instinktmässigt, och de ha förmodligen rätt.

Han kände, att han skulle komma att försvinna i mängden. Han kunde icke afgöra, om han i grunden var lik alla andra och om det ödet alltså var hans rättvisa lott, eller om han kanske var för mycket undantag för att ens bland undantagen kunna göra sig gällande – han kände blott att regeln med hvar dag höll honom starkare fången, och att han skulle komma att försvinna i mängden. Och det andra, hans diktning, hvad var den, och hvart kunde den leda? En gång, då han behöfde pengar, hade han samlat ihop en bunt af sina dikter och gått omkring till förläggarne. Ett par af dem hade velat trycka dem, men ingen hade velat betala något. Nej, hade han svarat mycket allvarsamt, nej, räkna inte på min ärelystnad! Då han kom hem hade han åter ögnat igenom dessa vers och åter, som så många gånger förr, funnit dem likgiltiga och tomma. De flesta voro skrifna för att omedelbart kunna säljas till en tidning och buro också prägeln däraf. Och han sade till sig själf: hur tvetydigt blir icke allt sysslande med idéer för den, som icke har sin existens betryggad! Lika behändigt som prästen i en begrafningsoration förstår att trolla om likets födkrok till en lifsuppgift, lika raskt och obarmhärtigt vet tillvaron att för den, som icke har några räntor, förvandla lifsuppgiften till en födkrok. Och om den då åtminstone blef en verklig födkrok, men nej, det blir den icke, det kommer afsmak och leda, man tröttnar på alltsammans och sjunker tillbaka, ned i mängden.

Ned i mängden; man gör som de andra, då fordras det åtminstone inga trollkonster mera, man får igen sin tidräkning, man har helg och söcken, arbete och hvila; verklig hvila ...

Nattluften strömmade kall genom fönstret, han frös men kunde icke komma sig för att räcka ut armen och stänga fönsterrutan. Regnet droppade alltjämt, och som ofta, då han var mycket trött, började hans tankar att gå i meter och rim.

Jag sitter ensam i mörkret
och lyss till regnets fall.
Jag hör, hur det plaskar i droppar
mot fönsterbleckets metall.

Mitt bröst blir tungt af en ängslan,
min andedräkt blir kort.
Det är min ungdom, min ungdom,
som rinner i droppar bort.

VINTERNATTEN

I.

ÖFVER Martins bord på ämbetsrummet svängde en elektrisk lampa med grön skärm sakta af och an på sin silkessnodd, som en pendel. Den hade blifvit satt i rörelse nyss, då han tände den. Han sträckte icke ut handen för att stanna den, utan afvaktade lugnt den stund, då svängningarna saktade af och domnade bort i det omärkliga. Också öfver de andra borden skrufvades lamporna upp, sex lysande gröna trianglar svängde långsamt af och an i rummets halfskymning, och vid fönsterna trefvade magra skrifvarhänder efter gardinernas snören för att draga till dem och stänga snön och vintermörkret ute. Martin älskade dessa gröna lampor, som icke hettade och icke luktade illa och hvilkas ljus hade ädelstenens rena och kalla glans, och han längtade efter den dag, då det elektriska ljuset skulle bli billigt nog att tränga ända ned till de fattigas hem. Och just här, i detta stora, låga gamla rum med hvitmenade väggar, just emedan detta hus var gammalt

och hade korshvalf i porten och låga, smårutiga fönster i entresolen, där hans byrå låg, tycktes honom dessa gröna lampor ännu bättre falla in i stämningen; han såg däri en symbol af utvecklingens kontinuitet, en obruten kedja af händer och viljor, från dem som längesedan tröttnat till dem som ännu lågo i frö, det nya inväfdt i det gamla ... Men där allt är gammalt, där kommer det in en luft af misère och förfall, och där allt är nytt kan bara den trifvas och känna sig hemma, som själf är ny från topp till tå, från plånboken till själen.

Och Martin var icke ny, hans kläder voro icke nya och icke heller hans tankar, han tänkte och visste icke stort annat än det, som andra hade lärt honom, några gamla herrar i England och Frankrike, som nu mest voro döda. Och om dessa tankar ännu beredde honom någon glädje, så var det mest därför att tiden för längesedan tycktes ha glömt dem, som om de varit skrifna i rinnande vatten. Det blåste andra vindar nu, vindar för hvilka han helst drog upp kragen öfver öronen, allt gick igen och alla lik tittade, men han ville inte se dem. Den svängande lampan öfver hans bord hade stannat, och han återgick till sina räkenskaper. Han nöjde sig icke längre med att sätta kråkor; han granskade samvetsgrant hvarje post och räknade igenom hvarje kolumn. Den första ungdomens motvilja mot ett mekaniskt arbete var för längesedan öfvervunnen, och han hade så småningom märkt, att dessa räkenskaper alldeles icke, som han först hade trott, voro fria från den ofullkomlighet som vidlåder allt mänskligt. De voro tvärtom ofta behäftade med oegentligheter och fel; och då han stundom upptäckte ett sådant fel, gladdes han i sitt hjärta, men kände på samma gång en aflägsen dyning af sorg. Han gladdes, emedan han hade fått tillfälle att visa sitt stora nit och emedan han kunde räkna på sin rättmätiga procent af de belopp, som hans vaksamhet räddade åt statskassan; och han kände ett dunkelt minne af gammal sorg, då han erinrade sig, att han fordom hade begärt en helt annan slags glädje af lifvet. Stundom tänkte han också på den fattiga tjänsteman borta i Landskrona, Åhus eller Haparanda, som hade räknat miste, kanske under inflytande af gårdagens toddar, och som nu fick betala. Men denna tanke lämnade honom kall, ty åren hade lärt honom, att man måste draga gränser kring sitt medlidande.

Det var varmt i rummet, i kakelugnen glödde ännu resterna af en väldig björkvedsbrasa, ty man hade ingen anledning att spara på kronans ved i dessa tider då man måste knappa in på bränslet hemma; och kammarskrifvaren von Heringslake, hvilken hade fyra tusen sex hundra i räntor och skötte sin tjänst med den behagfulla lätthet, som följer af en oberoende ställning, satt på huk framför kakelugnen och stekte äpplen på glöden. I hans blanka hjässa, som hans dödsfiende, revisor Gamin, påstod vara en frukt af tidiga utsväfningar, men som i verkligheten lyste af den första barndomens oskuld, tindrade den triangelformiga reflexen af en grön lampa. Doften af stekta äpplen spred sig och stack Martin i näsan, och det grämde honom bittert, att han icke i allt hade samma åsikter om detta lifvet och det tillkommande som Heringslake, ty då hade han säkert blifvit bjuden på ett äpple. Från revisor Camins plats ljöd för hundrade gången det gamla orakelspråket: det blir aldrig hemtrefligt här i landet förrän vi få skottpengar på bönder. Och vid det nedersta bordet, borta vid dörren, där det var dragigt och luktade vått från paraplyer och öfverplagg, var den yngsta generationen ifrigt sysselsatt med att sätta kråkor och sökte samtidigt hviskande återkalla för minnet gårdagsnattens orgier och antalet förtärda punschhalfvor.

Martin var ännu ung, ty i statens tjänst åldras man långsamt; men han hörde icke längre till de yngsta och behöfde icke sitta i draget vid dörren. Han var bror med de flesta af sina närmaste förmän och äldre kamrater, och han undandrog sig icke heller plikten att i sin tur lägga bort titlarna med dem som voro yngre än han. Dessa ceremonier brukade försiggå på en gemensam sexa i december. Den skulle äga rum nu i dagarna, och anteckningslistan cirkulerade just på byrån; men Martin skref icke på. Han hade annan användning för sina pengar, och det var bara en bland de nykomna, som han skulle ha velat lägga bort titlarna med, en ung man som hade sin plats midt emot honom vid samma bord och hos hvilken det fanns något som föreföll honom bekant och väckte hans instinktlika sympati, den tomma och drömmande blicken och den mekaniska gesten då han satte kråkor. Martin brukade ofta tala med honom om världens gång och gladde sig, då han stundom fick förnuftiga svar. Då han nu räckte honom anteckningslistan utan att själf

skrifva på, såg den andre upp och frågade med en ton, i hvilken det kanske låg en nyans af besvikenhet:

»Kommer ni inte med på festen?»

»Nej,» svarade Martin, »jag är upptagen på annat håll. Men vi, som stå öfver fördomarna, kan ju lägga bort titlarna ändå.»

Den andre rodnade en smula, och de räckte hvarandra händerna öfver bordet.

»Säg,» frågade den andre efter en stund, »hvarför vill revisor Camin ha skottpengar på bönder?»

»Jag tror egentligen inte att han vill det,» svarade Martin, »han vet nog rätt väl, att skottpengar på bönder skulle fördyra alla lifsmedel ännu mera än tullarna. Han upprepar bara ett gammalt talesätt, som han har hört i sin ungdom, då han var extraordinarie. Det har slagit an på honom därför att det ger uttryck åt en kollektiv antipati, ett klasshat; och genomsnittsmänniskor ha alltid behof af att hata och älska kollektivt. Gif akt på det, det är ett af de säkraste kännetecknen på en låg ståndpunkt. Han tycker om fruntimmer, ämbetsmän, premiäraktörer och västgötar, ty han är själf västgöte, och han hatar bönder, judar, norrmän och tidningsskrifvare. Det är sant, att bönderna litet väl snålt belöna de tjänster, som han och vi andra här på byrån göra fäderneslandet, och det är mest därför han hatar dem. Men de följa därvid samma grundsats som alla andra arbetsgifvare: att betala så litet som konkurrensen tillåter. Om det uppstår brist på ämbetsmän, skola de betala mera.

Kammarskrifvaren von Heringslake, som nu hade ätit upp sina stekta äpplen och återtagit sin plats vid bordet närmast Martin, vände sig om på stolen och betraktade honom sorgset.

»Du har inte något hjärta,» sade han.

Klockan var öfver tre, här och där lade man ihop sina papper och bröt upp. Martin reste sig, tog rock och hatt, släckte sin gröna lampa och gick. Han hade sorgflor på hatten, ty hans mor var död.

II.

HAN tog vägen genom Västerlånggatan. Snövädersdagar som denna gick han nästan alltid den vägen, i den smala och buktande rämnan mellan de höga gamla husen var man till hälften som inne, i lä för de värsta vindilarna.

– Vinter, kyla ... Besynnerligt, att det finns människor som påstå sig tycka om detta väder. Heringslake, som har hjärta i bröstet och älskar sitt fosterland, anser köld vara att föredraga framför värme. Men när det är kallt begagnar han alltid päls. Föreställningen om helvetet som ett mycket varmt ställe röjer tydligen sitt ursprung från den heta zonen. Om nordbor hade uppfunnit det, skulle det tvärtom vara ett otäckt draghål, en härd för influensa och kronisk snufva. Men sådant detta klimat nu en gång är, har jag vant mig vid det, och det har kanske också gjort mig viktiga tjänster, som jag inte själf vet af. Man lägger ju matvaror på is för att de skola hålla sig, allting håller sig längre i kyla, hvarför inte också människorna. Jag längtade en gång efter att förbrinna i en stor lidelses brand. Den kom aldrig, antingen jag nu inte var värd en så stor ära, eller hvad orsaken var. Men nu efteråt har jag börjat misstänka, att en sådan där eldsvåda kanske snarare är en lusteld för åskådarna än något egentligt nöje för hufvudpersonen. Elden är i hvart fall tydligen inte mitt element. Kommer det en gång en riktig vårsol in i mitt lif, så ruttnar jag väl strax, af ovana vid klimatet.

Han stannade ett ögonblick framför en juvelerares fönster. De flesta af smyckena voro präglade af en gemenhet i smak, som höll honom skadeslös för att han icke kunde köpa något. En gång, det var just i dag

för ett år sedan, hade han likväl köpt en liten ring med en grön smaragd. Och hon, som hade fått den, bar den ännu och ville icke bära någon annan ring. Hon sade, att hon inte ens skulle vilja bära en slät guldring. Nå, en sådan kunde han i hvart fall inte bjuda henne ...

Jag är otacksam, sade han till sig själf, det har ju dock till sist kommit in en smula sol i mitt lif, kanske mer än i de flestas. Men jag har frusit för länge, jag har visst inte hunnit tina upp ännu.

Han hade kommit ut på Mynttorget, nordanstormen sopade igen hans ögon med snö, och nästan blind trefvade han sig fram mot Norrbro. Han måste åter stanna för att hämta andan vid Looströms boklåda, där dagens berömdheter sutto uppradade i fönstret, Crispi, kung Milan och Taine, och mellan en excellens och en förfalskare upptäckte han ett ansikte, som syntes honom bekant. Det var en svensk poet, det var dekadenten, som en gång hade utvecklat sin världsuppfattning för honom på Anglais, vid en grön chartreuse. Han satt icke där emedan han plötsligt hade blifvit en stor man, utan emedan han var död.

Martin fortsatte hemåt.

– Ändtligen en, som har nått sitt mål. Hans mål var litet ovanligt, och han nådde det icke heller alldeles så, som han hade tänkt sig det; han fick aldrig sina drömmars paralysie générale, ty han dog enkelt och anspråkslöst i lungsot. Men jag tror inte att han höll så noga på den detaljen, i verkligheten ville han bara gå under, likgiltigt på hvad sätt. Och han hade kanske rätt, det är ett sådant mål man bör föresätta sig, om man vill hoppas att nå det under sin lifstid. Det är sant, man kan också föresätta sig att bli miljonär, eller biskop, eller statsråd, och också det målet kan man vanligen nå, om man på allvar vill det. De, som med en tillräcklig intensitet förstå att samla sin vilja mot ett enda mål, äro så försvinnande få, att konkurrensen knappast blir fruktansvärd. Alla vilja bli rika; men de flesta vilja på samma gång lefva så, som om de redan vore det, de vilja ha det litet trefligt, sofva middag, dricka champagne med flickor och så vidare, och så bli de aldrig rika, de bli inte statsråd eller biskopar ens. Den som vill stanna här och där på vägen och njuta en smula af lifvet innan han har nått målet, han når det aldrig – och de andra, de få oförtrutna resenärerna, viljemänniskorna, som nå fram – hvad ha de sedan kvar, när målet är nådt? Å andra sidan är det kanske öfverflödigt att slösa någon särskild energi på det målet: att gå under. Det är ett mål, som helt visst kan nås för billigare pris, det närmar sig ändå, långsamt och säkert. Det bästa är kanske det, som den andre döde där borta i bokhandelsfönstret älskade så högt, medan han lefde: ett stort träd och lugna tankar. Ty det är icke alldeles sant, hvad messer Guido Cavalcanti sade då han kände döden närma sig, att det är lika fåfängt att tänka och att handla. På ett sätt är det väl sant, nämligen så till vida, att slutresultatet alltid blir samma svarta grop, och som dödsbetraktelse ha messer Guidos ord sitt värde. Men från en annan synpunkt sedt är det tydligt, att den, som är road af att tänka, i denna värld af oberäkneligheter dock alltid är en smula gynnsammare ställd än handlingens män. Ty för honom har minuten sitt värde i och för sig, oberoende af alla ovissa framtidsmål. Den som vill bli serafimerriddare eller påfve och offrar allt, både tankens och kärlekens njutningar, för att nå det målet – och det första offret är åtminstone oundgängligt – och sätter ett fiskben i halsen och dör, innan han nått det, hans lif är ett ingenting, en försats utan eftersats. Men den, hvars tyngdpunkt ligger i tanken, hans lif kan klippas af när som helst och är dock som ormen i folktron: det lefver lika fullt, det har sitt värde också som fragment, ja, det har noga räknadt aldrig gifvit sig ut för att vilja vara något annat än ett fragment. Ty den, hvars tyngdpunkt ligger i tanken, kan icke sätta sig något mänskligt mål före, eller om han stundom gör det, då är det oväsentligt och likgiltigt, och det har ingen betydelse om han når det eller förfelar det.

Martin hade kommit upp åt Östermalm och var nästan hemma, han var hungrig och längtade efter middagen, men han stannade likväl i ett gathörn och såg upp mot ett fönster högt uppe i en fjärde våning.

Ja, det lyste däruppe, hon var alltså hemma, det visste han för öfrigt redan och han visste också att hon väntade honom efter middagen. Och på kvällen skulle de gå på teatern tillsammans, de skulle sitta i en

avantscen, bakom ett galler, där ingen kunde se dem.

Han hade fått en väninna. Slumpen hade fört dem tillsammans. Hon satt i ett lifförsäkringsbolag om förmiddagarna och räknade pengar. Hon arbetade för sitt uppehälle, hon hade visst en gammal far någonstädes borta på landet, en pensionerad jägmästare som skref bref till henne tre gånger om året, men hon var självständig och berodde af ingen. Liksom andra unga flickor hade hon länge drömt om en regelrätt lycka och vaktat sin skatt och hoppats bli gift. Hon hade haft tycken och varit förälskad i män, som icke ens hade märkt det. Men dessa små lågor hade slocknat, då ingen gaf dem näring, och om blott en icke alltför löjlig eller motbjudande man hade velat räcka henne sin hand, skulle hon väl med lätthet ha kunnat invagga sig i den föreställningen, att hon älskade honom. Men hon hade sett åren rinna bort, hon hade dansat om vintern och cyklat på sommaren, och många män hade med blickar och halfva ord låtit henne gissa, att de gärna ville äga henne; men ingen ville gifta sig med henne, ty hon hade ingen förmögenhet och tillhörde ingen inflytelserik familj. De sparsamma och anspråkslösa bland männen skrämdes dessutom tillbaka af hennes elegans, ty hon hade en fin och säker smak och två flitiga händer, och många nätter satt hon uppe vid sin lampa och sydde af billiga stufvar och gamla lappar ihop dräkter, som sedan för oerfarna ögon gjorde intryck af att ha kostat mycket pengar, och som hos en annan af de mest skeptiska till och med väckte tvifvel på hennes dygd. Likväl var hon icke vacker nog för de män, hvilkas känslor bestämmas af deras fåfänga; och hennes väsen hade icke heller något af det ljufva och fåraktiga som är ägnadt att fånga dem, hvilka vilja vara herrar i sitt hus eller som bara helt enkelt ha tröttnat på ungkarlslifvet och därför se sig om efter en snäll och söt och billig och lydig hustru. Både hennes eget väsen och hennes yttre omständigheter voro sådana, att hon icke hade stora utsikter att bli älskad af någon annan orsak än kärlek, och hon hade småningom börjat ana, att denna känsla, om hvilken det talas och skrifs så mycket, i verkligheten är föraktad och undanskjuten och ytterligt sällsynt. Hon hade tänkt öfver allt detta, hon hade känt minuterna rinna bort som sand ur sina händer och funnit, att de år hon hade att vänta skulle bli ännu eländigare och värdelösare än de som gått, och att den klenod hon bevakade med hvar dag förlorade allt mera i värde. Mest af allt hade det skrämt henne, hur hastigt de kvinnor åldras som lefva utan män, så vida de icke höra till de lyckliga som icke känna någon stark åtrå eller saknad. Men hon hörde icke till dem, nej, hon var en verklig kvinna, och hon visste att hon var det. Den åtrå, som i hennes första ungdom bara hade varit en ljuf och obestämd längtan, en dröm om lycka af sällsam och okänd art, den brände nu som ett gift i hennes blod, och af hennes första skygga flickfantasi, som knappast vågade sig längre fram än till en kyss i skymningen, mellan rosenhäckar, hade det med åren blifvit en bilderbok mycket värre än den, som John Blund i sagan visar de stygga barnen. Hennes blick blef sökande och spörjande, och hon försökte samla sig till ett beslut. Hon hade nästan uppgifvit hoppet om en man, det var en älskare hon sökte, och äfven honom sökte hon länge förgäfves. Icke så, att det icke fanns godt om män, som gärna ville föra henne ut i dansen, det fanns tvärtom många, och hon kunde välja. Hon såg sig om i kretsen, hon flirtade åt höger och vänster. Hon blef mindre rädd om sitt rykte än förr, och hon gick till hemliga möten med män, som hade kurtiserat henne en afton på en bal. Men de förblefvo henne främmande, och hvar gång det närmade sig till ett afgörande, öfverväldigades hon af blygsel och blef plötsligt iskall af rädsla och motvilja. Ty hvar gång, då ögonblicket kom, läste hon i mannens blickar hans hjärtas outgrundliga råhet: hon läste så tydligt, som om det stått skrifvet på ett hvitt papper, att det som för henne var ett helt nytt lif, kanske undergång, kanske räddning, det var för honom ett galant äfventyr; hon läste, att det som hon stod i begrepp att begå i hans ögon egentligen var ett felsteg, som han skulle ha öfverseende med blott så länge som det beredde honom nöje; och hon läste, att han icke blott ämnade öfvergifva henne mycket snart, utan att han också hade för afsikt att först lugna sitt samvete genom att visa henne sitt förakt. Hon såg allt detta och tröttnade på leken redan innan den ännu hade begynt, och hon frågade sig själf, om hon icke likväl helst borde följa dygdens väg, som i alla fall tydligen var den bekvämaste, och åldras och vissna utan vilja och utan hopp. Men då hon träffade Martin, blef allt detta annorlunda, och då hon gaf sig åt honom, kände hon ingen rädsla mera, ty hon såg, att han hade förstått henne och att hans tankar icke voro som de andras, och hon kände att han älskade

henne. Och för honom kände hon ingen blygsel och låtsade heller ingen, ty hon hade redan syndat så mycket i sina tankar, att verkligheten föreföll henne oskyldig och ren. Hon var icke ung längre, hon närmade sig de trettio liksom han. Hennes hy var redan märkt af den första frosten, och svikna illusioner hade gjort henne bitter i hjärtat och ful i munnen. Men det bittra hjärtat klappade varmt och fort när det hvilade mot hans, och de fula orden gjorde icke munnen mindre ljuf att kyssa.

III.

MARTIN satt ensam med sin fader vid middagsbordet, inom samma rundel af gult ljus, som hade omslutit hans barndoms sömniga vinterkvällar. Martin Birck och hans fader hade sällan något att säga hvarandra. De tänkte olika om allt, utom om lifsmedelstullarna. Denna brist på öfverensstämmelse var likväl icke något som gjorde dem sorg, de tillmätte den ingen nämnvärd betydelse. De visste båda, att olika släktled tänka olika, och de funno det naturligt. De kände icke heller tystnaden som något pinsamt eller tryckande, den var blott det självklara uttrycket för att ingenting hade passerat, som kunde gifva anledning till meningsutbyte. När de pratade med hvarandra var det mest om befordringar i ämbetsverken och om nya hus. Ty Martins fader intresserade sig för sin stad. Om söndagarna gick han ofta långa promenader till aflägsna stadsdelar och såg, hur nya kvarter sköto upp ur jorden, och tänkte på hur Stockholm hade utvecklats sedan hans ungdom; och han fann alla nya hus vackra, i synnerhet om de voro stora och präktiga och hade många fönster och små torn i hörnen. Och då Martin hörde fadern tala om alla dessa fula hus och kalla dem vackra, tänkte han på hur orättvist lifvet är, som just för de bästa och nyttigaste samhällsmedlemmarna så obevekligt stänger vägen till skönhetslandets inre trakter. Ty vägen dit går genom tungsinnet, det finns ingen annan, och det var icke för roskull den grekiske musikern svarade Alexander: må gudarna aldrig göra dig så olycklig, herre, att du lär dig förstå musik bättre än jag. Men Martins fader hade haft en alltför bekymmersam ungdom och en alltför sträfsam och pliktuppfylld mannaålder för att kunna veta något om det svårmod med hvilket lifvet straffar dem, som mera tänka på skönt och fult och godt och ondt än på det dagliga brödet.

Också denna dag småpratade fadern om ett och annat vid kaffet och cigarren, han talade om en herrmiddag, som han hade varit med på dagen förut och där han hade suttit och varit generad för sin vasaorden; ty han hade gått med det stora, officiella formatet, som var det enda han ägde, medan de andra herrarna hade haft små nätta miniatyrordnar.

»Och på det sättet,» sade han, »såg jag ju ut som den största token i sällskapet.»

»Ja,» sade Martin, »skenet var tydligen emot pappa. Men i verkligheten utgjorde de andras miniatyrordnar just det säkra beviset på att deras narraktighet var större, eftersom de för sina ordnars skull hade underkastat sig andra utgifter än de strängt nödvändiga.»

»Ja,» svarade fadern, »det var också hvad jag tänkte, men jag skämdes i alla fall.»

Samtalet domnade bort. Martin hade kommit att tänka på några ordenshistorier som han hört, om mannen som fick vasaorden emedan han hade skänkt blommor till Sofiahemmet de dagar då drottningen skulle komma dit, och om mannen som fick nordstjärnan för att han köpte ett hus. Men han kom sig icke för att berätta dem, ty då han tänkte närmare efter föreföll det honom möjligt, att dessa historier, som han fann så lustiga, kanske icke skulle göra fullt samma verkan på den gamle, som hade förvärfvat sin orden genom fyrtioårigt, torftigt lönadt arbete i statens tjänst, och som därför knappast kunde undgå att betrakta den med ett visst allvar, om han också skämtade öfver den i ord.

Tystnaden bredde sig omkring dem, fadern rökte sin cigarr och såg ut i mörkret, som lurade bakom

fönsterglasen, och Martin satt i tankar. Han tänkte på hemmets historia, hur det som andra hem hade blifvit till och växt och blommat, och hur sedan banden hade brustit, ett efter ett, systern gift, modern död. Den bästa tiden, blomningstiden, det är väl för det mesta den, då barnen nyss ha vuxit upp och de gamla ännu icke äro riktigt gamla. Det är sant, han hade ofta hört gamla kvinnor säga, att den lyckligaste tiden är den, då barnen äro små. Ja, det kan ju så vara, för mödrarna. Men han erinrade sig de åren, då systern nyss hade vuxit upp och skulle giftas bort. På den tiden var det gladt där hemma, ungdom, vänner, musik. Pianot, som nu var stumt, gömde ännu på de gångna årens valser och operapotpourrier, och ofta, när han låg vaken om natten, hörde han ännu för sina öron de norska visor som man sjöng den tiden, »Han tvær over Bænkene hang» och »Jeg beder Dig ikke om Rosen paa dit Bryst». Sånger, i hvilka det ännu lefde ett stycke af hans ungdom, och som nu tycktes honom fyllda af all det förflutnas underliga melankoli. Så hade det med ens blifvit tyst, tystare med hvart år, tills fadern en dag satt ensam med sonen i ett tomt och splittradt hem. Och han betraktade sin far och frågade sig själf: hvad kan jag vara för honom? Oändligt litet, måste han svara. Nästan intet. Hon, som han hade älskat ända från ungdomen, låg nu under jorden, under en liten öfversnöad grå sten, och kunde icke värma hans ålderdom. Elden på härden var på väg att dö ut. Han var den, som borde tända den nya flamman. Han kände, att det är detta de gamla, när lifvet eljes förlöper normalt, ha rätt att begära af de unga: att få se kedjan fortsättas, ett nytt hem, och barnbarn att gunga på knät. Det är så naturen har anordnat det, den sträfvar öfver allt efter att dölja döden med nytt, ungt lif, liksom vi själfva dölja liken under blommor, förintelsen blir lättare att nalkas så, vägen stupar väl nedåt, men man går den under lek och pjoller, som då man började resan. Men på detta enkla och stora kraf kunde han ingenting svara. Det är sant, han kunde ett och annat, han trodde icke att det fanns någon art af skönhet till i världen som var honom främmande och ingen tanke eller nyans af en tanke, som han icke kunde följa, och dessutom kunde han granska statens räkenskaper, och rita karrikatyrer i kanten, och dricka rätt mycket whisky utan att mista bruket af sitt förstånd, och kanske ännu några andra småsaker. Men han kunde icke bygga ett hem. Ingen möjlighet, ingen tanke ditåt. En handtverkare, en arbetare kunde det, men icke han. Han kunde icke trolla fram de fyra tusen om året, som en fattig familj af medelklassen behöfver för att lefva. Och om han också en gång kom därhän, och det skulle han väl göra med åren, då var han redan gammal, och fadern död, och hon, som han älskade, hvad hade det blifvit af henne?

Men det är sant, han visste väl, att den gamle åtminstone icke medvetet ställde något sådant kraf på honom. Tvärtom, fadern förstod klart, hur omöjligt det var. Han hade intet hopp att få se en fortsättning af sin stam, att få åldras i en omgifning af framtid och löften och nya skott. Men Martin förstod, att just detta att han icke ens kunde hoppas, låg öfver honom som en dunkel sorg och gjorde hans skymning ännu mera grå och tom. Han hade eljes haft sorger nog. Af dotterns giftermål hade han endast haft föga glädje. Hennes lilla gosse var död, och hon hade nyligen skrifvit hem, att hon ville skiljas från sin man.

– – – Elden dör ut på härden. Hvem skall tända den nya flamman?

Fadern gick in för att sofva middag.

Klockan var fem, och Martin klädde sig för att gå till henne, som väntade honom. Han klädde sig i sällskapsdräkt, oaktadt de skulle vara ensamma och osedda. Han hade lofvat henne det, ty det var deras bröllopsdag.

IV.

– – – HON stod vid toaletten, där två smala ljus brunno framför spegeln, hon hade nyss ordnat sitt rika bruna hår, och innan hon fullbordade sin klädsel for hon ett tag med pudervippan öfver ansiktet för att dämpa den hetaste rodnaden. Han satt bakom henne, i ett soffhörn, men deras blickar möttes i spegeln och

fastnade i hvarandra med ett långt leende. Ljuslågornas darrning och afståndet, som spegeln förlängde, gjorde detta leende hemlighetsfullt och skumt. Och långt inne i det mörka djupet bakom spegelglaset dansade en grön gnista från smaragden på hennes finger.

»Är du färdig snart?» frågade han. »Klockan är snart half åtta. Jag är rädd att vi gå miste om spöket.»

Det var Hamlet de skulle se.

Hon vände sig om och strök honom öfver ansiktet med pudervippan, så att han blef hvit som en Pierrot.

»Dumma Pierrette,» sade han och torkade bort pudret med hennes näsduk, »ser du inte att jag är blek nog ändå.»

Hon böjde sig ned, tryckte hans hufvud mot sitt bröst och kysste hans hår.

»Jag är så glad,» hviskade hon, »för att det är min bröllopsdag i dag, och för att jag får gå med dig på teatern och sitta i en liten vrå, där ingen ser oss.»

Han smekte sakta hennes hand. Han kände ett hemligt stygn i hjärtat, då han hörde henne tala så; ty han anade och visste, att om det hade varit någon möjlighet, så hade hon långt hellre velat sitta med honom på en plats, där alla kunde se dem. Men han trodde icke att hon hade tänkt på detta nyss. Aldrig hade hon under det år som gått låtit undfalla sig en antydan om giftermål, och hon visste ju också allt för väl hur omöjligt det var. Men själf kunde han aldrig upphöra att känna det som en hemlig skam, att det icke stod i hans makt att skänka henne den lycka, som ligger i en aktad och säker ställning och i att icke behöfva dölja något för världen. Och han kände det så, icke emedan det i någon vrå af hans själ låg kvar någon föreställning om en plikt att uppfylla eller om något förbrutet som skulle godtgöras, utan emedan han hade fått henne oändligt kär och gärna hade velat göra lifvet ljust för hennes öga och jämnt för hennes lilla fot, som hade haft så steniga vägar att gå, att det icke var underligt om den till sist hade trampat litet snedt på skon.

Men han slog bort dessa tankar, han ämnade likväl icke fresta det omöjliga, han var ingen stark man, som kunde taga henne i sina armar och bryta väg för dem båda. Och hon hade ju valt själf. Hon hade också känt starka män, sådana män om hvilka kvinnorna bruka säga: det är en verklig man; och om hon hade velat, kunde hon ha gifvit sin kärlek åt någon af dem, de skulle icke ha försmått den. Men hennes innersta instinkt hade stött henne tillbaka med spådomar om olycka och skam. Ty, eget nog, just de starka männen handla blott sällan så, som han hade velat handla om han kunnat, de äro starka just emedan deras känslor alltid till sist, när det verkligen gäller något, gå i förbund med deras fördel, och de veta för det mesta att bättre placera sin styrka. Nej, de hade ingenting annat att göra, de två ensamma och förfrusna, än att tacksamt och utan alla kraf på det omöjliga värma sig vid den lycka som fallit i deras händer och välsigna den dag, då de första gången drefvos samman af blodets röst som sade dem, att de passade för hvarandra och att de skulle kunna vara hvarandra till glädje. I hemlighet dröjde han likväl ofta och gärna vid den aflägsna drömmen att en gång, om många år, kunna gifva henne ett hem. Tanken på att hon vid den tiden redan skulle vara en gammal kvinna skrämde honom icke. Han hade en känsla af att hur tiden ilade, om hon än fick rynkor vid ögonen och grått i håret, aldrig kunde hennes unga, hvita kropp bli gammal, den skulle ständigt förbli smärt och ung och varm som nu, och hur åren gingo och vinter efter vinter snöade ned hans ungdom och prickade hans själ och hans tanke med isnålar, alltid skulle hans hjärta som nu värmas vid hennes hjärtas slag, alltid skulle det när de båda möttes slå upp en gnista af den heliga eld, som värmer all världen.

Och medan han tänkte på allt detta, följde han med ögonen hvarje rörelse af hennes smala hvita armar framför spegeln, åter sökte hans leende hennes, hon nickade åt honom med ett skimmer af hemlig lycka öfver hyn ännu under pudret, och långt inne i dunklet såg han sitt eget ansikte med af ljusskenet maskaktigt skärpta drag nickande till svar som en kinesisk docka.

»Vi ha ju ingen brådska,» sade hon. »Vi törs i alla fall inte krypa in i vårt lilla hål förr än ett bra stycke af första akten redan har gått, eljes kunde vi möta några bekanta i korridoren.»

»Nej, du har rätt,» svarade han.

Han hade för resten också tänkt på det.

»Man måste ha tankarna med sig när man har det ställdt som vi,» nickade hon, »det är annat än att sitta och hänga med näsan öfver en bok. Men är det inte nästan ett trolleri, när man tänker efter, att vi verkligen ha fått vara i fred ett helt år, och att ingen vet något! Jag tror till och med att folk talar mindre illa om mig nu än förr. Alla ha blifvit så vänliga mot mig, både kamrern och kassörn och flickorna på kontoret. Men det är kanske därför att jag har blifvit vackrare än förr – har jag inte? De se visst på mig att jag är lycklig, det stämmer dem mildt och gör dem blida och goda mot mig utan att de ana orsaken. Om de finge veta den!...

Martin höll icke af att höra henne tala om sin lycka. Det var något annat att läsa den i hennes ögon och hennes hy och att känna den i hennes kyssar, han trodde på den då, och ingen skrift kunde vara honom kärare att tyda än den. Men då han hörde henne tala om den, kände han det tungt öfver bröstet af bitterhet och beklämning vid tanken på hur litet han i verkligheten hade att gifva henne och hur full af brister och skavanker hennes stackars lycka var, och han visste, att de korta minuter hon tillbragte med honom för henne fingo en så het färg just emedan hon måste betala dem med långa dagars och nätters ångest, ångesten för att plötsligt mista det, som hon hade vågat så mycket för att vinna, ångesten för att allt med ens kunde vara slut en dag och lyckoguldet vissna blad och hon själf ensammare och fattigare än någonsin förr. Denna ångest lämnade henne egentligen aldrig, han visste det. En gång, det var icke så längesedan, hade de stämt möte med hvarandra hos honom. Timmen närmade sig, han väntade henne, det ringde på dörren och han skyndade sig att öppna; men det var icke hon, det var en af hans vänner som kom för att sitta och prata en stund. Han kunde icke svara att han var upptagen eller att han väntade ett besök, vännen skulle ha mött henne i trappan och förstått alltsammans, han sade i stället att han just var på väg ut i ett angeläget ärende, han kastade på sig rock och hatt, och de följdes åt. De hade icke kommit långt utanför porten innan han såg henne komma på gatan, hon fäste en villrådig och förskrämd blick på honom, och han hälsade på henne i förbigående, artigt och litet främmande, så som han måste hälsa för att icke röja henne. Han vek in på en sidogata för att bli af med vännen, och efter ett par minuter kom han på omvägar tillbaka till sin port. Hon gick därutanför, i regnet och smutsen. Han tryckte sakta hennes hand, och de följdes åt upp. Men då hon kommit innanför dörren såg han, att hon skakade af gråt.

Det behöfdes inga förklaringar, hon hade redan förstått sammanhanget, men hans korta och kyliga hälsning i förbigående, medan han pratade med en främmande herre, hade varit nog för att pressa upp den hemliga ångesten i hennes blod, hon måste ha luft, hon måste gråta, och hon grät länge och stilla i hans armar.

Ja, deras stackars lycka, mycket hade den skänkt dem, men ordens klara och torra belysning tålde den icke, den for icke väl af att man talade om den. Det lugn, som följer med ett lif sådant att det kan visas upp för mängden och gillas af den, kunde all hans ömhet icke skänka henne, och den kunde icke hindra henne från att stundom i ensamheten känna blygsel och samvetsagg. Ty emedan lifvet hade visat henne två olika ansikten, som hon icke kunde se något sammanhang emellan, hade hon icke ett samvete, utan två. Det ena sade henne, att hon hade handlat rätt och att det en gång skulle komma en tid, då ingen längre kunde förstå hvarför man fordom hade höljt in kärleken mellan man och kvinna i skam och smuts och kallat den synd. Men det andra, det sade ingenting om framtiden, det steg djupt upp ur det förflutna, det talade med den döda moderns röst och med röster från hemmet i skogen och från barndomen, då hon ingenting visste om världen och sig själf, då allt var så enkelt och man bara behöfde vara snäll, så gick det nog bra. Och kvällar, då han nyss hade lämnat henne och hon satt ensam i sitt hyrda rum med främmande, dumma möbler, bland hvilka toalettbyrån med empirespegeln och den gröna stenskifvan var det enda som var hennes och det enda som

påminde om barndomshemmet, steg detta gamla samvete upp och hviskade många gemena saker i hennes öron, det hviskade, att både de kvinnor, som gifta sig med motbjudande män för att bli försörjda, och de stackars flickor, som sälja sin kropp af nöd, voro bättre än hon; ty de hade åtminstone en ursäkt, och hon hade ingen. Och det hjälpte icke, att hon tänkte på sin stora kärlek och försvarade sig med den, det gamla samvetet hade mycket väl reda på sig, och det hviskade till svar, att det icke var han som hade tändt branden i hennes blod, den branden hade hennes eget begär blåst upp, det onda var hos henne själf, och hon var en förkastad varelse och borde piskas med ris i rådstun, som man gjorde förr i världen med lösaktiga fruntimmer. Och ännu värre saker hittade samvetet på och hviskade i hennes öra, det hviskade att han, som hon älskade, snart skulle tröttna på henne, ja att han redan hade tröttnat och att han föraktade henne i sitt hjärta, för att hon alltid var så villig till synd och aldrig hade nekat honom något.

Han visste allt detta, ty hon gaf honom alltid del af sina bekymmer. Och alltid stod han lika undrande och förvånad inför denna tankegång: att samma begär, som hos mannen var så naturligt och enkelt och lika lätt att tillstå som hunger eller törst, för kvinnan skulle vara en brännande skam, som måste kväfvas eller döljas – denna tankegång, som han aldrig hade kunnat fatta med sin känsla, om han än på eftertankens väg kunde följa den ända upp till dess ursprung borta i de äldsta tidernas skymning, då kvinnan ännu var mannens egendom och då det sinnliga hos henne väl var tillåtet, ja berömvärdt, för så vidt som det gaf uttryck åt hennes undergifvenhet under ägarens vilja, men brottsligt och skamligt om det framgick ur hennes egen. Och så djupt sitter denna tankegång ännu rotad i männens hjärtan, att man i böckerna och i lifvet blott sällan får höra en man tala om en kvinnas ömma begär annat än med hån och löje, så vida de icke gälla honom själf och svara mot hans egen lust, och ofta icke ens då. Och så djupt sitter den ännu fast hos kvinnan, att ärbara fruar icke sällan i hemlighet känna blygsel öfver att de älska sina män och längta efter deras famntag, ja, han erinrade sig, hur han till och med en gång hade hört en allmän flicka indela sina likar i anständiga och slamsiga, och med de anständiga menade hon dem, som uteslutande tänkte på betalningen. Och i verkligheten var denna indelning riktigare och djupare än hon själf anade; den hade sin rot i årtusendens från ett släktled till det nästa ärfda kvinnopolitik, sådan nödvändigheten hade dikterat den från begynnelsen, nödvändigheten som bjöd att icke med gifmildhet och slöseri sänka kursen på den vara, som var den svagares enda maktmedel och det enda som kunde rädda henne från att alldeles trampas ned af den starkare. Och om den stackars glädjeflickan hade varit litet mera bibelsprängd, skulle hon till stöd för sin indelning också ha kunnat åberopa sig på profeten Hezekiels ursinniga förbannelser öfver den lättsinniga Ahala, som icke var såsom andra skökor, »dem man med penningar köpa måste».

Han förstod allt detta rätt väl, lifvet var för snålt för att kvinnorna skulle kunna vara frikostiga, och han dömde ingen af dem, icke ens de ärbara. Men han höll af sin gifmilda väninna och tröstade henne så godt han kunde de dagar, då de stridiga rösterna i hennes inre hade skrämt henne och fyllt henne med ångest, och det var icke heller svårt för honom, ty då han var hos henne kände hon ingen fruktan. Men han visste också att det var dagar, ja veckor, då hon gick i en förtärande oro för att hon skulle kunna få barn, trots allt. Och han dolde icke för sig själf, att detta är den sjuka punkten i all hemlig kärlek. Han såg klart, hur ojämnt spelet alltid blir när man kommer i närheten af denna punkt, hur all risk och fara i verkligheten ligger på kvinnans sida, och åter blygdes han i hemlighet öfver att det icke stod i hans makt att dela det bittra med henne så, som han delade det ljufva. Risken att få barn var först och främst hennes, och om den också undveks, så var saknaden och tomheten af att icke kunna tillåta sig moderskapets lycka också hennes, och det skar honom i hjärtat då han en gång i skymningen såg henne taga ett främmande barn från gatan i sina armar och kyssa det. Men för henne skulle moderskapet ha inneburit ett förfärande elände, sådan världen nu en gång var.

Ingendera af dem var emellertid bortskämd af lifvet, de hade lärt sig att icke begära någon hel och oskadad lycka, och kärleken hade hjälpt dem att taga allt detta så, som det måste och skulle tagas.

Hon var färdig nu, hon släckte ljusen framför spegeln och väntade ett par minuter i mörkret, medan han gick före henne ned på gatan för att ingen skulle möta dem tillsammans i trappan. På gatan vågade de någon gång gå i hvarandras sällskap, sedan det var mörkt, i synnerhet om det var disigt i luften eller regn och snö. Och denna kväll föll snön så tätt och hvitt, att ingen skulle kunnat känna igen dem. Som skuggor utan namn och åtskillnad gledo människorna förbi dem i den hvita natten. Tätt slutna till hvarandra, namnlösa själfva och groft typiska som de parvis förenade skuggfigurer barnen bruka klippa af ett hopvikt papper, banade de sig väg genom snön, hon höll hans arm tryckt mot sitt bröst, och de tego båda.

V.

DET var mörkt i salongen, och Martin hade skjutit upp gallerluckorna. Ingen kunde se dem, och där han satt i sin vrå kunde han icke heller se något af hvad som försiggick på scenen, han hörde blott vers och repliker kastas ut i mörkret och såg eller trodde sig se deras verkan på parkettens slingrande rader af bleka människomasker – en sluttande rabatt full af stora, besynnerliga blommor, färglösa som de plantor bli hvilka lefva utan sol, och icke vackra just, där de sakta rörde sig som under en ohörbar vind eller nickade till då och då på sina stänglar.

Han tyckte sig känna igen dem alla, antingen han nu verkligen så ofta hade mött dem på den gatans och de offentliga lokalernas scen, på hvilken han själf var en kompars liksom de, att deras ansikten hade glömt sig kvar i hans minne utan att han visste det, eller det berodde på människoansiktenas benägenhet att samla sig i ett fåtal typer, så att man blott sällan tycker sig möta ett verkligen nytt ansikte.

Och några af dessa ansikten kände han för öfrigt mycket väl. Där borta satt ju Henrik Rissler, hans vän ända från ungdomen. De träffades sällan numera, och det var skada, ty Martin kände ingen, som förstod sig bättre på vänskap, tankar och cigarrer än han. Men han var gift nu, sedan flera år tillbaka, och lefde ständigt på flyttande fot. Han hade ännu icke hunnit till slutet på de nygifta hushållens eviga odyssé från en fuktdrypande våning till en annan, alltid långt ute i periferien, från Vasastaden till Söder, från Söder till Kungsholmen. Men Martin kände med sig att de skulle komma att finna hvarandra ännu en gång, om lifvet blott ville ge dem bägge litet mera ro.

Och där, ett stycke längre ned, det lilla rynkiga ansiktet, som erinrade om ett barns och något om en gubbes också, var det inte också en gammal skolkamrat, var det inte Josef Marin? Han blef aldrig präst, som han skulle försöka bli för att göra sin gamla envisa mor till viljes. Men han blef aldrig riktigt befästad i tron. Ty väl är det ofta med tron som med aptiten, att den kommer medan man äter; men han hade aldrig hunnit dit, där ätandet egentligen börjar, och det fanns kanske också på botten hos honom en törst efter uppriktighet som gjorde den banan litet för besvärlig. Nu var han varieté- och begrafningsrecensent i en stor tidning. Han skref oförbehållsamt hvad han tänkte och bemödade sig om att tänka så, som han trodde att redaktören tänkte; och redaktören, som var en satans karl och tänkte hvad han ville, beflitade sig om att tänka så, som han föreställde sig att bildadt och förmöget folk i allmänhet tänkte. Och emedan dessa grundsatser alltid hade varit de bestämmande inom tidningen, hade den blifvit omtyckt och ansedd och mycket gammal och vunnit ett stadgadt rykte för omutlig redbarhet och opartisk sanningskärlek.

– Egentligen kunde jag lika gärna ha blifvit präst, hade han sagt till Martin en dag, litet vemodigt, då de växlade några ord med hvarandra i ett gathörn.

... Och där, långt uppe i fonden, den bleka smala kvinnan, var det inte för henne han hade brunnit några vårkvällar för många år sedan, Harriet Skotte? Han hade visst skrifvit ett bref till henne också, som aldrig blef afsändt. Ja, den tiden ... Lifvet hade visst farit litet illa fram med henne sedan dess, hon såg inte lycklig ut. Hon var gift nu, och mannen satt bredvid. Han är fetlagd och mycket välklädd och ser ut som om han

vore lackerad. Stackars litet barn, hon har det inte riktigt godt med den äkta herrn, det ser man på honom ...

Och han såg andra ansikten, kvinnor, som han kände en smula ehuru de icke kände honom, unga kvinnor som han behöll i vänligt minne emedan de någon gång utan att veta det hade gjort honom en smula rikare och lyckligare genom att sväfva förbi honom på gatan som solbelysta skyar ... Därnere satt en, som han kände väl igen, ty hon hade en gång märkt hans blick, och hon hade dragit åt sig kjolarna och gifvit honom ett ögonkast, som om han varit en mördare i Jack uppskärarens specialitet. Stackars lilla dam, tiden går, hon är inte ung längre, ty hon var redan då i sin efterblomnings tid, och nu får hon väl inga sådana blickar mer, när hon går utför Sturegatan ...

Han var trött af att lyssna till ett och se på ett annat, de djupa och underliga gamla orden, som ljödo från scenen, sade honom i detta ögonblick intet, och han tyckte sig läsa i maskerna där nere i parketten, att orden studsade ohörda tillbaka också från dem och att de knappast uppfattade mera af hvad som försiggick på scenen än det rent pantomimiska. Man var redan inne i femte akten, han lutade sig tillbaka i sin vrå och lät de båda dödgräfvarna kasta boll med vitsar och dödskallar som det roade dem bäst och sökte i dunklet sin väninnas blick. Men han fångade den icke, ty hon kunde se allt från sin plats och tog icke sina ögon från scenen. Och åter fingo orden färg och lif för hans öron, då han såg spänningen i hennes ansikte, och hela denna kyrkogårdsscen, som han icke kunde se, men som han kände så väl, tyckte han sig se speglad i hennes blick. Han såg Hamlet stå där i sin mantel af natt och gåtor och med Yoricks skalle i sin hand, han såg liktåget, kistan som sänktes ned, och drottningen, som strödde blommor i grafven: ljuft åt den ljufva! Han såg det sällsamma uppträdet i grafven, de båda männen som brottades därnere, och han hörde Hamlets röst: jag älskade Ofelia!

Hvad vill han, vill han rifva henne upp ur grafven? Om hon icke vore död, om hon reste sig ur kistan nu, röd och vaken som efter en lugn sömn, skulle han då taga henne i sina armar och bära henne bort och älska henne till dagarnas ände? Nej, det är inte så han menar. Han sade en gång, redan då hon ännu lefde: min fröken, jag älskade er fordom. Han var dock ingen vanlig flyktig kavaljer, han hade icke glömt henne för en annan hofdam med smalare lif och större bröst, och likväl kunde han säga: jag älskade er fordom. Han kunde kanske säga det om mycket. Han hade också älskat solen, och blommorna och träden. Den blå luften hade han älskat, och vattnet och elden och den goda jorden. Han hade älskat allt detta, till alla fyra elementen och till lifvet självt hade han kunnat säga: jag älskade er fordom. Men det hade blifvit annorlunda sedan, det var något som smög sig emellan allt detta och honom, något som tog honom i sin makt utan att fråga om lof och sköt undan allt det andra, solen och blommorna och kvinnorna och kvinnan, långt bort, så att han knappast såg det mera, annat än som genom en dimma ... Och då han nu såg liktåget komma och hörde att den döda var den, som han hade älskat, mindes han plötsligt hvad han hade ägt och förlorat, men han visste också, att han hade förlorat henne och allt, långt innan hon var död, och själfva förlusten tycktes honom blott i första ögonblicket verklig, i det nästa såg han också den långt bortifrån, genom en dimma ...

– – – Martin hade slutit ögonen, och då han öppnade dem på nytt, såg han själf allt som genom en dimma, parketten och de hvita maskerna därnere och henne, som han älskade. Och hon tog hans hand och smekte den sakta mellan sina båda varma händer och hviskade till honom:

– Säg, hvad tänker du på?

VI.

VINTERNATTEN sof omkring dem. Det snöade icke längre, i en hvit måndimma gingo de hemåt genom snödrifvorna, in genom hennes port och upp för trapporna. Det ljusnade mer och mer ju högre de stego. De stannade vid ett trappfönster, midt i månfloden, och sågo ut. Det mesta af dimman var nedanför dem nu, den

låg svept kring gårdarna och tomterna därnere, men i de öfre luftlagren var det nästan klart, blåaktigt och ljust som en augustinatt. Det stod en vid ljusring kring månen, och i det bleka ljuset låg världen som infrusen och förstenad, ur dimhafvet därnere reste sig en ensam gafvelmur utan ett fönster, den sög åt sig månens kalla blick och stirrade blindt och tomt tillbaka. Det gick en frossbrytning genom dem båda, de tryckte sig hårdt intill hvarandra med ögonen slutna, och allt blef borta för dem i en kyss. Det blef en lång och underlig kyss. Han kände hela sin varelse lösas upp, och han hörde klockringning i öronen, aflägset som från en liten landskyrka långt borta, mellan hagar och sädesfält. Det blef som en söndagsmorgon, han såg en krattad sandplan, pioner lyste rödt från rabatterna, hvita och gula fjärilar fladdrade kring buskarna och gräsen, och han hörde suset af stora träd. Han gick med henne mellan träden, men genom kronornas sus gick det redan ett vinddrag af höst, de gula fjärilarna voro gula blad, och några voro redan svarta af frosten. Vinden förde med sig afbrutna tongångar och ord, än liknade det torra hvardagsord och än förstulna hviskningar om något som måste hållas hemligt, och med allt detta blandade det sig som ett eko af skådespelarens sällsamma tonfall nyss, då han sade: jag älskade Ofelia! Men han släppte icke hennes mun, allt djupare sjönko de in i hvarandra, han tyckte sig på resa genom rymderna, i den hvita måndimman brann en röd stjärna, först matt och slocknande, sedan starkare och allt mera nära, den växte och vidgade sig till en flammande brunn af eld, och han sög sig fast vid den med sina läppar. Och han tyckte sig förbrinna utan smärta, lågorna svalkade hans tunga som ett syrligt vin; och allt, mättnad och hunger, törst och svalka, solens hälsa och mörkrets ångest, dagens klara tanke och nattens månsjuka grubbel, all jordens lust och elände tyckte han sig suga ur denna brunn.

* * *